

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje

Baigiamasis magistro studijų projektas

Rūta Malakauskienė

Projekto autorė

Prof. dr. Eglė Butkevičienė

Vadovė

Kaunas, 2020

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje

Baigiamasis magistro studijų projektas

Socialinė gerovė ir politika (6211JX045)

Rūta Malakauskienė

Projekto autorė

Prof. dr. Eglė Butkevičienė

Vadovė

Doc. dr. Jolita Sinkienė

Recenzentė

Kaunas, 2020

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Rūta Malakauskienė

Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje

Akademinio sąžiningumo deklaracija

Patvirtinu, kad mano, Rūtos Malakauskienės, baigiamasis projektas tema „Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje“ yra parašytas visiškai savarankiškai ir visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Rūta Malakauskienė. Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje. Magistro studijų baigiamasis projektas / vadovė prof. dr. Eglė Butkevičienė; Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas.

Studijų kryptis ir sritis (studijų kryptių grupė): 05S (J03).

Reikšminiai žodžiai: senyvo amžiaus žmogus, socialinės paslaugos, nevyriausybinių organizacijos, vaidmuo, įtraukimas, socialinių paslaugų sistema.

Kaunas, 2020. 91 p.

Santrauka

Baigiamajame magistro projekte aptariamas nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje. Gyventojų senėjimas – viena svarbiausių šio laikmečio problemų visose Europos šalyse, turinti įtaką šalies ekonomikai, socialinei politikai, sveikatos apsaugos sistemai ir kitoms visuomenės gyvenimo sritims, ir įpareigojanti plėsti socialinių paslaugų lauką kokybine ir kiekybine prasme (Aleksienė, 2013). Socialinių paslaugų tikslas – gerinti senyvo amžiaus gyvenimo kokybę, sudarant sąlygas kuo ilgiau gyventi savo namuose ir savarankiškai tvarkyti savo buitį. Į socialinių paslaugų teikimą įtraukiami įvairūs paslaugų teikėjai – viešasis sektorius, nevyriausybinių organizacijos, privačios įstaigos, savanoriai ir neformalios globos teikėjai (Kaminskienė, 2011). Nevyriausybinių organizacijos įvardinamos kaip ne valstybinės, ne pelno siekiančios ir nepriklausomos organizacijos, kurios kuriasi ir veikia skatinamos iniciatyvos „iš apačios“ ir iš arti mato socialines problemas, jų priežastis ir galimus sprendimo būdus. NVO sėkmingai veikia nuolat kintančioje aplinkoje, yra lanksčios ir geba greitai reaguoti į senyvo amžiaus žmogaus socialinius poreikius. Nevyriausybiniis sektorius atlieka tas funkcijas, kurias dėl laiko stokos, žmogiškųjų išteklių trūkumo ar kitokių priežasčių, negali tinkamai atlikti viešas ar privatus sektorius (Žalimienė, Rimšaitė, 2007). Šio darbo tyrimo objektu buvo pasirinktos nevyriausybinių organizacijos, teikiančios socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje. Todėl baigiamajame projekte buvo analizuojamas nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje. Darbo tikslui pasiekti buvo iškeliami trys uždaviniai, kuriais siekiama: 1) pristatyti socialinių paslaugų sampratą, tipus bei nevyriausybinių organizacijų galimybes teikti socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms; 2) suformuluoti nevyriausybinių organizacijų vaidmens socialinių paslaugų teikime senyvo amžiaus žmonėms tyrimo metodologiją bei 3) įvertinti nevyriausybinių organizacijų vaidmenį ir perspektyvas teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje ir pateikti rekomendacijas šio vaidmens stiprinimui. Darbą sudarė: įvadas, 3 pagrindinės dalys, išvados bei rekomendacijos. Pirmoje dalyje, kurioje analizuojama teorija, nagrinėjama socialinių paslaugų ir NVO samprata, taip pat pateikiamos socialinių paslaugų teikimo problemos senyvo amžiaus žmonėms. Aptariami pagrindiniai nevyriausybinių organizacijų socialinių paslaugų organizavimo ypatumai bei teisinis nevyriausybinių organizacijų reglamentavimas, pristatomi senyvo amžiaus žmogaus apibrėžimai bei visuomenės senėjimo demografiniai rodikliai. Tiriamoji dalis skiriama socialinių paslaugų teikimo organizavimo nevyriausybiniuose organizacijose metodologijai suformuoti. Šioje dalyje pristatomi trys tyrimo metodai: antrinė duomenų analizė, žiniasklaidos turinio analizė, naudojant „MAXQDA“ programą bei pusiau struktūruotas interviu. Interviu dalyvavo trys socialinių paslaugų gavėjai, trys paslaugų teikėjai iš nevyriausybinių organizacijų ir trys paslaugų teikėjai iš viešojo sektoriaus. Tyrimo

rezultatai parodė, kad nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms vis didėja, nes viešojo sektoriaus teikiamos paslaugos nepatenkina gyventojų poreikių. Norint, jog nevyriausybinių organizacijų, teikiančių socialines paslaugas, skaičius augtų, parengtos rekomendacijos, kuriose siūloma tobulinti teisinę bazę, įvesti Lietuvoje vieną telefono numerį, kuriuo paskambinęs senyvo amžiaus žmogus gautų visą informaciją, bei būtų aktyviau skatinama savanorystė.

Rūta Malakauskienė. Role of Non-Governmental Organizations in Provision of Social Services for Elderly People in Lithuania. Master's Final Degree Project / supervisor prof. dr. E. Butkevičienė; Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Study field and area (study field group): 05S (J03).

Keywords: senior citizen, social services, non-governmental organizations, role, inclusion, social services system.

Kaunas, 2020. 91 p.

Summary

The final master's project discusses the Role of non-governmental organizations in provision of Social Services for Elderly People in Lithuania.

The aging of the population is one of the most important problems of all times in all European countries, influencing its economy, social policy, health care system and other spheres of society and obliging to expand the field of social services in qualitative and quantitative terms (Aleksienė, 2013). The purpose of social services is to improve the quality of life of the elderly by enabling them to live in their own home for as long as possible and to manage their household independently. The provision of social services involves a variety of providers - the public sector, non-governmental organizations, private institutions, volunteers and informal care providers (Kaminskienė, 2011). Non-governmental organizations are identified as non-governmental, not-for-profit and independent organizations that create and operate bottom-up incentive initiatives and have a close look at social issues, their causes and possible solutions. NGOs are successful in an ever-changing environment, are flexible and responsive to the social needs of the elderly. The non-governmental sector performs functions that due to lack of time, lack of human resources or other reasons, cannot be properly performed by the public or private sector (Žalimienė, Rimsaitė, 2007). Non-governmental organizations that provide social services for the elderly in Lithuania were selected as the research object of this work. Therefore, the final project analyzes the role of non-governmental organizations in providing social services to the elderly in Lithuania. To achieve the aim of the thesis three tasks were set up which aim to : 1) introduce the concept of social services, their types and opportunities of non-governmental organizations to provide social services to the elderly; 2) to formulate a methodology for investigating the role of non-governmental organizations in the provision of social services to the elderly; and 3) to evaluate the perspectives of non-governmental organizations in the provision of social services and to make recommendations for strengthening this role. Structure: introduction, 3 main sections, conclusions and recommendations. In the first section, which analyzes the theory, examines the concept of social services and NGOs, and presents the problems of providing social services to the elderly. The main features of NGO social services organization and legal regulation of NGOs are discussed, definitions of elderly people and demographic indicators of aging population are presented. The research section is devoted to the development of methodology for the organization of social service provision in non-governmental organizations and presents three research methods using quantitative research methodology with secondary data analysis, qualitative research – content analysis using MAXQDA program, and a semi – structured personal interviews. The interviews involved three users of social services, three service providers from non-governmental organizations and three service providers from the public sector. The results of the study showed that the role of non-governmental organizations in the provision of social services to the elderly is growing, as public

services do not meet the needs of the population. In order for non-governmental organizations providing social services to grow, recommendations are being made to improve the legal framework, to introduce a single telephone number for elderly people in Lithuania, and to encourage volunteering.

Turinys

Lentelių sąrašas	9
Paveikslų sąrašas	10
Santrumpų ir terminų sąrašas	11
Įvadas.....	13
1. Nevyriausybinių organizacijų vaidmens teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms teoriniai aspektai	16
1.1. Socialinių paslaugų samprata bei organizavimo ypatumai.....	16
1.2. Socialinių paslaugų sistemos privalumai ir trūkumai Lietuvoje.....	23
1.3. Nevyriausybinių organizacijų samprata bei jų teikiamų paslaugų organizavimo ypatumai	27
1.4. Senyvo amžiaus žmogaus apibrėžtis ir visuomenės senėjimo demografinių rodiklių analizė.....	38
2. Nevyriausybinių organizacijų vaidmens teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje tyrimo metodologijos pristatymas	45
2.1. Kiekybinio tyrimo pristatymas	46
2.2. Kokybinio tyrimo pristatymas.....	46
2.2.1. Turinio analizės metodo pristatymas.....	46
2.2.2. Pusiau struktūruoto interviu pristatymas ir jo pagrindimas.....	48
3. Nevyriausybinių organizacijų vaidmens teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje empirinio tyrimo rezultatai	52
3.1. Lietuvos gyventojų požiūris į senyvo amžiaus žmonių socialinės apsaugos sistemą	52
3.2. Socialinių paslaugų sistemos senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje atspindėjimas medijose.....	54
3.3. NVO veiklos teikiant socialines paslaugas vertinimas dalyvių požiūriu: pusiau struktūruoto interviu tyrimo rezultatai.....	60
3.3.1. Senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemos dalyvių vaidmens vertinimas.....	60
3.3.2. NVO veiklos teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms principai, jų trūkumai ir privalumai.....	66
3.3.3. Socialinių paslaugų prieinamumas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje.....	72
3.3.4. Nevyriausybinių organizacijų veiklos teikiant socialines paslaugas perspektyvos.....	79
Išvados... ..	81
Rekomendacijos.....	82
Literatūros sąrašas.....	83
Informacijos šaltinių sąrašas	89
Priedai	92
1 priedas. Klausimynas paslaugų gavėjams.....	92
2 priedas. Klausimynas paslaugų teikėjams.....	93

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Socialinių paslaugų asmens namuose gavėjai 2016 – 2017 m.....	21
2 lentelė. Vyresnio amžiaus žmonių dalis bendroje Lietuvos populiacijoje 2005-2050 m. (proc.)....	40
3 lentelė. Lietuvos gyventojų amžiaus struktūros pokyčiai 2005-2030 m.....	40
4 lentelė. Paslaugų gavėjų interviu klausimyno sudarytas blokas.....	50
5 lentelė. Paslaugų teikėjų interviu klausimyno sudarytas blokas.....	50
6 lentelė. Tiriamų asmenų pasiskirstymas pagal amžių.....	52
7 lentelė. Ar valdžia turėtų prisiimti atsakomybę už deramą gyvenimo lygį senatvėje?.....	52
8 lentelė. Informacinė lentelė.....	55
9 lentelė. Dokumentų lentelė.....	55
10 lentelė. Kodų sąrašas.....	57
11 lentelė. Žodžiai dažniausiai žiniasklaidos straipsniuose naudojami kalbant apie su senatve susijusias problemas.....	59
12 lentelė. Paslaugų gavėjų ir paslaugų teikėjų išskirtos nuomonės, kas turėtų pasirūpinti žmogumi senatvėje.....	61
13 lentelė. Informantų išskirti teiginiai, kas dabar rūpinasi senyvo amžiaus žmogumi Lietuvoje.....	63
14 lentelė. Paslaugų gavėjų išskirtos nuomonės, apie kriterijus, kurios lemia senyvo amžiaus žmogaus apsisprendimą į kokias organizacijas kreipiasi	65
15 lentelė. Informantų nuomonės apie viešojo sektoriaus ir ne pelno organizacijų teikiančių socialines paslaugas.....	66
16 lentelė. Informantų nuomonės apie senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemą Lietuvoje.....	67
17 lentelė. Informantų nuomonė apie NVO įsitraukimą į socialinių paslaugų teikimą.....	69
18 lentelė. Informantų nurodyti socialinių paslaugų prieinamumą ribojantys veiksniai.....	72
19 lentelė. Informacijos sklaidos komunikacinių kanalų pakankamumas.....	77

Paveikslų sąrašas

1 pav. Principinė socialinių paslaugų klasifikacijos schema.....	18
2 pav. Bendrosios socialinės paslaugos.....	18
3 pav. Biudžetinių įstaigų teikiančių socialines paslaugas, sistema.....	20
4 pav. Socialinių paslaugų teikimo organizavimo sistemos subjektai.....	20
5 pav. Nevyriausybinių organizacijų funkcijos.....	28
6 pav. Trečiojo sektorius vieta viešojo ir verslo sektorių atžvilgiu.....	29
7 pav. Nevyriausybinių organizacijų teikiančios socialinės paslaugas.....	30
8 pav. Lietuvos NVO gaunamų lėšų dinamika 2006-2010m., mln./lt.....	34
9 pav. Sveikatingumo raidos scenarijus ilgėjant gyvenimo trukmei.....	42
10 pav. Sveikatingumo raidos scenarijus ilgėjant gyvenimo trukmei.....	43
11 pav. Empirinio tyrimo etapų schema.....	45
12 pav. Kompiuteriniai metodai kokybinio tyrimo procese	47
13 pav. Ar valdžia turėtų priimti atsakomybę už deramą gyvenimo lygį senatvėje.....	53
14 pav. Citatų pasiskirstymas pagal kategorijos <i>Veikėjai</i> subkategorijas.....	56
15 pav. Dviejų dokumentų grupių tinklas.....	58
16 pav. Socialinių paslaugų namuose gavėjų skaičius ir jų dalis, palyginti su 65 m. ir vyresniais gyventojais.....	64
17 pav. NVO Lietuvoje pagal statusą.....	65
18 pav. Socialinių paslaugų išlaidos ES šalyse 2016 m (proc. BVP).....	69
19 pav. Kokios yra svarbiausios nevyriausybinių organizacijų problemos?.....	71
20 pav. Svarbiausios kliūtys trukdančios glaudesniai NVO ir vietos savivaldos institucijų bendradarbiavimui.....	71
21 pav. Paslaugų prieinamumo palyginimas tarp Valstybinio ir NVO sektorių.....	75

Santrumpų ir terminų sąrašas

Santrumpos:

NVO – nevyriausybinės organizacijos;

SADM – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija;

VSO – Viešojo sektoriaus organizacija;

PSO – Pelno siekiančios organizacijos;

PSO – Pasaulio Sveikatos Organizacija. (angl. WHO – World Health Organization);

ASP – asmeninės socialinės paslaugos;

LR SAM – Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija.

Terminai:

„**Socialinės paslaugos** – paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai), dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimoms) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime“ (Oficialios statistikos portalas, 2018).

„**Specialiosios socialinės paslaugos** – socialinės priežiūros paslaugos (pagalbos į namus, socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo, laikino apnakvindinimo, bei kitos paslaugos) ir socialinės globos paslaugos – visuma paslaugų, kuriomis asmeniui teikiama kompleksinė pagalba, kuriai reikia nuolatinės specialistų priežiūros“ (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas 2006 m. sausio 19 d. X-493, 2006).

„**Bendrosios socialinės paslaugos** – priskiriamos informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo ir atstovavimo, sociokultūrinės paslaugos, transporto organizavimo, maitinimo organizavimo, aprūpinimo būtiniaisiais drabužiais ir avalyne, bei kitos paslaugos“ (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas 2006 m. sausio 19 d. X-493, 2006).

„**Socialinių paslaugų gavėjai** – įvairių socialinių grupių ir amžiaus asmenys, kuriems pagal socialinių darbuotojų įvertinimą reikalingos socialinės paslaugos, kuriomis būtų padedama asmeniui (šeimai) ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene bei įveikti socialinę atskirtį“ (Oficialios statistikos portalas, 2018)

„**Socialinė pagalba** – veiksmų, kuriais siekiama pagerinti tam tikrų visuomenės narių gerovę, visuma“ (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas 2006 m. sausio 19 d. X-493, 2006).

„**Nevyriausybinių organizacija (NVO)** – visuomenės naudai Lietuvoje veikiantis, savarankiškas, nuo valdžios ir verslo nepriklausomas, pelno ir valdžios nesiekiantis, savanoriškumo pagrindu įsteigtas viešasis juridinis asmuo“ (Baršauskienė, 2008, p. 16).

„**Paslaugos namuose** – tai asmens namuose teikiamos paslaugos, padedančios asmeniui (šeimai) tvarkytis buityje bei dalyvauti visuomenės gyvenime“ (Lietuvos statistikos departamentas, 2009).

„**Gerovės valstybė** – Vakarų šalyse 1945 – 1980 metais egzistavusi socialinės apsaugos institucinė ir organizacinė struktūra, pasižymėjusi socialinių išlaidų augimu, viešojo sektoriaus vaidmens socialinėje ir ekonominėje visuomenių struktūroje, plėtra“ (Dunajevs, 2011).

„**Pasaulio Sveikatos Organizacija (PSO)** – tai Jungtinių Tautų organizacijos padalinys, tarptautiniu mastu koordinuojantis visuomenės sveikatą, kovojantis su užkrečiamomis ligomis, organizuojantis pagalbos teikimą ugdant nacionalines sveikatos apsaugos tarnybas ir kt. Taip pat bendradarbiauja kovoje su narkotikais, prisideda prie atliekamų mokslinių darbų ir tyrimų koordinavimo. Pagal PSO konstituciją, organizacijos misija – siekti, kad visi žmonės pasiektų kiek įmanoma geriausią sveikatą“ (Valstybinė akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnyba prie sveikatos apsaugos ministerijos, 2018).

„**Senyvo amžiaus asmuo** – sulaukęs senatvės pensijos amžiaus asmuo, kuris dėl amžiaus iš dalies ar visiškai yra netekęs gebėjimu savarankiškais rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime“ (Dėl socialinio darbo veiklos statistinių ataskaitų formų patvirtinimo..., 2006).

„**Socialinių paslaugų įstaiga** – socialines paslaugas teikianti įmonė, įstaiga, organizacija, fondas, religinė bendruomenė ar bendrija bei šeimyna“ (LR Socialinių paslaugų įstatymas, 2006).

„**Socialinė gerovė** – tai visuomenės narių gyvenimo būdo, pajamų paskirstymo ir kitų jos gyvenimo aspektų atitikimas tos visuomenės narių bendroms vertybėms“ (Jokubaitis, Norkus, 2006).

Įvadas

Temos aktualumas. Šiuo metu vykstant globalizacijai ir valstybinio sektoriaus reformoms, socialinės paslaugos tampa vis svarbesne socialinės apsaugos sritimi. Augant socialinių paslaugų poreikiui, „kinta ir pačių socialinių paslaugų infrastruktūra, vis labiau naudojamos alternatyvios, inovatyvios socialinių paslaugų teikimo formos. Dauguma šalių naudoja įvairias naujoves, kurios suteikia kokybiškesnes socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms.“ Socialinių paslaugų sistema įvairiose ES šalyse priklauso nuo socialinio, kultūrinio, politinio ir ypač ekonominio šalių išsivystymo lygio (Guogis, Gudelis, 2005).

Dauguma ES šalių pergyveno įvairius pertvarkos etapus bandydamos skirtingus socialinių paslaugų teikimo organizavimo ir finansavimo modelius, nustatydamos santykius tarp paslaugų teikėjų ir paslaugų gavėjų. „Sukaupta patirtis, jos teigiami ir neigiami aspektai nurodė dabartinę socialinių paslaugų plėtros kryptį, kuri orientuota į įvairių socialinių paslaugų rinkos kūrimą“. Šios rinkos kūrimas nukreipiamas į alternatyvų ir inovacijų paiešką, taip pat, ne pelno ir pelno siekiančių paslaugų teikėjų integravimą į bendrą paslaugų teikimo sistemą, taip sukuriant socialinių paslaugų rinką, kuri leistų paslaugų gavėjui pasirinkti ir gauti geriausios kokybės paslaugas su mažiausiomis išlaidomis valstybei (Kaminskienė, 2011). Pastaruoju metu be viešojo sektoriaus socialinių paslaugų teikėjų aktyviai socialinių paslaugų teikimo organizavime dalyvauja nevyriausybinės organizacijos (NVO). Nors socialinių paslaugų teikimo reforma Lietuvoje senyvo amžiaus žmonėms pradėta kurti nuo 1990 m., ji vis dar tebesitęsia. Tai liečia viešąjį ir nevyriausybinių sektorių, organizuojančius ir teikiančius socialines paslaugas, kurių tikslas yra padėti pažeidžiamiausioms visuomenės grupėms, patyrusiems ekonominių, socialinių, psichologinių ir kitokių sunkumų bei pagerinti jų gyvenimo kokybę, todėl šiam procesui skiriamas ypatingas dėmesys (Jarmalavičienė, 2012).

Gyventojų senėjimas – tai viena svarbiausių šio laikmečio problemų, kuri turi didelę įtaką šalies ekonomikai, socialinei politikai, sveikatos apsaugos sistemai bei kitoms visuomenės gyvenimo sritims. Prognozuojama, kad jau po dešimtmečio Lietuvoje išryškės staigus senyvo amžiaus žmonių skaičiaus augimas, o 2050 m. vyresnių nei 65 metų amžiaus žmonių dalis bendroje populiacijoje pasieks augimo viršūnę (Aleksienė, 2013). Šiandienos visuomenės senėjimas išryškina socialinės politikos problemas ir įpareigoja plėsti socialinio darbo veiklos lauką kokybine ir kiekybine prasme. Tai turi įtakos ne tik senatvės sulaukusiems asmenis, tačiau ir jų šeimos nariams bei artimiesiems, o plačiąja prasme ir visai bendruomenei.

Temos naujumas. Socialinių paslaugų sistema visada buvo svarbi tema tiek užsienio, tiek Lietuvos mokslininkams ir tai jie atskleidė savo publikacijose bei tyrimuose. Socialinių paslaugų sampratą bei jos organizavimo ypatumus daugiausiai nagrinėjo užsienio mokslininkai Munday's (2007), Kroger'is (2001) ir Salamon'as, Sokolowski'is bei List'as (2003) ir Wejcmantas (2001). Trečiojo sektoriaus organizacijų įvardinimui skirtas sąvokas tyrinėjo Alcock'as (2010). Taip pat socialinių paslaugų sampratą ir nevyriausybinių organizacijų veikimo principus nagrinėjo ir Lietuvos mokslininkai Margelienė (2009), Pilipavičienė (2006), nemažai publikacijų, tyrimų ir kitos literatūros socialinių paslaugų tema išleista autorės Žalimienės (2003; 2006). Socialinių paslaugų teikimo perdavimą nevyriausybiniams organizacijoms savo darbuose analizuoja Žalimienė ir Pilipavičienė (2006). Senyvo amžiaus žmogaus prigimtį, teisinį reglamentavimą, bendradarbiavimą nevyriausybinių ir valstybinių sektorių, nagrinėjo ekonominės politikos analitikas ir Lietuvos laisvosios rinkos instituto prezidentas Šimašius (2000; 2007), Guogis ir Gudelis (2006). Nemažai straipsnių apie pagyvenusius žmonių slaugą nagrinėjo Hitaitė ir Spirgienė (2007), Gečienė ir Gudžinskienė (2018). Mikulionienė

(2011) savo darbuose „Socialinė gerontologija“, „Gyventojų senėjimas ir jo iššūkiai [...]“ , nemažai tyrinėjo problemas, su kuriomis susiduria žmogus senatvėje ir kokią įtaką daro sveikatos ir visai ekonominei šalies sistemai. Tik keletas mokslininkų: Žaliemienė, Kanopienė ir Mikulionienė savo tyrimuose nagrinėja su kokiomis kliūtimis valstybė susidurs ateityje, kai senyvo amžiaus žmonių skaičius žymiai išaugs ir kokios nevyriausybinių organizacijų perspektyvos organizuojant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms.

Tyrimo problema apibūdinama klausimu, kaip nevyriausybinių organizacijų įsijungdamos į socialinių paslaugų teikimą senyvo amžiaus žmonėms gali prisidėti prie bendradarbiavimo su viešuoju sektoriumi gerinimo organizuojant ir teikiant socialines paslaugas?

Nevyriausybinių organizacijų veikla socialinėje srityje pastaruoju metu tampa ypač prasminga, todėl šiame projekte pristatomo **tyrimo objektas** – NVO socialinių paslaugų teikimas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje.

Baigiamojo projekto tikslas – išanalizuoti nevyriausybinių organizacijų vaidmenį teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje. Šiam projekto tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**:

1. išnagrinėti socialinių paslaugų sampratą, tipus, bei nevyriausybinių organizacijų galimybes teikti socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms;
2. suformuluoti nevyriausybinių organizacijų vaidmens socialinių paslaugų teikime senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje tyrimo metodologiją;
3. įvertinti nevyriausybinių organizacijų vaidmenį ir perspektyvas, teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje ir pateikti rekomendacijas šio vaidmens stiprinimui.

Tyrimo metodai. Rengiant baigiamąjį magistro projektą, naudoti šie metodai: mokslinės literatūros analizė, teisinių dokumentų analizė, antrinė duomenų analizė, pusiau struktūruotas interviu bei turinio analizė. Taikant mokslinės literatūros analizės metodą, apibrėžta socialinių paslaugų ir nevyriausybinių organizacijų sąvokos ir jų ypatumai. Pasitelkus teisinių dokumentų analizę, išnagrinėtas teisinis valstybės institucijų dalyvavimas įstatymų priėmimo procese. Taikant pusiau struktūruotą interviu metodą atskleistas paslaugų gavėjų ir teikėjų požiūris į nevyriausybinių organizacijų įsitraukimą į socialinių paslaugų teikimą senyvo amžiaus žmonėms. Taip pat duomenims analizuoti pritaikyti aprašomosios statistikos metodai bei turinio analizė naudojant MAXQDA programą, kurios pagalba buvo analizuojami straipsniai iš Lietuvos populiariausių portalų, kurie leido plačiau apžvelgti socialinių paslaugų senyvo amžiaus žmonių Lietuvoje sistemos aktualumą bei įvertinti Lietuvos gyventojų požiūrį į valstybės pareigas užtikrinant deramą gyvenimo lygį senatvėje.

Darbo struktūra. Baigiamąjį magistro darbą sudaro santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, 19 lentelių, 21 paveikslas ir 11 priedų sąrašai, įvadas, trys dalys (teorinė, metodologinė ir empirinė), išvados bei rekomendacijos, literatūros ir šaltinių sąrašai bei priedai. Įvade trumpai pristatomas tyrimo aktualumas ir naujumas, tyrimo problema bei tyrimo objektas, tikslas ir uždaviniai, apžvelgiami literatūros šaltiniai ir pagrindinės sąvokos. Pirmoje dalyje pateikiama socialinių paslaugų samprata, organizavimas bei šios sistemos privalumai ir trūkumai, apžvelgiama nevyriausybinių organizacijų samprata ir apibrėžimai bei nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas, palyginamas nevyriausybinių organizacijų įsitraukimas į socialinių paslaugų sistemą Lietuvoje ir užsienio šalyse. Taip pat analizuojami senyvo amžiaus žmogaus apibrėžimai bei visuomenės

senėjimo demografiniai rodikliai. Metodologinėje dalyje pateikiama empirinio tyrimo strategija ir tyrimo metodai, o trečia dalis skirta tyrimais pagrįsti nevyriausybinių organizacijų vaidmenį teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje, išnagrinėti socialinių paslaugų teikimo sistemą bei nevyriausybinių ir viešojo sektorių bendradarbiavimo aspektus, taip pat ištirti nevyriausybinių organizacijų perspektyvas teikti socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, rekomendacijos, literatūros ir šaltinių sąrašai bei priedai.

Projektą sudaro 91 puslapis, 19 lentelių, 21 paveikslų, 11 priedų. Panaudota 68 mokslinės literatūros šaltinių, 10 teisės aktų ir 22 duomenų šaltinių.

1. Nevyriausybinių organizacijų vaidmens teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms teoriniai aspektai

Pirmoje darbo teorinėje dalyje siekiama apibrėžti socialinių paslaugų sąvokas, įvardinti socialinės paslaugų sistemos ypatumus bei išnagrinti nevyriausybinių organizacijų vaidmenį socialinių paslaugų sistemoje ir išsiaiškinti ar jos gali tapti lygiavertės valstybinių institucijų partnerės sprendžiant aktualias socialines problemas susijusias su senyvo amžiaus žmonėmis. Šiam tikslui pasiekti analizuojami įvairūs moksliniai šaltiniai, LR teisės aktai bei lyginamos Lietuvos ir užsienio autorių išvagos. Aiškinantis pačią socialinių paslaugų sampratą bei jos organizavimo ypatumus buvo remtasi Margelienės (2009), Žalimienės (2003), Pilipavičienės (2006) bei užsienio mokslininkais Munday'so (2007) ir Kroger'io (2001) ir kt. moksliniais darbais. Analizuojant nevyriausybinių organizacijų sampratą ir atskleidžiant jos reikšmę socialinių paslaugų sistemoje, buvo tyrinėjami tokių autorių kaip Žalimienė ir Rimšaitė (2015), Šimašius (2000; 2007), Mykolaitytė ir Mejerė (2012) ir užsienio mokslininkų Salamon'o, Sakolowski'o ir List'o (2003) ir kt., darbai. Taip pat išnagrinti senyvo amžiaus žmogaus apibrėžimai ir demografiniai rodikliai, kuriuos labiausiai padėjo atskleisti autorės Gečienė ir Gudžinskienė (2018), Mikulionienė (2016), Stepukonis ir Svensson'as (2006) bei Lemme'is (2003) ir kt.

1.1. Socialinių paslaugų samprata bei organizavimo ypatumai

Siekiant apibrėžti socialinių paslaugų sąvokas teoriniu aspektu, svarbu išanalizuoti socialinių paslaugų tiek Lietuvos, tiek užsienio autorių pateiktus apibrėžimus, kurie savo mokslinėmis publikacijomis ir atliktais tyrimais analizavo ne tik socialinių paslaugų sampratą, bet ir įvardino socialinių paslaugų sistemos privalumus bei trūkumus, taip pat pateikė socialinių paslaugų teikimo organizavimo ypatumus. Taip pat įvardinti socialinių paslaugų teisinį reglamentavimą bei pateikti lyginamąją analizę.

Socialinės paslaugos užsienio mokslininkų tyrimuose apibrėžiamos šiais terminais: „socialinės paslaugos yra vienas terminas, kuris naudojamas visų tipų paslaugoms, skirtų tenkinti asmens socialinius poreikius“ (Employment in social care in Europe, 2006, p. 5). Munday's (2007) socialines paslaugas apibūdina kaip „atspindinčią paslaugų ir organizacinių modelių įvairovę visoje Europoje“. Kroger'is (2001) socialinės priežiūros ar pagalbos paslaugos pateikia kaip „pagalbą ir priežiūrą, kuri yra teikiama siekiant padėti vaikams ar suaugusiems jų kasdieniniame gyvenime“ (Kroger, 2001, p. 4). Munday's (2007) nagrinėdamas socialinių paslaugų sąvokas, jas apibūdina kaip „asmeninėmis socialinėmis paslaugomis, kurios numatytos žmogaus specialioms poreikiams ir sąlygų gerinimui, tenkinti“. Taip pat autorius įvardina tipinius šių socialinių paslaugų gavėjus: „senyvo amžiaus žmonės ir jų šeimos nariai, šeimos ir vaikai, neįgalieji, taip pat asmenys turintys kitų įvairių poreikių ir problemų“ (Munday, 2007, p. 10).

Daug dėmesio socialinių paslaugų tema ir sąvokų apibrėžimams skiria, ir Lietuvos mokslininkai. Margelienė (2009) savo publikacijose, socialines paslaugas apibūdina kaip „socialinių paslaugų rėmimo formą, kuri skatina paties individo aktyvumą ir iniciatyvumą gyventi kuo labiau visavertį gyvenimą, taip pat šios paslaugos skirtos įvairaus amžiaus ir įvairių tikslinių grupių žmonėms“. Toliau analizuojant mokslinę literatūrą, autorė įvardino pagrindinį socialinių paslaugų tikslą, kuriuo siekiama „gražinti asmens gebėjimą pasirūpinti savimi bei integruotis į visuomenę, taip pat sudaryti žmogaus orumą nežeminančias gyvenimo sąlygas, kai pats žmogus to nebepajėgia padaryti“ (Margelienė, 2009). Taip pat autorė teigia, kad „socialinės paslaugos teikiamos ir prevencijos tikslais,

atliekant švietėjišką ar aiškinamąjį darbą visuomenėje, išvengiant galimų socialinių problemų ateityje“ (Margelienė, 2009).

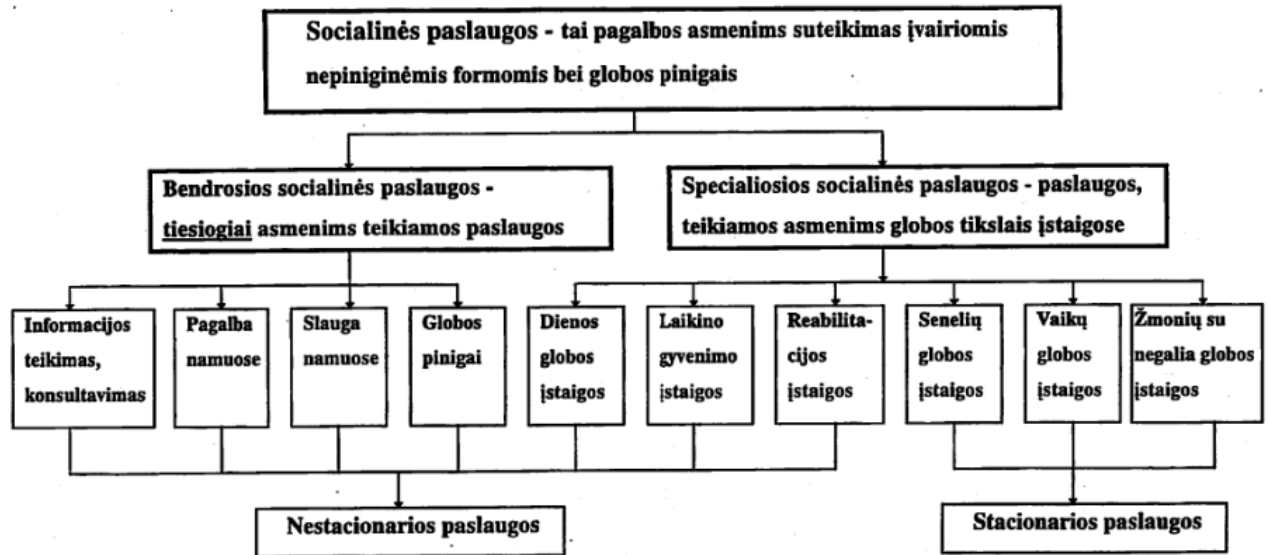
Pilipavičienė (2006) savo mokslinėje publikacijoje socialines paslaugas įvardina kaip: „Vieną iš socialinės pagalbos formų, kuri pasižymi nepiniginėmis ar socialinei globai skirtais pinigais, kuriais siekiama įveikti žmogaus, šeimos ar tikslinės grupės problemas bei užtikrinti visapusę integraciją į visuomenę arba socialinė pagalba nepiniginėmis formomis ar socialinei globai skirtais pinigais, kuri teikiama žmogui dėl amžiaus, neįgalumo, ligų, socialinių problemų bei dalinai ar visiškai netekusiam savarankiškumo ir negalinčiam savimi pasirūpinti“ (Pilipavičienė, 2006). Žalimienė (2003, p. 11) analizuodama socialinių paslaugų sistemą, socialines paslaugas apibrėžia siaurąja ir plačiąja prasme. Socialinės paslaugos plačiąja prasme pateikia kaip „visuomenei teikiamas paslaugas: švietimo, sveikatos priežiūros, socialinės apsaugos, sporto, laisvalaikio bei kultūros paslaugas“. Siaurąja prasme socialines paslaugas autorė įvardina kaip „paslaugas, kurias teikia šiuolaikinė socialinės apsaugos sistema apimdama aštuonias socialines rizikas: ligą, invalidumą, senatvę, šeimą ir vaikus, nedarbą, našlystę bei būstą ir socialinę atskirtį“. Taip pat Žalimienė (2003, p. 13 – 14) socialines paslaugas pateikia kaip „istorinį socialinio darbo organizavimo raidos elementą, kuris sutapatinamas su socialiniu darbu arba jo organizavimu konkrečioje įstaigoje ar bendruomenėje su tam tikromis tikslinėmis paslaugų gavėjų grupėmis“. Autorė pabrėžia, kad šių dviejų terminų susieti negalima, nors jų tikslas ir panašus: „atkurti, padėti palaikyti asmens santykius su visuomene, kai asmuo pats nebepajėgia to padaryti“ (Žalimienė, 2003). Nors visi autoriai socialines paslaugas įvardina skirtingai, priklausomai nuo to, kokią sritį analizuoja, tačiau jų esmė ir tikslas tas pats. Kaminskienė (2011) savo daktaro disertacijoje analizuodama socialines paslaugas teigia, kad: „Greitai besikeičianti socialinio darbo aplinka neleidžia sukurti griežto socialinių paslaugų apibrėžimo. Besikeičianti visuomenė ir jos problemos, skatina keistis ne tik socialinio darbo veiklos laukui, bet ir pagalbos formoms. Socialinių paslaugų esmę, veiklos centrą ir branduolį sudaro profesionalių socialinių darbuotojų atliekamas darbas“ (Kaminskienė, 2011).

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2019) pateiktas apibrėžimas, socialines paslaugas įvardina kaip „paslaugas, kuriomis suteikiama pagalba žmogui ar šeimos nariams, dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų, iš dalies ar visiškai neturinčiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime“ (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2019). LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija socialinių paslaugų tikslą įvardina kaip – „sudaryti sąlygas asmeniui ar šeimos nariams ugdyti ir stiprinti gebėjimus, taip pat galimybes spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene bei įveikti atskirtį“. Socialines paslaugas gali gauti:

- senyvo amžiaus asmenys bei šeimos nariai ar artimieji;
- žmogus turintis neįgalumą, šeimos nariai ar jo artimieji;
- našlaičiai;
- socialinę riziką patiriantys vaikai, šeimos nariai ar jų artimieji;
- socialinę riziką patiriančios šeimos ir kiti asmenys.

Šios socialinės paslaugos gali būti teikiamos tiek socialinių paslaugų teikimo įstaigose, tiek ir asmens namuose (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2019).

Socialines paslaugas Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija įsakymu 1997 m. rugsėjo 17 dienos Nr. 112 (1997) apibrėžia per socialinių paslaugų klasifikacijos schema (1 pav.)

1 pav. Principinė socialinių paslaugų klasifikacijos schema (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas..., 1997)

Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatyme 2006 m. sausio 19 d. X-493, (2006) **bendrosios socialinės paslaugos** įvardinamos kaip paslaugos, „kurios teikiamos asmeniui (šeimai), kurio gebėjimai savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimais) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime, gali būti ugdomi ir kompensuojami atskiromis, be nuolatinės specialistų pagalbos teikiamomis paslaugomis“. Bendrosioms socialinėms paslaugoms priskiriama (2 pav.):

2 pav. Bendrosios socialinės paslaugos (sudarytas darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymu 2006 m. sausio 19 d. X-493, 2006)

Lietuvos Respublikos įstatyme (2006) **specialiosios socialinės paslaugos** įvardinamos kaip:

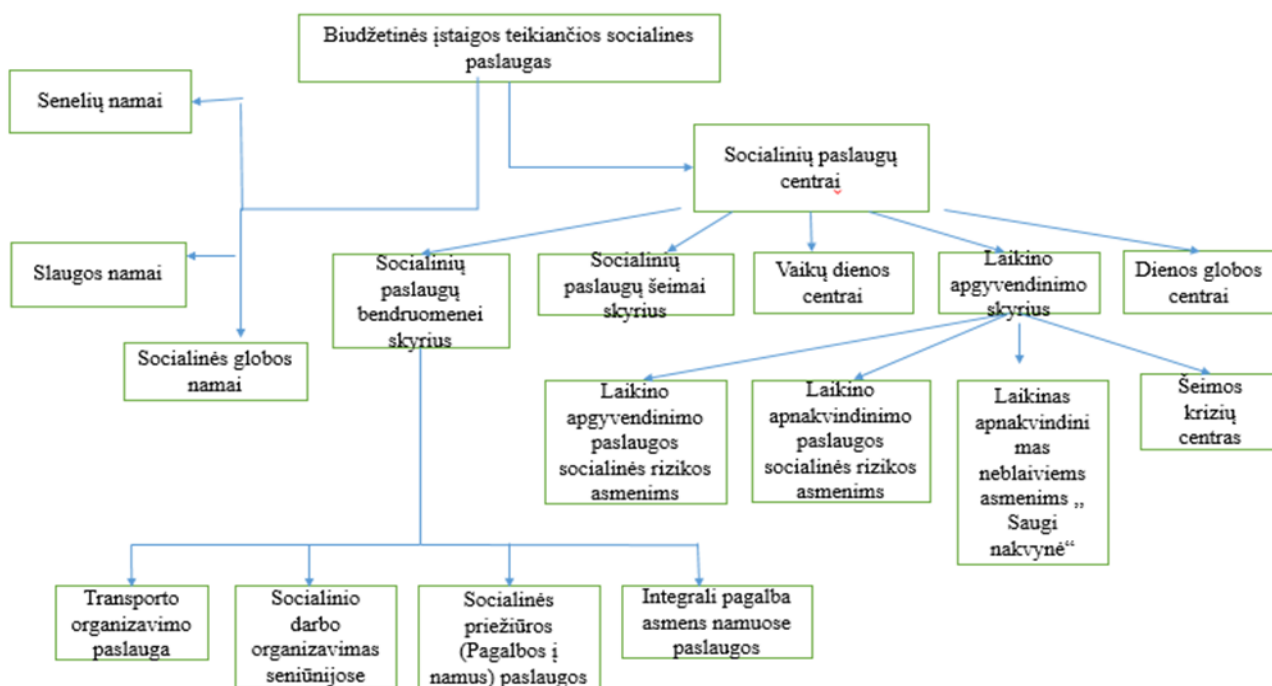
„Socialinės paslaugos, kurios teikiamos asmeniui (šeimai), kurio gebėjimams savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime ir ugdyti ar kompensuoti bendrųjų socialinių paslaugų nepakanka. Šių paslaugų tikslas – grąžinti asmens (šeimos) gebėjimus pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę ar tenkinti asmens gyvybinius poreikius teikiant kompleksinę pagalbą“ (Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas 2006 m. sausio 19 d. X-493, 2006).

Šioms paslaugoms socialinių paslaugų įstatyme priskiriama socialinė priežiūra, lankomoji priežiūra, kurių tikslas suteikti paslaugų visumą senyvo amžiaus žmogui ar šeimai, kuriems nebūtina nuolatinė specialistų priežiūra, teikti pagalbą į namus taip pat ugdyti ir palaikyti socialinius įgūdžius, suteikti laikiną apgyvendinimą bei kitas socialines paslaugas. Socialinės paslaugos neapsiriboja vien valstybinėmis įstaigomis. Į socialinių paslaugų teikimo sistemą įtraukiami įvairūs paslaugų teikėjai – NVO, privačios įstaigos, savanoriai bei neformalūs globos teikėjai.

Nagrindama socialinių paslaugų sistemą, Jarmalavičienė (2012) savo darbe „Socialinių paslaugų teikimo organizavimo ypatumai nevyriausybinėse organizacijose“, socialinių paslaugų organizavimą įvardina kaip – veiklą, „kuria užtikrinamas socialinių paslaugų teikimo veiksmingumas tam tikroje savivaldybėje, tam tikriems asmenims ir paskiriant tinkamus socialinių paslaugų organizatorius bei sprendimų būdus“ (Jarmalavičienė, 2012). Žalimienė (2003) pamini, jog „Lietuvoje socialinės paslaugos buvo įteisintos 1994 metais, kai buvo patvirtinta socialinės paramos koncepcija, kurioje socialinės paramos teikimas numatytas trimis būdais:

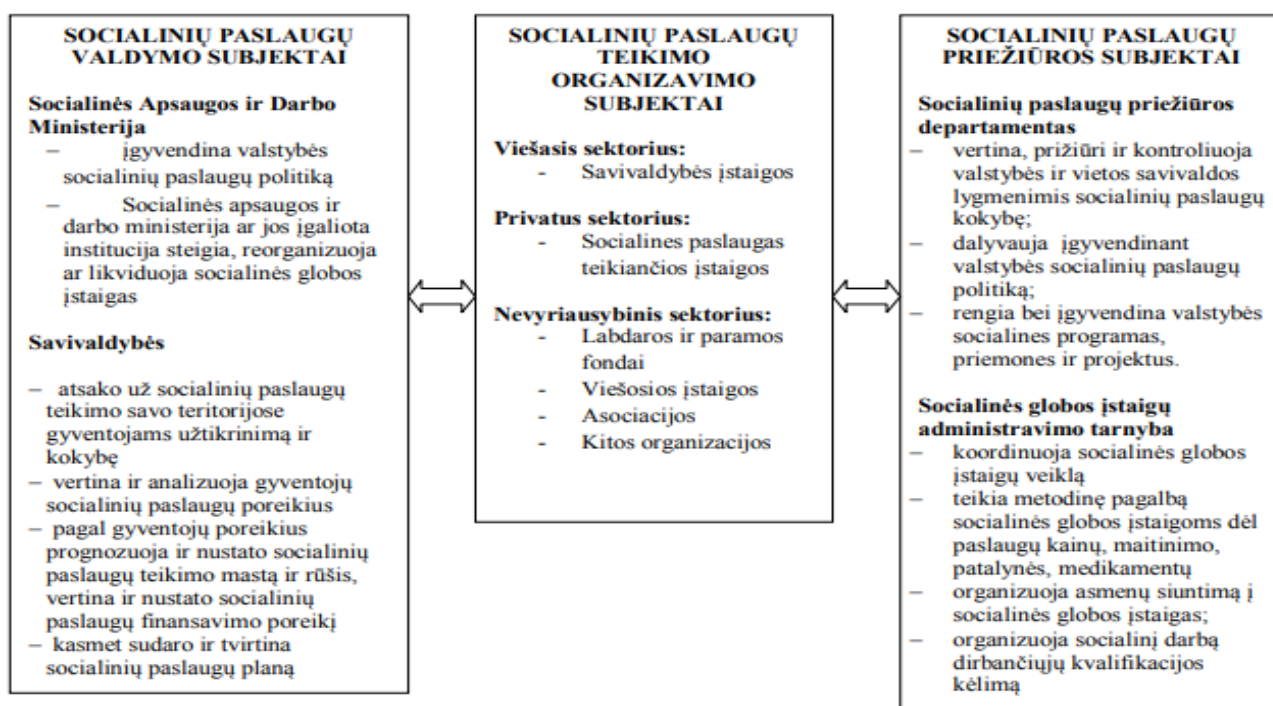
- 1) nepiniginėmis ir piniginėmis išmokomis;
- 2) šalpa daiktais;
- 3) socialinėmis paslaugomis ir slauga“ (Žalimienė, 2003, p. 18).

Kaip teigia Žalimienė (2003), „Lietuvoje socialinių paslaugų teikimo organizatoriai yra ministerijos, regionai ir savivaldybės. Kiekviena ši valdymo institucija socialinių paslaugų srityje turi savo funkcijas, kurias numato įstatymai“ (3 pav). Lietuvoje šias funkcijas nubrėžia Socialinės paramos koncepcija, Socialinių paslaugų įstatymas, Vietos savivaldos ir Apskričių valdymo įstatymai. Anot Žalimienės (2003, p. 37), socialinių paslaugų organizavimo funkcijų pasiskirstymo tarp ministerijų, apskričių ir savivaldybių esmė – užtikrinti, kad racionalus paslaugų tinklo sukūrimas ir socialinių paslaugų efektyvumas garantuotų pažeidžiamiausių asmenų grupių poreikių tenkinimą pagal nustatytus standartus.

3 pav. Biudžetinių įstaigų teikiančių socialines paslaugas, sistema (darbo autorės sudarytas)

Mokslininkai Guogis ir Gudelis (2005) analizuodami įvairių visuomenės tikslinių grupių poreikius ir lėšų planavimą, kurie reikalingi įvairioms paslaugoms finansuoti, pastebi, jog savivaldybė „būdama atsakinga už socialinių paslaugų teikimą jos teritorijoje nuolat gyvenantiems asmenims“ yra laikoma didžiausios dalies socialinių paslaugų teikiančia įstaigų steigėja (Guogis, Gudelis, 2005). Socialinių paslaugų teikimo organizavimo sistemą Jarmalavičienė (2012) suskirsto į tris blokus: „socialinių paslaugų valdymo, socialinių paslaugų teikimo organizavimo ir socialinių paslaugų priežiūros“ (4 pav.).

4 pav. Socialinių paslaugų teikimo organizavimo sistemos subjektai (Jarmalavičienė, 2012, remiantis LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos informacija)

Kaip teigia Išoraitė (2007) , kad „vienas iš socialinių paslaugų teikimo organizatorių yra savivaldybių institucijos, kurios yra atsakingos už socialinių paslaugų teikimą savo teritorijos gyventojams, socialinių paslaugų planavimą, organizavimą ir kokybę“. Taip pat socialines paslaugas teikia ir kitos paslaugų teikimo organizacijos, tokie kaip NVO ar privačių įstaigų atstovai (Išoraitė, 2007, p. 49).

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. A1-92 „Dėl socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo tvarkos aprašo bei socialinių darbuotojų atestacijos tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2006) LR seimas apibrėžė, kad „socialinių paslaugų teikimo įstaigose dirbantys socialiniai darbuotojai ir socialinių darbuotojų padėjėjai turi teisę dirbti tik įgijus aukštąjį socialinio darbo ar jam prilygstantį išsilavinimą“. Taip pat socialines paslaugas gali teikti ir lankomosios priežiūros darbuotojai, kurie dažniausiai dirba nevyriausybinėse organizacijose ir turi būti įgiję bent profesinį išsilavinimą. Norėdami gauti socialines paslaugas iš viešojo sektoriaus, senyvo amžiaus žmogus ar jo šeimos nariai, raštišku prašymu turi kreiptis į savo gyvenamosios vietos savivaldybę ar seniūniją bei kitas įstaigas. Socialines paslaugas teikiančių organizacijų paskirti lankomosios priežiūros ar socialiniai darbuotojai, gavę žmogaus prašymą, pirmiausiai nustato socialinių paslaugų poreikį individualiai pagal individo nesavarankiškumo lygį.

„Asmens nesavarankiškumas vertinamas kompleksiskai pagal asmens amžių, organizmo funkcinius sutrikimus, kuriuos įvertindami nustato šeimos gydytojai, kitas ypatybes turinčias įtakos asmens gebėjimais rūpintis asmeniniu gyvenimu. Kai nustatomas poreikis, vėliau kompleksiskai vertinami ir šeimos narių gebėjimai, galimybės bei motyvacija spręsti savo šeimos socialines problemas“ (Dėl socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo tvarkos aprašo ..., 2006).

Taip pat labai svarbu apibrėžti ir socialinių paslaugų gavėjo sąvoką. Oficialios statistikos portale (2018) socialines paslaugas gaunantys gavėjai įvardinami kaip: „Įvairių tikslinių grupių ir įvairiaus amžiaus gyventojai, kuriems socialiniai darbuotojai įvertinę socialinių paslaugų poreikį, padeda individui (šeimai) ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas palaikant socialinius ryšius su visuomene bei įveikiant socialinę atskirtį“ (Oficialios statistikos portalas, 2018) (1 lentelė).

1 lentelė. Socialinių paslaugų asmens namuose gavėjai 2016 – 2017 m. (Oficialios statistikos portalas, 2018)

	2016	2017	2017 m. palyginti su 2016 m. padidėjimas/sumažėjimas (-), %
Pagalbą namuose į namus ir socialinę globą asmens namuose gavę asmenys	18 630	21 303	14,3
Senatvės pensijos amžiaus	15 319	17 987	17,4
Darbingo amžiaus su negalia	3 082	3 106	0,8
Vaikai su negalia	229	210	-8,3
Pagalbos pinigų gavėjai	111	107	-3,6
Senatvės pensijos amžiaus	98	95	-3,1
Darbingo amžiaus su negalia	13	12	-7,7

Socialinių paslaugų priežiūros departamentas (2018) įvardino, kad „šiuo metu Lietuvoje bei visoje Europoje augantis visuomenės senėjimo mastas, kuris sukelia daug socialinių ir ekonominių

problemų, ypač svarbus tampa socialinių paslaugų teikimas vyresnio amžiaus žmonėms, prognozuojama, kad 2050 metų pradžioje, kas trečias Lietuvoje gyvenantis asmuo bus senyvo amžiaus žmogus“. Todėl valstybė turi sudaryti sąlygas jiems kuo ilgiau gyventi savo namuose ir šeimoje bei dalyvauti socialinėje, ekonominėje, kultūrinėje bei kitose veiklose, padėdama savarankiškai tvarkyti savo buitį taip sumažindama valstybės išlaidas. „Sunkią negalią turinčiam asmeniui socialinės paslaugos teikiamos užtikrinant saugią ir pritaiktą namų aplinką, žmogaus orumą atitinkančią pagalbą, suderintą su asmens sveikatos priežiūra ir nuolatine slauga“ (Socialinių paslaugų priežiūros departamentas, 2018). Ir tada kai socialinės paslaugos namuose yra neveiksmingos, dienos socialinės priežiūros asmeniui nepakankamos, asmeniui skiriama socialinės globos ar slaugos paslaugos stacionarioje globos įstaigoje.

Toliau Žalimienė (2003) nagrinėdama socialinių paslaugų teikimo tendencijas, įvardina, kaip tiesioginį paslaugų gavėjo ir teikėjo kontaktą, kuris yra „reglamentuojamas tam tikrais principais, kurių laikantis garantuojama teikiamų socialinių paslaugų kokybė, išsaugomos paslaugų gavėjo teisės, pasiekiamas kuo didesnis teikiamų paslaugų efektyvumas gyvenimo kokybei gerinti“. Žalimienė (2003) išskiria „aštuonis pagrindinius asmeninių socialinių paslaugų teikimo principus“:

- ❖ „savanoriškumas – organizuoti asmeniui socialinių paslaugų teikimą, reikalingas jo prašymas. Socialinės paslaugos skiriamos tik raštišku asmens ar jo artimųjų prašymu“;
- ❖ „adekvatumas – kai teikiamos socialinės paslaugos labiausiai atitinka asmens poreikius. Paslaugų poreikio įvertinimas atliekamas naudojant specialią poreikių vertinimo metodiką, kuri padeda individualiai išnagrinėti paslaugų gavėjo situaciją, jo poreikius, įvertinami sveikatos, socialiniai, ekonominiai bei kiti veiksniai, lemiantys reikalingų paslaugų pobūdį ir apimtį“;
- ❖ „savipagalba – socialinių paslaugų gavimas turi skatinti asmens savarankiškumą ir savipagalbą, kurios padėtų jam įgyti gebėjimų ir išmokti pasirūpinti savimi kiek tai įmanoma tam tikroje situacijoje“ ;
- ❖ „požiūris į visumą – teikiant paslaugas socialinis darbuotojas turi matyti ir pažinti visą paslaugos gavėjo aplinką ir problemas, kurioms spręsti teikiamos socialinės paslaugos“;
- ❖ „lankstumas – socialinių paslaugų teikimas turi būti lankstus ir pritaikomas priklausomai nuo konkrečios situacijos, aplinkybių ir pasikeitimų“;
- ❖ „tęstinumas – pagalbos teikimo sudarymo planas, sudarant individualią su paslaugos gavėju programą, turi būti suteikiama ne tik vienadienė, situacinė pagalba konkrečioje situacijoje, bet ir įvertinama paslaugų gavėjo situacijos ateities prognozė, kol bus atkuriamas, įtvirtintas ir išugdytas savarankiškumas“;
- ❖ „normalizavimas – socialinės paslaugos turi būti teikiamos ir organizuojamos taip, kad paslaugų gavėjas galėtų gyventi kuo normalesnį gyvenimą pagal savo galimybes“;
- ❖ „bendradarbiavimo – bandymas kuo labiau įtraukti paslaugos gavėją ir jo artimuosius į priežiūros procesą, skatinti bendradarbiavimą su įvairiomis socialinių paslaugų teikimo institucijomis bei motyvuoti savipagalbai, įsijaučiant į jo padėtį“ (Žalimienė, 2003).

Socialinių paslaugų teikimo organizavimas turi būti orientuotas į paslaugų gavėjo poreikių tenkinimą ir tik tada teikiamos paslaugos bus vertinamos kokybiškai. Kaip teigia Aleksienė (2013), kad „senyvo

amžiaus žmonėms socialinių paslaugų namuose poreikio tyimo svarbumą nulemia tai, kad ši pagalba tampa neatsiejama socialinių paslaugų infrastruktūros dalis senstančioje visuomenėje“. Autorė pabrėžė, kad: „Savivaldybės teisiniai dokumentai turi svarbią reikšmę socialinių paslaugų senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemos tobulinimui. Kaip šie dokumentai įtakoja LR įstatymus ir kitų LR Seimo bei Vyriausybės nutarimus, tam tikru mastu pademonstruoja kaip socialinė politika įgyvendinama savivaldybėse“. Toliau autorė pastebi, kad tai „apsprendžia ne vien socialinių paslaugų infrastruktūrą, bet ir tam tikra prasme apibrėžia ar riboja jų kokybę. Taip pat Lietuvoje yra didelė savanoriavimo spraga, kuri ES ir kitose valstybėse sėkmingai veikia socialinių paslaugų teikimo srityje ir autorė pabrėžė, jog savanoriavimas yra „vienas tvirčiausių bendruomenės sutelktumo, bendruomeniškumo ir socialinės atskirties mažinimo garantų, pamatų“ (Aleksienė, 2013).

Išanalizavus tiek Lietuvos, tiek užsienio autorių pateikiamas socialinių paslaugų sąvokas bei apibrėžimus, galima pabandyti apibendrinti socialines paslaugas siaurąja prasme, kaip pagalbą pažeidžiamiausioms visuomenės grupėms ne pinigineis paslaugomis ir padėti žmogui pasiekti savarankiškumą, gebėti spręsti savo socialines problemas ir gyventi pilnavertį gyvenimą visuomenėje. O plačiąja prasme tai – piliečio socialinės gerovės užtikrinimas. Taip pat galima teigti, jog Lietuvoje prie socialinės politikos nemažai prisideda ir šalies vyriausybių bei savivaldybių įgyvendinamos programos, strateginiai dokumentai bei teisės aktai. Todėl analizuojant socialinių paslaugų sistemą ir jai keliamus tikslus, galime pastebėti, jog socialinė politika yra veikiami skirtingų politikų ir jų analizės laukas apima įvairias gerovės valstybei darančias įtaką, sritis: sveikatos apsauga, socialinė apsauga ir kt.

1.2. Socialinių paslaugų sistemos privalumai ir trūkumai Lietuvoje

Mokslininkai tyrinėdami socialinių paslaugų sampratą per demografinį, socialinį bei ekonominį aspektus įvardino ir socialinių paslaugų sistemos privalumus bei trūkumus. Nors Lietuvoje paskutiniu metu socialinių paslaugų teikimo sistemoje vyksta sparti plėtra, šalies savivaldybėse įsteigiamos įvairios organizacijos, kuriose siūlomos alternatyvios paslaugos, bet kaip teigia Kaminskienė (2011), kad išsiplėtus socialinių paslaugų sistemai ir atsiradus naujų darbo santykių tarp paslaugų gavėjų ir teikėjų, ypač svarbi tampa prioritetų nustatymo, paslaugų valdymo bei pirkimo ir pardavimo, taip pat paslaugų apmokėjimo klausimai. Galimai todėl autorė pabrėžė, kad „viešojo sektoriaus atstovai, organizuodami socialinių paslaugų teikimą, šias paslaugas skiria tik tiems asmenims, kuriems labiausiai jų reikia, prieš tai įvertindami atskirų asmenų, tikslinių žmonių grupių ar bendruomenių socialinius poreikius ir taip sukurdami socialinės priežiūros sistemą“ (Kaminskienė, 2011).

Margelienė (2009) savo daktaro disertacijoje, analizuodama socialinių paslaugų teikimo modelius, atkreipė, kad socialinių paslaugų teikimas Lietuvoje pasižymi įvairiomis savybėmis, kai teikiamos socialinės paslaugos dažniausiai susijusios su senyvo amžiaus žmogaus individualiu atveju, o ne su tikslinėmis individų grupėmis, dėl šių savybių socialinės paslaugos skiriasi nuo viešųjų socialinių paslaugų. Toliau gilinantis į socialinių paslaugų teikimą, Margelienė (2009) išskiria, kad „socialinių paslaugų teikimas neapsiriboja vien valstybinėmis įstaigomis. Į socialinių paslaugų rinką įsijungia ir kiti socialinių paslaugų teikėjai“: nevyriausybinių organizacijų, religinės bendruomenės, privačios paslaugų teikėjų įstaigos, savipagalbos grupės ir savanoriai. Ir toliau autorė tęsia, kad „socialinės paslaugos apima daugelį paslaugų rūšių – jos teikiamos kliento namuose, dienos centruose, stacionariose slaugos ar globos įstaigose ir kitose institucijose“. Taip pat Margelienė (2009) atkreipia dėmesį, kad teikiant socialines paslaugas tiesiogiai bendradarbiauja paslaugų teikėjas ir paslaugų gavėjas, kurių tikslas – „siekti pokyčių tiek žmonių tarpusavio santykiuose, tiek visoje socialinėje

aplinkoje“, tuo socialinės paslaugos ir skiriasi nuo sveikatos priežiūros ar kitų viešųjų paslaugų. „Teikiant socialines paslaugas, socialiniai darbuotojai dirba komandoje su kitais socialinių paslaugų teikėjais“ bei lankomosios priežiūros darbuotojais. Plėtojant socialines paslaugas Lietuvoje Margelienė (2009) pabrėžė, kad labai svarbu išanalizuoti šios sistemos privalumus ir trūkumus:

Privalumai. Analizuodama Margelienė (2009) dabartinę socialinių paslaugų teikimo rinką, išskyrė teigiamus aspektus ir pateikė, kad „daugelyje viešojo sektoriaus įstaigose jau sukurta atitinkama socialinių paslaugų teikimo infrastruktūra atskiriems paslaugų gavėjų poreikių tenkinimui. Viešojo sektoriaus socialinių paslaugų sistemoje dirba daug savo darbą išmanančių ir darbui atsidavusių darbuotojų, kurie turi gerą profesinį išsilavinimą bei išmano socialinio darbo niuansus“. Taip pat autorė pabrėžė, jog pagrindinių teisės aktų parengimas leidžia tobulinti socialinių paslaugų priežiūros sistemą. Viešajame sektoriuje įgyvendinami socialinių paslaugų projektai didina bendradarbiavimą su nevyriausybinėmis organizacijomis, taip pat vystomas bendradarbiavimas su kitomis ES šalimis suteikdamos galimybę panaudoti kitų šalių tarptautine socialinio darbo gerą patirtimi. Toliau Margelienė (2009) vardindama privalumus pateikia, kad „socialinių paslaugų rinkoje Valstybė skatindama inovacijas bei ruošdama valstybines socialinių paslaugų plėtros programas ir taip remia iniciatyvas, ieškodama inovatyvių bei alternatyvių socialinių paslaugų teikimo formų“ ir būdų, subsidijuodama socialines paslaugas, sudaro galimybę socialines paslaugas gavėjui gauti nemokamai ar didele dalimi kompensuojant paslaugos kainą. Margelienė (2009) taip pat išskiria tris socialinių paslaugų teikimo tipus:

- ❖ nemokamos, kai paslaugų gavėjai socialines paslaugas gauna nemokamai;
- ❖ sumažintomis kainomis, kai paslaugų gavėjai moka dalį sumos už socialines paslaugas;
- ❖ pilnai apmokamos paslaugų gavėjo, kai jis pageidauja papildomų socialinių paslaugų, kai socialinių paslaugų poreikis nevertinamas, arba kai socialinių paslaugų gavėjo pajamos yra per didelės (Margelienė, 2009).

Trūkumai. Margelienė (2009) analizuodama Lietuvos socialinės priežiūros sistemos trūkumus pastebi, kad „nėra apibrėžta aiški atsakomybė už skirtingų socialinių paslaugų rūšių teikimą valstybės ir savivaldybių institucijoms, nes teisės aktai nereglamentuoja, už kokias socialinių paslaugų teikimo rūšis yra atsakingos valstybės institucijos, o už kokias paslaugas yra atsakingos savivaldybės“. Taip pat nėra neapibrėžta „atskirų valdymo lygių atsakomybė už skirtingų socialinių paslaugų rūšių organizavimą ir teikimą bei neišspręstas savivaldybių socialinių paslaugų finansavimo klausimas“ (Margelienė, 2009). Autorė pabrėžė, kad dėl „besikeičiančios šalies demografinės padėties išryškėjo atskirų grupių socialinės problemos, todėl socialinių paslaugų poreikis savivaldybėse labai išaugo“. Tuo labiau, kad įmonės, kurios yra finansuojamos iš savivaldybės biudžeto gali teikti socialines paslaugas už pakankamai nedideles kainas, bet eilės šiose organizacijose yra labai didelės ir ne visi norintys gali šias paslaugas gauti, būtent tada kai jų labiausiai reikia. Taip pat Margelienė (2009) akcentuoja, kad nelanksti socialinio darbo sistema, kuri pasireiškia nelanksčiu socialinių darbuotojų darbo grafiku, nėra finansuojamas socialinių paslaugų teikimas savaitgaliais ar švenčių dienomis. Autorė pastebi, kad kai socialinių paslaugų paklausa yra didesnė nei pasiūla, tada socialinių paslaugų kokybė tampa nemaža problema ir socialinės priežiūros sistema sušlubuoja.

„Nėra įdiegta socialinių paslaugų licencijavimo tvarka, todėl atskirose įstaigose teikiamų paslaugų kokybė ženkliai skiriasi. Ypatingai problematiškas socialinių paslaugų teikimas nevyriausybinių organizacijų bei parapijų įsteigtuose globos namuose, nes dėl lėšų stygiaus,

neturėdamos pastovaus finansavimo šios įstaigos negali užtikrinti paslaugų kokybės, kurių taip pat niekas nekontroliuoja. Taip pat negalima užtikrinti kokybiškų paslaugų teikimo dėl lėšų trūkumo, kadangi labai trūksta transporto pritaikyto neįgaliesiems“ (Margelienė, 2009).

Mokslinio straipsnio autorė Žalimienė (2006) nagrinėdama socialinių paslaugų organizavimo trūkumus atskleidė itin svarbias specifines sąlygas namų ūkiams, kuriuose gyvena senyvo amžiaus žmogus ir atkreipė dėmesį, kad socialinės priežiūros problemoms spręsti nepakanka esamos socialinės paslaugų rinkos. „Augantis poreikis naujoms socialinių paslaugų rūšims didėjant socialinių paslaugų poreikiui dažnai viršija turimus tiek finansinius, tiek žmogiškuosius išteklius“. Todėl autorė pabrėžia, kad būtina ieškoti vis efektyvesnių paslaugų organizavimo ir teikimo būdų didinant socialinių paslaugų įvairovę, plečiant rinką ir mažinant socialinių paslaugų sąnaudas užtikrinant jų kokybę. Taip pat Žalimienė (2006) pastebi, jog socialinių paslaugų spektras Lietuvoje nėra labai platus, o ir jų kokybė atsilieka nuo ES šalių lygio. Paslaugų vystymas, įrangos atsinaujinimas ir tobulėjimas vyksta pernelyg lėtai. Žalimienė (2006) išskyrė keletą problemų su kuriomis susiduria socialinių paslaugų gavėjai:

- *Nepakankama informacijos sklaida apie paslaugas bei jų gavimo sąlygas.* „Nepakankamas paslaugų informacijos prieinamumas reiškia, kad tiek pačiai visuomenei, tiek paslaugų nepakanka informacijos apie socialines paslaugas teikiančias organizacijas bei jų gavimo sąlygas ar kokybę“. Esama situacija rodo, kad socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms teikiančios įstaigos skiria pakankamai dėmesio apie savo teikiamas socialines paslaugas informacijos viešinimui. Tik nedaugelis iš jų dalina informacines skrajutes, kuria internetinius tinklapius, platina informaciją sveikatos priežiūros įstaigose ar seniūnijose (Žalimienė, 2006).
- *Sunkiai prieinamos socialinės paslaugos senyvo amžiaus žmonėms.* Anot Žalimienės (2006), dėl: „Lietuvoje prastai išvystytos socialinių paslaugų infrastruktūros ir sistemos, socialinių paslaugų prieinamumas senyvo amžiaus žmonėms yra labai prastos kokybės. Tai lemia ne tik socialinių darbuotojų, bet ir organizacijų teikiančių socialines paslaugas, trūkumas“. Norėdami gauti socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonės, kurie negali savimi pasirūpinti, pateikę prašymą paslaugai gauti dažnai įrašomi į eilę ir paslaugos tenka laukti net iki vienerių metų laiko. Pasiryžę paslaugas gauti greičiau, tenka kreiptis į nevyriausybinės ar privačias (pelno siekiančias) organizacijas ir už paslaugas mokėti žymiai brangiau (Žalimienė, 2006).
- *Nepakankamas dėmesys klientų poreikio vertinimui ir paslaugų planavimui.* „Kompleksiškas paslaugų gavėjo poreikių įvertinimas yra reikalingas konkrečiam paslaugų gavėjui dėl paslaugų planavimo, adekvačios ir kokybiškos priežiūros užtikrinimo“. Paslaugų gavėjo poreikiai paslaugoms gauti vertinami nepakankamai išsamiai ir sistemiškai, todėl individualus socialinių paslaugų plano sudarymas dažnai tampa tik formaliu ir negarantuoja realių bei kokybiškų teikiamų paslaugų, taip pat neatitinka asmeninių asmens poreikių (Žalimienė, 2006).
- *Darbuotojų trūkumas ir kvalifikacijos problemos.* Kvalifikuotas darbuotojas, kaip teigia Žalimienė (2006), yra vienas iš pagrindinių veiksnių, kurie lemia aukštą paslaugų kokybę, taikydamas pažangius ir efektyvius darbo metodus. „Nuo darbuotojų kvalifikacijos ir asmeninių savybių labai daug priklauso kaip paslaugų gavėjas vertina paslaugos kokybę“. Didelė problema su kuria šiuo metu ypač susiduriama – kvalifikuoti socialinių paslaugų ar lankomosios priežiūros specialistai. „Kalbant apie nepakankamą darbuotojų kvalifikaciją, pirmiausia būtina akcentuoti su socialinių paslaugų specifika susijusi su dideliais reikalavimais šiems specialistams.

Formuojant šio tipo personalą labai svarbios darbuotojų asmeninės savybės, tokios kaip: empatija, tolerancija, pagarba senyvo amžiaus žmogui, nuoširdumas ir geranoriškumas“. Žalimienė (2006) savo darbe pamini ir tai, kad šiuo metu būtent išryškėjęs kvalifikuotų socialinių darbuotojų trūkumas, nes socialinių darbuotojų ar lankomosios priežiūros darbuotojų darbo specifika susijusi su padidintais reikalavimais, specialistams. Žalimienė (2006) taip pat išryškina dar vieną su kvalifikuotų socialinių darbuotojų susijusį trūkumą, šių „darbuotojų darbo specifika reikalauja ne tik psichologinio darbo pasirengimo, bet ir fizinio. Šių sričių atstovų trūksta ir dėl žemų atlyginimų bei darbo sąlygų“. Jiems dažnai tenka teikti paslaugas senyvo amžiaus žmonių namuose ir nuolat turi keisti darbo vietą. Lankomosios priežiūros darbuotojas dažnai turi aptarnauti septynis, aštuonis ar net dešimt žmonių jų namuose per dieną ir privalo vykti nepaisydami oro sąlygų. Į socialinių paslaugų teikimą įeina ir bendravimas su žmonėmis, o senyvo amžiaus žmonių charakteris ir ligos turi įtakos tarpusavio santykiams, nes psichikos negalią turintys žmonės dažnai būna agresyvūs. Taip pat menkas Lietuvoje socialinio darbuotojo profesijos prestižas turi įtakos šios srities darbo populiarumui. Žalimienė (2006) pastebi, kad ši profesija yra įvardinama kaip viena iš perspektyviausių, nes visuomenė sensta ir joje atsiranda daugybė socialinių problemų, tačiau mūsų valstybė nestiprina šios profesijos perspektyvų.

- *Nelankstus socialinių paslaugų teikimo organizacijų darbo grafikas.* Žalimienė (2006) savo tyrimuose akcentavo, kaip itin svarbų socialinių paslaugų sistemos trūkumą, kad dauguma socialinių paslaugų teikimo organizacijų socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms teikia tik darbo dienomis ir nustatytomis valandomis. Įstatymas nenumato, kad pagalba į namus būtų teikiama 24 valandas per parą, savaitgaliais ar švenčių dienomis. Vienišiemis ir sergantiems senyvo amžiaus žmonėms dažnai reikalinga budinčių socialinių darbuotojų priežiūra visą parą ar savaitgaliais. Tačiau tam reikia, kad valstybė didintų finansavimą, bet šios idėjos buvo atsisakyta dėl lėšų trūkumo. Nevyriausybinės organizacijos bandydamos išsilaikyti rinkoje socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms teikia lanksčiau, savaitgaliais ir švenčių dienomis. Bet problema išlieka, nes tokių organizacijų yra nedaug arba paslaugos kainuoja brangiai ir senyvo amžiaus žmonėms yra neprieinamos (Žalimienė, 2006).
- *Paslaugų gavėjo teisės ir orumas.* Neretai kyla problemų dėl saugaus brangių vertybių laikymo ir paslaugų gavėjai jaučiasi nesaugūs. Dažnai nepripažįstama paslaugų gavėjo teisė susipažinti su juos liečiančia dokumentacija ar kyla dilemos dėl savo nuožiūra vartojamų medikamentų (Žalimienė, 2006).

Mokslininkės Matonytė, Kazlauskaitė ir Poškutė (2019) tyrinėdamos socialinių paslaugų ypatumus, atskleidė, jog Lietuvoje su „socialinėmis paslaugomis susiję klausimai niekada nebuvo ir nėra svarbiausi politinėje darbotvarkėje. Už socialinių paslaugų (ne)teikimą Lietuvoje, nėra aiškiai nubrėžtos teisinės atsakomybės“. Jei senyvo amžiaus asmenys nėra prevenciškai lankomi, jei nėra identifikuojami tie, kuriems ta slauga ar priežiūra reikalinga, jei senyvo amžiaus žmonėms ar jų artimiesiems nėra pateikiama informacija apie paslaugų prieinamumą, jokia viešoji institucija nėra teisiškai atsakinga ir baudžiama. Matonytė ir kt. (2019) savo tyrime atskleidė, jog nors Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnyje išdėstyta, kad „vaikų pareiga gerbti tėvus, globoti juos senatvėje ir tausoti jų palikimą, tačiau kai vaikai palieka ir neprižiūri savo senyvo amžiaus tėvų, jie nėra traukiami į teisinę atsakomybę“.

Nors Lietuvoje vis dar nemažai senyvo amžiaus žmonių yra prižiūrimi ir slaugomi šeimos narių, artimųjų, kaimynų, todėl Valstybės kontrolė (2015) nacionaliniuose dokumentuose ir teisės aktuose teigia, kad:

„Socialinės paslaugos turi būti organizuojamos taip, kad senyvo amžiaus žmogus kuo ilgiau galėtų gyventi savo namuose, savarankiškai ar su pagalba, rūpintis savimi ir dalyvauti visuomenės gyvenime“. Bet „Lietuvoje nėra vienos centralizuotai prieinamos informacijos pateikimo vietos apie tai, kokios paslaugos ar globa yra prieinamos senyvo amžiaus asmenims ir kokios slaugos ar globos institucijos veikia šalyje“ (Valstybės kontrolė, 2015).

Taip pat mažas informacijos sklaidos prieinamumas „sumažina galimybes senyvo amžiaus žmonėms ir jų artimiesiems rasti informacijos ir priimti sprendimus dėl būtinos globos, slaugos bei lankomosios priežiūros paslaugų“. Kita vertus, informacija apie savivaldybių socialinių įmonių teikiamas paslaugas internetiniuose puslapiuose nėra pakankama, nes dauguma potencialių paslaugos gavėjų nesinaudoja internetu. Todėl pagrindinė našta tenka socialines paslaugas namuose teikiantiems neformaliems socialinių paslaugų teikėjams (Valstybės kontrolė, 2015).

Reziumuojant Margelienės (2009) ir Žalimienės (2006) pateiktus socialinių paslaugų sistemos privalumus ir trūkumus, galima pamatyti, kad autorės pateikė tikslingas išvagas ir suteikė kitiems autoriams toliau plėtoti šios sistemos aktualumus ir pokyčius, kurie bus vykdomi šalies socialinės politikos srityje. Taip pat leistų keisti neigiamus socialinės paslaugų teikimo sąlygas bei užtikrintų stabilų ir tvarų socialinių paslaugų sistemos formavimą ir kurti ilgalaikį socialinių paslaugų modelį.

Taigi, apibendrinami galima teigti, kad socialinės paslaugos yra labai svarbi ir prioritetinė sritis kiekvienoje pasaulio šalyje. Nagrinėjant socialinių paslaugų sampratą tiek lietuvių, tiek užsienio autorių, pastebima, kad nėra vieno socialinių paslaugų apibrėžimo, nors tikslas yra vienas ir tas pats. Atlikti tyrimai ir mokslo publikacijos dar kartą įrodo, kad socialinės ar lankomosios priežiūros paslaugos padeda pačiam žmogui tiek bendruomenei, tiek ir visai šalies ekonomikai. Ši veikla ne tik gali padėti užkirsti kelią didesnių problemų atsiradimui, bet ir stiprina visuomenės socialinę šalies gerovę. Socialinių paslaugų organizavime ir teikime yra sudaromos sąlygos ir nevyriausybinėms organizacijoms įsitraukti ir lygiomis teisėmis su savivaldybės įmonėmis dalyvauti socialinių paslaugų teikime.

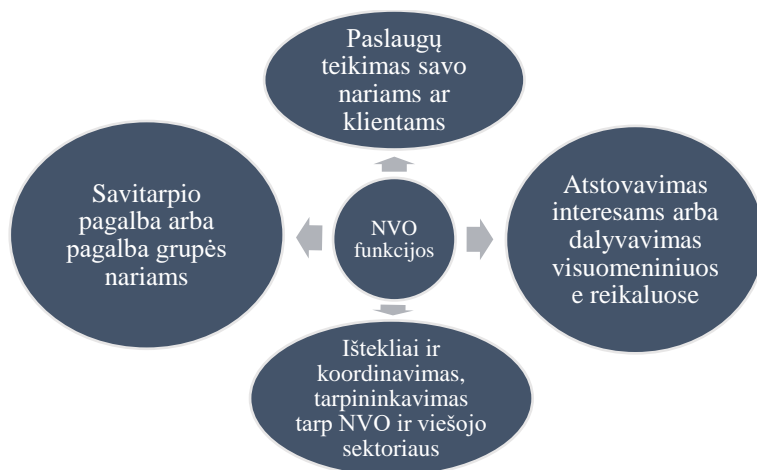
1.3. Nevyriausybinių organizacijų samprata bei jų teikiamų paslaugų organizavimo ypatumai

Siekiant apibūdinti nevyriausybinių organizacijų sampratą teoriniu aspektu, būtina išanalizuoti bei teoriškai pagrįsti nevyriausybinių organizacijų vaidmenį socialinių paslaugų sistemoje ir pateikti jų funkcionavimo principus. Todėl, remiantis tiek užsienio autorių, tiek lietuvių tyrėjų moksliniais darbais, publikacijomis ir tyrimais, išanalizuoti ir palyginti nevyriausybinių organizacijų veikimo aspektus Lietuvoje ir kitose ES šalyse, ir pateikti nevyriausybinių organizacijų organizavimo ypatumus. Taip pat bus įvardinamas nevyriausybinių organizacijų teisinis reglamentavimas bei akcentuojama nevyriausybinių organizacijų svarba senyvo amžiaus žmonių socialinei gerovei.

Mykolaitytė ir Mejerė (2012) savo publikacijoje tyrinėdamos NVO valdymo koncepcijas, pirmiausiai pateikė nevyriausybinių organizacijų terminų atsiradimo istorinius aspektus ir įvardino, kad „nevyriausybinių organizacijų terminas pirmą kartą panaudotas 1945 m. kuriant Jungtinių Tautų Organizaciją, kuri pripažino esant didelį poreikį viešojo sektoriaus bei ne pelno siekiančių, kurios nepavaldžios privačioms grupėms ir keliančios socialinius uždavinius suteikdamos patariamąjį

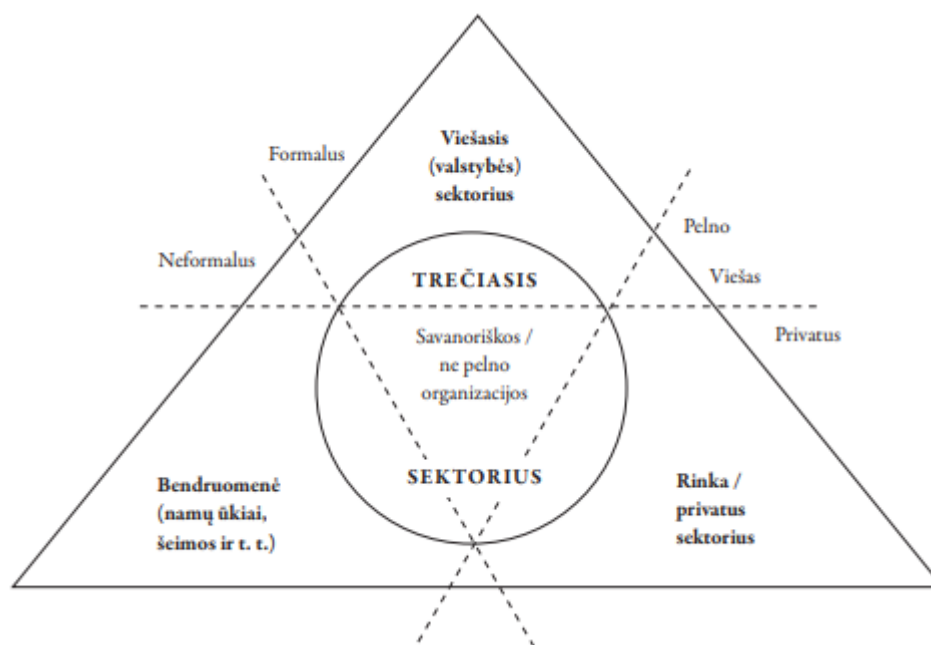
vaidmenį“. Autorės pateikia, kad terminas „Nevyriausybinių organizacija“ kilęs iš angliško termino *Non – governmental organisation*, o žodį „Governmental“ iš anglų kalbos verčia kaip „vyriausybė“ ir kaip „valstybė“ arba kaip „valdymas“ (Mykolaitytė, Mejerė, 2012). Mokslininkės Žalimienė ir Rimšaitė (2015) įvardino, kad „nevyriausybinių organizacijos yra svarbi pilietinės visuomenės sudedamoji dalis ir garantija“. Vieningai pripažindamos jų svarbą, pastebėjo, kad nevyriausybiniams organizacijomis domisi politikos, ekonomikos, sociologijos, socialinio darbo ir kiti kitų sričių atstovai ir tyrėjai, kurie iš įvairių mokslo pozicijų bando jas apibrėžti, klasifikuoti ir nustatyti jų vietą bei svarbą visuomenėje, stebėti ir prognozuoti vystymosi tendencijas (Žalimienė, Rimšaitė, 2015).

Šilinskytė (2013) savo publikacijoje „Nevyriausybinių organizacijų veikla ir vaidmuo Lietuvoje“ pirmąsias nevyriausybines organizacijas įvardina kaip: „Labdaros fondus, kurie veikė kaip benamių ir vargšų šelpimu užsiimančios organizacijos, kurios atsirado dar viduramžių laikais. Tačiau keičiantis ekonominiais ir socialiniams veiksniams keitėsi ir šių organizacijų vaidmuo“. Autorė analizuodama nevyriausybines organizacijas pastebėjo, kad dabartinės valdžios institucijos sunkiai persiorientuodamos ir prisitaikydamos prie dabartinių pokyčių, „pavėluotai reaguoja į juos, kai tuo tarpu NVO reaguoja į pokyčius lanksčiau bei greičiau ir tai bene vienintelis priežastis, kuri lemia vis didesnę nevyriausybinių organizacijų vaidmenį šalyje bei nuolat augantį šių organizacijų skaičių ir besiplečiantį veiklos spektrą“ (Šilinskytė, 2013). Taip pat mokslinėje literatūroje galima rasti daugiau nevyriausybines organizacijas apibūdinančių terminų. Paprastai sąvoką „nevyriausybinių organizacija“ Žalimienė ir Rimšaitė (2015) įvardina kaip „nuo vyriausybės nepriklausomą ir ne pelno siekiančią organizaciją“. Kituose NVO apibrėžiamuose autorės įvardina kaip nevyriausybinių organizacijų „nepriklausomybė nuo valdžios ir ne pelno siekimas“. Žalimienė ir Rimšaitė (2015) išskyrė du esminius NVO požymius, kurie padeda išskirti nevyriausybines organizacijas kaip atskirą sektorių greta valdžios ir rinkos, ir atskleidė įdomų jų bruožą – „nevyriausybinių organizacijos dažnai pateikiamos apibrėžiant tai, kuo jos NĖRA, t.y. neiginiiais: jos yra NEvalstybinės, NE pelno siekiančios, NEpriklausomos ir t.t.“ (Žalimienė, Rimšaitė, 2015). Nors NVO vis dar neturi visuotinai nusistovėjusio pavadinimo ir dažnai jos yra įvardinamos kaip „ne pelno siekiančios“, „ne pelno“, „savanoriškos“, „pilietinės visuomenės“ bei „trečiuoju sektoriumi“ ir kt., svarbu įvardinti kiekvieną iš jų kaip vientisą sistemą. Šimašius (2007) analizuodamas šias sąvokas įvardina kaip sinonimus, kurie skirti šio sektoriaus organizacijoms apibūdinti, bet atranda ir esminių skirtumų, kurie užkoduoti minėtose sąvokose (5 pav.). Šimašiaus (2007) manymu, „ne dėl nevyriausybinių organizacijų veiklos valstybėse sukuriama gerovė, o atvirkščiai – egzistuojanti šalyje gerovė sukuria produktyvų trečiąjį sektorių“.

5 pav. Nevyriausybinių organizacijų funkcijos (sudarytas darbo autoriaus, remiantis Šimašius, 2007)

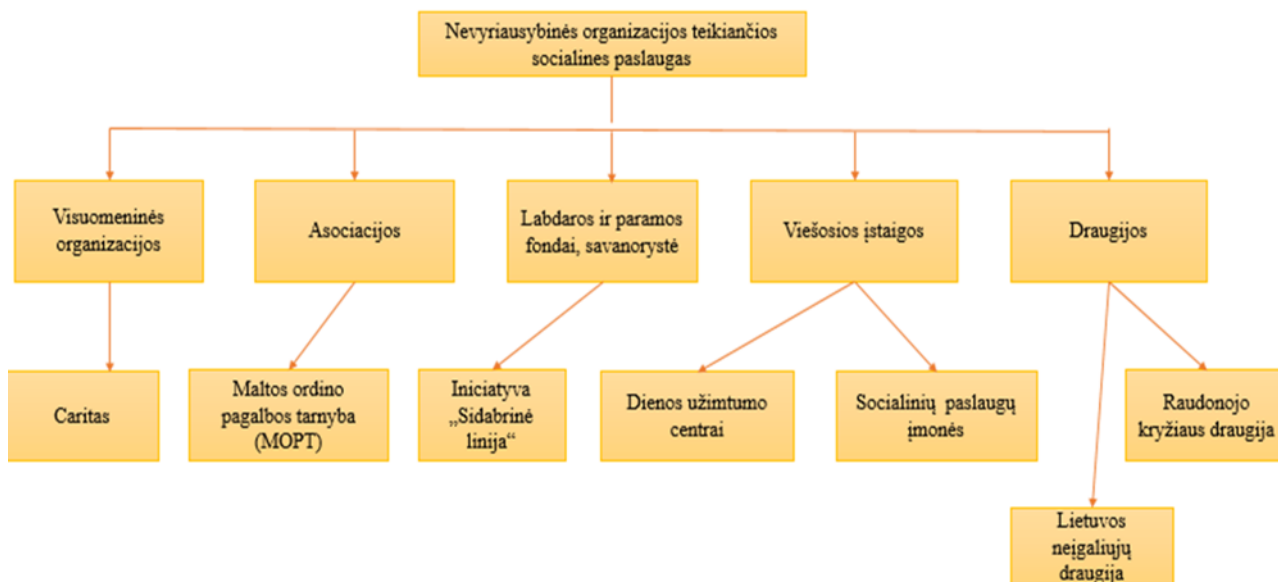
Kaip teigia Šilinskytė (2013) viename iš savo darbų, kad vienas iš būdų apibrėžti nevyriausybinės organizacijas, jas pateikti kaip nevyriausybinių sektorių, tai – „ne valdžios įkurtas, ne pelno siekianti organizacija ir tarnaujantis visuomenės labui“. Nors visame pasaulyje augant nevyriausybinių organizacijų plėtrai, vis dažniau imamas vartoti terminas – „trečiasis sektorius“, kuris įvardinamas kaip visuomenės iniciatyvumas (6 pav.) ir remiasi jos skirstymu į tris pagrindinius tarpusavyje susijusius segmentus:

6 pav. Trečiojo sektoriaus vieta viešojo ir verslo sektorių atžvilgiu (Alcock, 2010, cit. Evers and Laville, 2004)

Alcock‘as (2010) nagrinėdamas trečiojo sektoriaus įvardinimui skirtas sąvokas, pamini, jog jų gausai turi daugelis veiksmų: pradedant nuo organizacijos steigėjų tikslų iki politikos formuotojų bei teisinių aktų, kurie reglamentuoja NVO veiklą. „Visi trys sektoriai: valstybės, rinkos ir trečiasis sektorius paremti skirtingais principais ir vertybėmis, nors yra labai susiję ir jų ribos persidengia. Nes su viešuoju sektoriumi siejami tokie principai kaip formalumas, reguliavimas ir kt., rinkai daugiau būdingas verslumas, konkurencija bei investicijos“. O trečiojo sektoriaus veiklą Alcock‘as (2010) apibūdina tokiomis vertybėmis bei principais kaip bendradarbiavimas, demokratija, empatija ir kt.

Markauskaitė (2005, p. 20-21) cituodama „Nacionalinį plėtros institutą“ pilietinę visuomenę pateikia kaip „trečiojo sektoriaus segmentą, kuris apima visas visuomenės iniciatyva veikiančias organizacijas bei draugijas (Markauskaitė, 2005). Kaip teigia Wejcmantas (2001), jog šių sektorių „didesnę ar mažesnę veiklos svarbą galima pamatyti kiekvienoje gyvenimo srityje. Veiklos sritimis ir įtakos sferomis šie sektoriai yra pasiskirstę ir socialinių paslaugų organizavimo“ bei jų teikimo sistemoje (7 pav.). Taip pat autorius pabrėžia, kad „nevyriausybines organizacijas paprastai paremtos moralinėmis vertybėmis ir jos visiškai arba labai stipriai priklausomos nuo labdaringos veiklos ir savanorių savanoriškų paslaugų“ (Wejcmantas, 2001).

7 pav. Nevyriausybines organizacijos teikiančios socialines paslaugas (Sudarytas darbo autoriaus)

Dar efektyvesniam socialinės gerovės funkcionavimui, LR Teisės departamentas 2013 m. gegužės 7 d. priėmė Nacionalinės NVO koalicijos inicijuotą nevyriausybinių organizacijų įstatymo projektą (Lietuvos Respublikos nevyriausybinių organizacijų įstatymas, 2013 m. gruodžio 18 d. Nr. XIIP-493(3), 2013), kuriame pateikiamos nevyriausybinių organizacijų sąvokos. Nagrinėdami šį įstatymo projektą Šilinskytė (2013) ir Šimašius (2007) atskleidė, kad: „Nevyriausybine organizacija – tai nuo valstybės ar savivaldybių institucijų nepriklausomas, savanoriškumo pagrindais visuomenės ar jos grupės naudai veikiantis viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas nėra pelno ar politinės valdžios siekimas, arba vien tik religijos tikslų įgyvendinimas“. Šimašius (2007) vykdydamas detalesnę analizę pateikė, kad šis nevyriausybinių organizacijų LR įstatymas nubrėžė aiškią ribą tarp tikrųjų nevyriausybinių organizacijų ir valstybės įsteigtų ir valdomų, taip pat verslo įmonių bei profesinių susivienijimų. „Teisės aktai apibrėžia valstybės institucijų ir nevyriausybinių organizacijų santykį, nurodamos, kurios iš jų yra atsakingos už NVO plėtros politikos formavimą ir įgyvendinimą“ (Šimašius, 2000).

Salamon‘as, Sokolowski‘is ir List‘as (2003, p. 8-9), siekdami apibendrinti skirtingus NVO apibrėžimus, skiria šiuos jiems būdingus bruožus:

- ❖ „organizacijos forma – jos yra įregistruotos kaip juridinis asmuo bei turi patvirtintą struktūrą“;
- ❖ „privatumas – gaudamos paramą iš valstybės bei bendradarbiaudamos su ja, NVO nėra viešojo sektoriaus dalis ir turi laisvę“;
- ❖ „savivalda – kontroliuodamos savo veiklą negali siekti pelno, pelnas yra paskirstomas organizacijos išlikimui bei veiklos tikslų įgyvendinimui“;
- ❖ „savanoriškas dalyvavimas – NVO veikla grindžiama savanoriavimo principu bei savanoriška parama“ (Salamon, Sokolowski ir List, 2003).

Žalimienė ir Rimšaitė (2015) savo publikacijose lygindamos nevyriausybinių organizacijų ir valstybinių įstaigų socialinės gerovės įsitvirtinimą pastebi, jog šiuo „metu vis aktyviau visuomenei atstovauja bei socialinių paslaugų teikime dalyvauja ir svarbią vietą užima nevyriausybines

organizacijos (NVO), kurios aktyviai prisideda prie socialinės gerovės valstybėje kūrimo“. Kalbant apie nevyriausybinių organizacijų ir valstybinių įstaigų bendradarbiavimą, svarbu pažymėti, kad, gauti apčiuopiamų teigiamų rezultatų socialinių paslaugų teikimo srityje, bendradarbiavimas yra viena iš svarbiausių sąlygų. Autorės užtikrintai teigia, kad tarp nevyriausybinių organizacijų šiandien nemaža dalis yra stiprios, parengusios strateginius planus ir kryptingai siekiančios užsibrėžtų tikslų. Anot Žalimienės ir Rimšaitės (2015), NVO, kaip socialinių paslaugų teikimo rinkos dalyvės, turėtų aktyviau skelbti apie savo organizacijų veiklas ir teikiamas paslaugas. Jos pačios turėtų siekti užmegzti, palaikyti dalykinius ryšius bei bendradarbiauti ne tik su valstybinėmis institucijomis, bet ir su kitomis nevyriausybėmis organizacijomis.

Kita vertus, Žalimienė ir Rimšaitė (2015), savo moksliniame straipsnyje pateikdama nevyriausybinių organizacijų svarbą, kurią „pripažįsta ir privatus sektorius teikdamas paramą jų veiklai bei bendradarbiaudamas, taip pat ir valstybė, perleisdama nevyriausybiniams organizacijoms dalį savo teikiamų viešųjų paslaugų, įtraukdama NVO atstovus į viešųjų politikos klausimų svarstymą“. Nors mokslininkai Guogis, Gudelis ir Stasiukynas (2014) teigia, jog Lietuvoje NVO dažnai tapatinama kaip finansinės paramos prašytoja, pasipelnymo ieškotoja, neturinčia veiklos strategijos, stokojančia kompetencijos bei pasižyminčia priklausomybe nuo valstybės dotacijų, bet autorės Žalimienė ir Rimšaitė (2015) pateikdamos teorines išvagas, pažymi, kad pastaruoju metu nevyriausybiniams organizacijoms ypač svarbus vaidmuo priskiriamas sprendžiant socialines problemas ir, kad norint įveikti valstybės garantijų bei rinkos teikiamų paslaugų nepakankamą socialinių paslaugų teikimą, būtina labiau remtis nevyriausybinių organizacijų teikiamomis galimybėmis. Dar viena iš pagrindinių priežasčių, dėl kurių nevyriausybinių organizacijos visame pasaulyje tampa svarbesnės socialinės apsaugos srityje yra gerovės valstybės krizė (Žalimienė, Rimšaitė, 2015).

Pagal tarptautinę ne pelno siekiančių organizacijų klasifikaciją (ICNPO) Zaleskienė ir Rutkauskienė (2015) nevyriausybinių organizacijų veiklą socialinių paslaugų srityje skirsto į keletą rūšių:

1. „vaikų socialinė rūpyba, vaikų dienos centrai ir tarnybos;
2. jaunimo socialinė rūpyba ir tarnybos;
3. paslaugos skirtos šeimai;
4. paslaugos skirtos neįgaliesiems;
5. paslaugos skirtos senyvo amžiaus žmonėms;
6. savitarpio pagalba ir kitiems asmenims teikiamos socialinės paslaugos“ (Zaleskienė, Rutkauskienė, 2015).

Apžvelgdami Lietuvos gerovės valstybės raidą galima pastebėti, jog Lietuvoje niekada nebuvo sudarytos tinkamos sąlygos egzistuoti dosniai socialiniai politikai. „Gerovės valstybės socialinė raida ir politika daugiausiai priklausė ir dabar priklauso nuo socialinės politikos kūrėjų ir formuotojų. Prie socialinių paslaugų infrastruktūros pertvarkos prisidėjo ir Lietuvoje veikiančios nevyriausybinių organizacijos“ (Aidukaitė, Bagdanova ir Guogis, 2012). Jarmalavičienė (2012) analizuodama socialinių paslaugų sistemą, savo darbe pastebi tendencijas bei pokyčius ir teigia, kad „šiuo metu vis labiau visuomenei atstovauja bei socialinių paslaugų teikimo srityje dalyvauja ir nemažą vaidmenį užima nevyriausybinių organizacijos (NVO) aktyviai prisidedamos prie socialinės gerovės valstybėje kūrimo“ (Jarmalavičienė, 2012). O autoriai Jokūbaitis ir Norkus (2006) socialinę gerovę

apibrėžia kaip „piliečių gyvenimo būdo, pajamų paskirstymo ir kitų jos gyvenimo aspektų atitikimą tos visuomenės narių bendroms vertybėms“ (Jokūbaitis, Norkus, 2006).

Danusevičienė (2016) savo daktaro disertacijoje, nagrinėdama integralios pagalbos namuose vertinimą, apibūdina, kad „Lietuvoje, iki nepriklausomybės atkūrimo, socialinės apsaugos sistemoje institucinė globa buvo žinoma kaip vienintelė socialinių paslaugų forma“. Situacija pradėjo keistis kai sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos sistemoje įsigalėjo lankomoji priežiūra į namus senyvo amžiaus žmonėms jų namuose. Į šį paslaugų teikimą įsitraukti gali tiek nevyriausybinės organizacijos, tiek privatus sektorius. Danusevičienė (2016) pastebi, kad prasidėjus socialinės apsaugoms reformoms atsirado naujos socialinio darbo kaip profesijos būtinybė. Vykstant profesionalių socialinių darbuotojų rengimui lygiagrečiai buvo pradėta socialinių paslaugų plėtra. Tuo tarpu Danusevičienė (2016) cituodama „Nacionalinį pranešimą apie Lietuvos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategijas 2006-2008 m.“, socialines paslaugas namuose išskiria kaip: „Prioritetinę paslaugų rūšį ir pabrėžia jo būtinumą kurti integruotą socialinės pagalbos namuose sistemą, sujungiant pirminės sveikatos priežiūros paslaugas bendruomenėje su socialinių paslaugų teikimu namuose“.

Kaip teigia mokslininkai Bussell'is ir Forbes'as (2002) jog:

„Nuolat gresiant kilti naujoms ekonominėms krizėms, socialinių paslaugų problemų nemažėja, nes išlaidos, kurios skirtos socialinei gerovei užtikrinti turėtų augti, tačiau pastaraisiais metais socialinių projektų finansavimas ne tik, kad nedidėjo, o dažnai ir mažėjo. Tokiomis sąlygomis labai svarbu į socialinių paslaugų teikimo sistemą kuo labiau įtraukti nevyriausybines organizacijas, kad padėtų sumažinti ne tik socialinių paslaugų kainas, bet ir bendruomenėms padėtų spręsti socialines problemas“ (Bussell & Forbes, 2002).

Visi dalyvaujantys visuomenės gyvenime: valstybinės institucijos ir nevyriausybinės organizacijos, profesionalūs darbuotojai bei savanoriai ir paslaugų gavėjai – visi turi keisti požiūrį, kad visuomenės gerovė būtų užtikrinta. Svarbu suprasti, kad visiems kartu reikia ieškoti būdų, kad tai kas vykdoma šiandien išliktų ir ateityje, nes tikėtina, kad socialinės paslaugos ateityje vis mažiau bus vykdomos šeimoje, o socialinių paslaugų teikimo funkciją atliks socialines paslaugas teikiančios nevyriausybinės organizacijos. Autoriai pabrėžia, kad socialinių paslaugų – socialinės priežiūros organizavimas ir teikimas valstybės socialinės politikos darbotvarkėje tampa vis aktualesne tema. „Nevyriausybinės organizacijos senyvo amžiaus žmonėms gali teikti socialines paslaugas į namus atliepdami kitų žmonių poreikius ir tokiu būdu sudarydamos sąlygas vyresnio amžiaus asmenims būti savarankiškiems, aktyviems, realizuoti save kitose socialinėse erdvėse bei sumažinti valstybės išlaidas šių paslaugų teikimui“ (Bussell & Forbes, 2002).

Žalimienė ir Rimšaitė (2015), mokslo publikacijoje analizuodama NVO, identifikuoja, kad nevyriausybinių organizacijų (NVO) veikla teikiant socialines paslaugas ypač svarbi dėl dviejų priežasčių. Pirmiausiai žvelgiant iš istorinės perspektyvos, kad neturėdama valstybinės socialinių paslaugų teikimo sistemos, valstybė buvo neprisiėmusi jokios atsakomybės už socialinių problemų sprendimus ir tik „nevyriausybinių organizacijų įsteigtos ir išlaikomos įstaigos globojo benamius, našlaičius, ligonius, neįgaliuosius bei senyvo amžiaus žmones“. Autorės Žalimienė ir Rimšaitė (2015) įvardina, jog:

„Įvairios pasaulietinės draugijos bei bendruomenių susivienijimai buvo pirmieji organizuotos socialinės pagalbos teikėjai tiek Europoje, tiek kitose šalyse. Antra vertus ne menkesnė jų

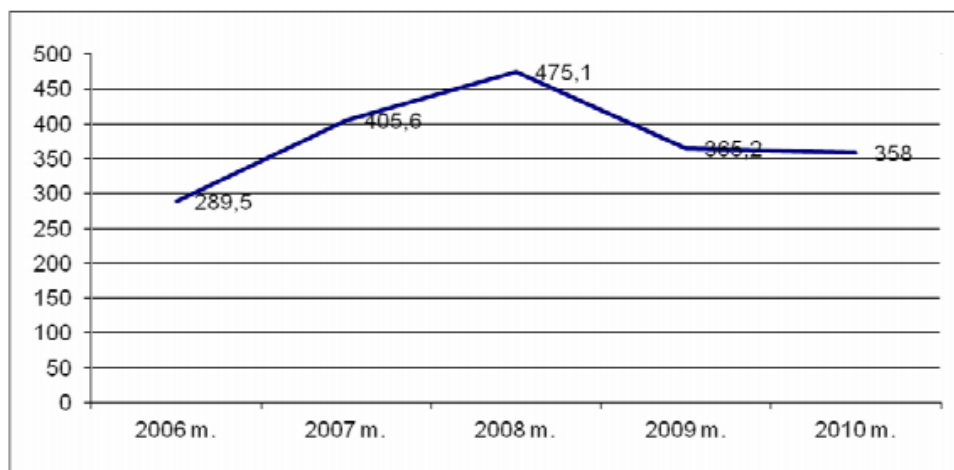
reikšmė socialinių paslaugų srityje yra dabar, kai valstybės pačios organizuoja ir finansuoja socialinių paslaugų teikimą patirdamos išorinį ir vidinį spaudimą taupyti socialinės apsaugos sričiai skiriamas išlaidas, mažinti administracinį aparatą ir lanksčiau reaguoti į senyvo amžiaus žmonių poreikius, dauguma gerovės valstybių skatina nevyriausybinį organizacijų įsitraukimą į socialinių paslaugų sritį“ (Žalimienė, Rimšaitė, 2015).

Ir galima teigti, jog nevyriausybines organizacijas teikiančios socialines paslaugas aktyviai dalyvaudamos įgyvendinant visas reformas, didina paslaugų prieinamumą, gerina teikiamų paslaugų kokybę bei vykdo socialinių paslaugų plėtrą ir taip įgydamos senyvo amžiaus žmonių pasitikėjimą, jos tapo lygiavertėmis partnerėmis įgyvendinant socialinę gerovę.

Nors socialinės politikos gerovės valstybių sistemos kontekste matome, kad stiprėdamos valstybės suteikia ir didesnę finansavimą socialinių paslaugų teikimui, tad šios paslaugos tampa vis labiau prieinamesnės platesniam visuomenės ratui, bet „socialines paslaugas teikiančios nevyriausybines organizacijos ir planuojančios savo veiklą, susiduria su nemažomis problemomis“ (Lietuvos ir Šveicarijos bendradarbiavimo programos Nevyriausybinių organizacijų (NVO) subsidijų schemos, 2010). Viena iš svarbiausių problemų su kuriomis susiduria NVO Lietuvoje tai: „Lėšų ir finansavimo trūkumas norint vykdyti savo veiklą bei ją plėtoti“. Kita problema susijusi su nevyriausybinių organizacijų instituciniais gebėjimais, tai – didelis personalo trūkumas. Šiose organizacijose trūksta tiek socialinių darbuotojų, tiek pačių savanorių. Dauguma nevyriausybines organizacijose, kurios teikia socialines paslaugas, dirba ne daugiau kaip 5 darbuotojai, bet tokios organizacijos, gaunančių paslaugas asmenų požiūriu yra profesionaliausios (Lietuvos ir Šveicarijos bendradarbiavimo programos Nevyriausybinių organizacijų (NVO) subsidijų schemos, 2010).

Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme..., (2019) teigiama, jog: „Nevyriausybinių organizacijų sektoriaus raidos tyrimo duomenimis, Lietuvoje yra nedaug finansiškai savarankiškų NVO. Dauguma nevyriausybinių organizacijų pagrindiniai pajamų šaltiniai veiklai vykdyti yra gaunami iš valstybės ir savivaldybių organizuojamų projektų atrankos konkursų lėšų“. Dauguma NVO vykdančių projektinę veiklą atstovų teigia, jog tokia veikla yra nenuolatinė kaip ir gaunamos pajamos. Nors dalis nevyriausybinių organizacijų suvokdamos savo veiklos galimybių perspektyvas, pradeda verslumo iniciatyvas ir stengiasi „išgyventi“. Todėl į nevyriausybinių organizacijų veiklą bandomą pritraukti kuo daugiau savanorių, kurie kaip pastebima, nenoriai dalyvauja savanoriškoje veikloje, jiems trūksta informacijos apie organizacijose vykdomą savanorišką veiklą, į kurią galėtų įsitraukti. Ši problema ypač aktuali regionuose ir mažuose miesteliuose (Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas..., 2019).

Kaip teigiama Pilietinės atsakomybės fonde (2010) „Lietuvoje nevyriausybinių organizacijų veiklos įgyvendinimui daugiausiai lėšų gaunama iš valstybinio sektoriaus (80 proc.), o finansavimas iš privačių ar nuosavų lėšų siekia apie 10 proc.“ (8 pav.)

8 pav. Lietuvos NVO gaunamų lėšų dinamika 2006-2010m., mln./lt. (LR SADM tyrimas Nevyriausybinių sektoriaus institucinio tvarumo, savanorių įtraukimo, tarpusavio bendradarbiavimo, indėlio į šalies ūkio augimą ir galimybių plėtojimą tyrimas, 2011 m.)

Vertindami nevyriausybinių organizacijų finansavimo pokyčius, pastebima tendencija, kad „nuo 2008 metų NVO gaunamos lėšos mažėja. 2009 metais NVO gaunamos lėšos sumažėjo 23 procentais (palyginus su 2008 ir 2010 metais – 24,4 proc.). 2010 metais kritimas tęsėsi, tačiau nebuvo toks ženklaus“ (Pilietinės atsakomybės fondas, 2010).

Tuo tarpu analizuojant antro pasirinkto mokslinio straipsnio analizę, Žalimienė (2006) nutarė nagrinėti dar vieną svarbų aspektą – bendradarbiavimo ir pateikė savo mintis, kad „viešojo sektoriaus, NVO ar rinkos sektorių funkcijos socialines paslaugas teikimo srityje gali būti pateikiamos kaip papildančios nepakankamą kitų sektorių veiklą, tačiau besiremiančios skirtinga motyvacija“. Žalimienė (2006) teigia, kad atskirų sektorių motyvacija dalyvauti socialinių paslaugų teikimo rinkoje yra skirtinga:

- ❖ „viešojo sektoriaus įsipareigojimas finansuoti, organizuoti ir teikti socialines paslaugas lemia tai, kad šeima, privatus ir ne pelno siekiantis sektorius nėra pajėgūs padengti visą socialinių paslaugų poreikį“;
- ❖ „nevyriausybinių organizacijų motyvai organizuojant ir teikiant socialines paslaugas taip pat lemiami viešojo ir privataus sektoriaus nepakankamumo bei ribotumo šioje paslaugų srityje, siekiant greičiau ir lanksčiau teikti paslaugas ir gerinti paslaugų gavėjų interesus“;
- ❖ „privataus sektoriaus dalyvavimas socialinių paslaugų teikime atsiranda esant galimybėms užsidirbti iš paslaugų teikimo paslaugų gavėjams, kurie negauna reikalingų socialinių paslaugų priimtinomis sąlygomis iš viešojo ir nevyriausybinių sektorių“ (Žalimienė, 2006).

Svarbus akcentas, kurį pastebi autorė, kad riba tarp šių sektorių dažnai yra nelabai ryški ir apibrėžta: „kai kurios privačios įstaigos slepiasi po savanoriškomis organizacijomis, kai kurios savanoriškos organizacijos siekia gauti gauti pelno, tad vis dar ieškoma išeičių kaip apibrėžti ribas tarp šių sektorių“ (Žalimienė, 2006).

Nevyriausybinių organizacijų ir viešojo sektoriaus bendradarbiavimą socialinių paslaugų teikime Žalimienė ir Rimšaitė (2015) vertina nevienareikšmiškai. Autorės įvardina, kad „jis yra nuolat kintantis bei priklausantis nuo įvairių vidaus ir išorės sąlygų“. Bet NVO ir paramos centras (2013)

pateikia, kad nevyriausybinių organizacijų „motyvai socialinių paslaugų teikime lygiai taip pat veikiama viešojo ir privataus sektorių nepakankamumo bei ribotumo šioje veiklos srityje“ ir išskiria tris savivaldybių ir nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimo kryptis:

1. „**NVO interesų atstovavimas**. Užtikrinama galimybė NVO darbuotojams dalyvauti savivaldybės politinių struktūrų ir vykdomųjų institucijų veikloje“;
2. „**finansavimas**. NVO vykdomų projektų finansinis rėmimas savivaldybės lėšomis ir finansavimo principų taisyklių bei tvarkos patvirtinimas“;
3. „**kiti paramos šaltiniai**. Ši parama pasireiškia savivaldybių pagalba NVO gaunant patalpas veiklai vykdyti lengvatinėmis sąlygomis, informacijos sklaidos didinimas, siekiant gerinti viešojo sektoriaus ir NVO veiklos efektyvumą, pagalba užmezgant ir palaikant tarptautinius ryšius ir kita pagalba plėtojant NVO veiklą“ (Nevyriausybinių organizacijų ir paramos centras, 2013).

Nepriklausomai nuo to, kokia yra socialinių paslaugų samprata ar valstybės ekonominė padėtis, socialinės politikos srityje turi būti daugiausiai orientuojamasi būtent į adekvačius pokyčius bei siejama su senyvo amžiaus žmonių poreikių užtikrinimu. Pateiktose Gineitienės ir Domarko (2000) išvalgose matome, kad kuriant nevyriausybinių organizacijų ir viešojo sektoriaus bendradarbiavimo struktūras būtų patenkinami visuomenės socialiniai poreikiai, labai svarbu:

- ✓ informacijos apsikeitimas ir sklaidimas vieniems apie kitus;
- ✓ vietos nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos institucijos rėmimas;
- ✓ nevyriausybinių organizacijų veiklos propagavimas sprendžiant bendruomenių problemas;
- ✓ nevyriausybinių organizacijų įtraukimas į sprendimų priėmimo procesą, ypač kai aiškinamasi tikslinių grupių poreikiai, socialinių ir kitų paslaugų finansavimo klausimai bei tvarka;
- ✓ nevyriausybinių organizacijų paramos ir jų finansavimo konkretizavimas, skiriant lėšų tiek pačiai nevyriausybinei organizacijai paremti, tiek paslaugų teikimo sutartims įgyvendinti;
- ✓ atvirų paslaugų pirkimo konkursų skelbimas, nustatant terminuotų sutarčių sudarymo tvarką;
- ✓ savivaldybių tarybose nutarimų priėmimas, kuriuose atsispindi savivaldybės ir vietos nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimo principai;
- ✓ naudotis gerąja tiek užsienio partnerių, tiek Lietuvos patirtimi (Gineitienė ir Domarko, 2000).

Pabaigoje, nežiūrint su kokiomis kliūtimis tenka susidurti nevyriausybiniams organizacijoms, galima apibendrinti ir besiremiami Kliucevičienės (2006) darbuose pateiktomis pagrindinėmis išvalgomis paanalizuoti, kodėl NVO gali tapti arba negali tapti pagrindinėmis socialinių paslaugų teikėjomis.

Gali tapti, nes:

- ✓ nevyriausybinių organizacijų yra lankstesnės;
- ✓ bendradarbiaudamos su valstybinėmis institucijomis yra arčiau kliento poreikių;
- ✓ gali veikti efektyviau;

- ✓ nevyriausybines organizacijos mažina valstybes išlaidas;
- ✓ anksčiau įkurtos organizacijos turi pakankamai patirties;
- ✓ teikiamos paslaugos yra pigesnės ar nemokamos lyginant su privačiu sektoriumi;
- ✓ nevyriausybines organizacijos naudoja inovatyvius veiklos būdus;
- ✓ dauguma nevyriausybinių organizacijų turi kvalifikuotus darbuotojus ir įrangą;
- ✓ gali pritraukti daugiau ir įvairesnių finansavimo šaltinių;
- ✓ neformali organizacijoje aplinka;
- ✓ savanoriška misija vienija organizacijos narius;
- ✓ NVO lengvai prisitaiko prie pasikeitimų ir tai leidžia jiems konkuruoti;
- ✓ lengviau prieinamos paslaugos socialiai remtiniems žmonėms;
- ✓ dirba labdaros ir paramos tikslais, ne pelno siekiančios;
- ✓ atsakingas požiūris į darbą ir rezultatus, todėl jomis labiau pasitiki vartotojai;
- ✓ bendravimas su žmonėmis be tarpininkų;
- ✓ nesavanaudiški tikslai, iš meilės, o meilė – pagrindinis faktorius socialinių paslaugų teikime (Kliucevičienė, 2006).

Negali, kadangi:

- nevyriausybines organizacijos neturi tam pakankamai lėšų;
- negali įgyvendinti valstybės programos;
- nemažai problemų tenka spręsti valstybiniu lygiu, nes nevyriausybines organizacijos tų problemų nesprenžia, o tik palengvina pasekmes;
- Valstybė daugelyje sričių siekia būti monopoliste ir nevyriausybines organizacija mato kaip konkurentą;
- trūksta palaikymo iš valstybės institucijų;
- trūksta patirties;
- dažna NVO neturi patalpų veiklai vykdyti;
- NVO neturi rėmėjų ir skurdžiai verčiasi;
- turi per mažai žmogiškųjų resursų (Kliucevičienė, 2006).

Žalimienė ir Rimšaitė (2015) taip pat išskiria ir kitus aspektus, kodėl NVO yra pripažįstamos kaip labiau tinkamos socialinių paslaugų teikėjos daugumai socialinių grupių – „socialinių paslaugų sritis

sudėtinga ir probleminė, o nevyriausybinių organizacijos būdamos lanksčios ir gebančios greitai reaguoti į didėjančius poreikius“. Bode's (2003) pateikia dvi NVO lankstumo formas:

- 1) „nevyriausybinių organizacijos sugeba laiku suteikti socialines paslaugas pažeidžiamiausioms visuomenės grupėms pritaikydamos pagal individualius žmogaus poreikius“;
- 2) „nevyriausybinių organizacijos sėkmingai veikiančios nuolat kintančioje aplinkoje ir rasdamos tinkamus sprendimus atliepia į išorės iššūkius“.

Bode's (2003) nagrinėdamas socialinių paslaugų sistemą, pastebi, kad ji „vadovaujasi tais pačiais principais, kurie yra svarbūs ir nevyriausybinių organizacijų sektoriui“: lygybė, savipagalba, dalyvavimas ir t.t. Šios vertybės daug priimtinesnės ir vertinamos negu privačių įstaigų varomoji jėga – pelno siekimas. Autorius pateikia, jog: „Socialinių paslaugų teikimas senyvo amžiaus žmonėmis yra ta sritis, kuri noriai remiama kitų įmonių, į ją noriai įsitraukia savanoriai. Todėl savanoriams ir rėmėjams nevyriausybinių organizacijos yra daug patrauklesnės negu privatus bei valstybinis sektorius, o socialines paslaugas teikiančios nevyriausybinių organizacijos gali lengviau lengviau pritraukti savo veiklai finansavimo šaltinius“ (Bode, 2003).

Apžvelgdami 2018 metų gruodžio 10 dieną vykusio Nacionalinio nevyriausybinių organizacijų forumo (2019) išvadas ir rekomendacijas, galima pateikti, kad šio forumo tikslo pagrindinė tema – viešųjų paslaugų teikimo perdavimas nevyriausybiniams organizacijoms. Forumo metu pristatyti įvairių tyrimų rezultatai ir iškeltas tikslas – pasiekti, kad visose savivaldybėse iki 2020 m. 15 proc. viešosios paslaugos būtų teikiamos „viešųjų pirkimų ar projektų atrankos konkurso būdu nevyriausybinių organizacijų. Nes 2018 metais preliminariai suskaičiuota, jog savivaldybės socialinei apsaugai, kaip viešosios politikos paslaugų sričiai, dalis nevyriausybiniams organizacijoms „perduota“ vos 5 proc.“. Taip pat iškelti uždaviniai, kurie turėtų „gerinti paslaugų kokybę ir didinti jų prieinamumą visuomenei, bei akcentuoti subsidiarumo principą ir kuo aktyviau įtraukti visuomenę“. Rengiant naują Nacionalinės pažangos programą 2021-2030 metų laikotarpiui „rekomenduojama bent 70 proc. socialinių paslaugų teikimo srityje perduoti nevyriausybiniams organizacijoms“ (NVO informacijos ir paramos centras, 2019).

Moksliniame straipsnyje Žalimienė (2006) pabrėžė, jog socialinių paslaugų decentralizavimas Europoje, ypač pastaruoju metu paskatino valstybės finansavimą, kuris „padėjo stabilizuoti nevyriausybinių organizacijų „labdaringą veiklą“ ir pateikia išvadas, kad iš daugelį paslaugų rūšių (pvz: kaip pagalba namuose) NVO teikia apie 60 – 80 proc. visų paslaugų“. Kai tuo tarpu, autorė nuosekliai nagrinėdama nevyriausybinių organizacijų padėtį kitose šalyse, patvirtina, kad „Austrijoje teikiant bendruomenines socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms, savivaldybės neatlieka beveik jokio vaidmens, išskyrus slaugos paslaugų organizavimą. Pagalbos namuose paslaugas teikia privačios įstaigos“. Autorė ir toliau savo darbe lygina kitas šalis su Lietuvoje esančia padėtimi ir pateikia, kad kitose šalyse, tokiose kaip „Danija ir Suomija, vyrauja mažesnė dalis ne pelno siekiančių organizacijų“ (Žalimienė, 2006). Atskirose šalyse yra susiformavusi gana skirtinga socialinių paslaugų teikėjų struktūra. Žalimienė (2006) nagrinėdama kitų šalių NVO veiklą pastebi, kad „Vokietijoje pagrindiniai socialinių paslaugų teikėjai yra nevyriausybinių organizacijų ir valstybinis sektorius“. Nors Vokietijoje numatomi dideli demografiniai pokyčiai, jau dabar institucijose planuojamas didelis priežiūros poreikio augimas ir išlaidos ilgalaikiai priežiūrai turėtų augti net 168 proc. ir pirmumas yra skiriamas socialinėms paslaugoms į namus. O „Skandinavijos šalyse socialines paslaugas teikime daugiau dominuoja valstybinis sektorius. Anglosaksiškose šalyse socialines

paslaugas aktyviai teikia privatūs paslaugų teikėjai“. Taip pat ES šalyse pastebima „socialinių paslaugų sistemų konvergencija, kuriai būdinga privataus sektoriaus plėtra, mišrios paslaugų rinkos kūrimasis, tačiau kiekvienoje šalyje šios tendencijos įgyja skirtingas formas“ (Žalimienė, 2006). Autorė ir toliau lygindama kitų šalių socialinių paslaugų rinką, pastebi, kad privačios įstaigos, kaip socialinių paslaugų teikėjos tokiose šalyse kaip D. Britanija, Vokietija ir JAV ir kitos yra „socialinių paslaugų rinkos dalis ir teikia tam tikras socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms ar neįgaliesiems, tačiau šių paslaugų teikimo apimtis yra mažesnė nei ne pelno siekiančių organizacijų“. Kai kurių šalių (ypač Vokietijos) mokslininkų nuomone, kad „rinkos dalyvavimas socialinių paslaugų teikime ne tik neatspindi, bet netgi prieštarauja gerovės valstybės idėjoms ir tikslams“ (Žalimienė, 2006).

Reziumuojant šį poskyrį ir aptariant nevyriausybinių organizacijų sąvokas tiek Lietuvos, tiek užsienio autorių, galime pastebėti, kad vieno tikslaus nevyriausybinių organizacijų apibrėžimo nėra, bet visų tikslas panašus – padėti, suteikti ir kt. Taip pat pateikiama nevyriausybinių organizacijų vieta ir svarba Lietuvos rinkoje bei įvardinamos socialinių paslaugų rūšys. Tik gerosios patirties sklaida ir tarpinstitucinis bendravimas padeda tiek visuomenei, tiek Vyriausybei pasiekti teigiamų pokyčių. Taip pat, galima teigti, jog nevyriausybines organizacijas yra labai svarbios kiekvienoje šalyje, kurioje susiduriama su socialinių paslaugų sistemos trūkumais. Nevyriausybinių organizacijų terminai ir sąvokos, kurias nagrinėjo tiek Lietuvos, tiek užsienio autoriai, galime pamatyti, kad valstybėse nevyriausybines organizacijas dominuoja tada, kai yra silpna socialinė politika ir nėra įgyvendintos specifinės socialinei gerovei palankios priemonės. Taip pat galima daryti išvadą, kad nevyriausybines organizacijas nors ir sunkiai verčiasi, didelis palengvinimas yra savanoriška veikla, kuri padeda NVO išlikti, taip pat bendradarbiavimas su valstybės įstaigomis. Viena kitą papildant ir palaikant, nevyriausybinių organizacijų perspektyva su laiku tik didės.

1.4. Senyvo amžiaus žmogaus apibrėžtis bei visuomenės senėjimo demografinių rodiklių analizė

Norint aiškiai išanalizuoti nevyriausybinių organizacijų vaidmenį socialinių paslaugų sistemoje senyvo amžiaus žmonėms, būtina apibūdinti ir senyvo amžiaus žmogaus sąvokas teoriniu aspektu, taip pat svarbu išnagrinėti ir su ja susijusias sąvokas, kaip senėjimas ir sveikatos pablogėjimas, kurie yra tarpusavyje labai susiję. Todėl remiantis užsienio ir Lietuvos tyrėjų mokslinėmis publikacijomis bei atliktais tyrimais, pateikti ne tik nevyriausybinių organizacijų plėtros mąstą, bet ir išnagrinėti demografinius rodiklius bei jų priežastis.

Tinkamam socialinės gerovės valstybės funkcionavimui trukdo nuolat vykstantys migracijos reiškiniai bei statistiniai duomenys. Mokslininkai (Šurkienė ir kt., 2012) savo publikacijoje „Populiacijos senėjimas kaip visuomenės sveikatos problema“ pateikė savo išvagas, jog „visame pasaulyje vykstant dideliems demografiniams pokyčiams, kurie pasireiškia tuo, kad mažėja vaikų gimstamumas, taip pat ilgėjant gyvenimo trukmei, daugėja vyresnio amžiaus žmonių skaičius bei sveikatos, socialinių ir ekonominių problemų. „Demografiniu požiūriu, gyventojų senėjimas – tai procesas, kurio metu didėja vyresnio amžiaus žmonių dalis bendroje populiacijoje“ (Šurkienė, Stukas, Alekna ir Melvidaitė, 2012).

Mokslininkės Gečienė ir Gudžinskienė (2018) savo naujausioje publikacijoje aptaria, kad Lietuvoje visuomenės senėjimas yra sparčiausias Europos sąjungoje ir pastebi, jog tai „kelia rimtų problemų ne tik senatvės pensijų sistemai, bet ir visai socialinės apsaugos sistemai bei ekonomikai“. Autorės

įvardina, kad dėl „didelių demografinių pokyčių, kuriuos lemia augantis emigracijos skaičius, senėjanti visuomenė ir didėjantis socialinių paslaugų poreikis Lietuvoje, nėra įvardinama kaip „sėkmės istorija“ (Gečienė, Gudžinskienė, 2018). Matonytė ir kt. (2019) savo naujausiame tyrime, kuris buvo atliktas 2015 m. pateikė Lietuvos visuomenės nuomonės apklausos rezultatus, kuriuose matome, kad: „Senėjanti visuomenė pateikiama kaip daranti didžiausią neigiamą poveikį šalies gerovei ateinančius 10 metų ir visa tai negali neatsispindėti socialinėms vertybėms tiek viešosios nuomonės lygmeniu, tiek ir senyvo amžiaus žmonių, ir jų artimųjų bei socialinių paslaugų teikėjų lygmeniu“ (Matonytė, Kazlauskaitė ir Poškutė, 2019). Mikulionienė (2016) atskleidžia, kad „Lietuvoje vyresnio amžiaus žmonių socialinė atskirtis yra viena iš didžiausių ES“.

Sipavičienė (2006) nagrinėdama tarptautinę gyventojų migraciją, savo tyrimuose pamini, kad: „Migracija senėjimo procesą veikia ypatingai ir yra priklausanti nuo išorės veiksnių. Veiksniai, kurie sąlygoja migracijos mastą itin įvairūs: nedarbas, mažos algos, imigrantų darbo poreikis, profesinio tobulėjimo, savirealizacijos, karjeros galimybės ir veikia įvairiais lygmenimis – tarptautiniu, šalies, gyvenvietės, bendrijos ir šeimos bei namų ūkio“ (Sipavičienė, 2006). Eurostat statistical books (2011) įvardina, kad: „Migracija gali padidinti natūralų prieaugį, kadangi migruoja dažniausiai jauni, darbingo amžiaus žmonės. Tačiau šalyse, kur migracija ir natūralus prieaugis yra neigiamas – populiacija senėja ir mažėja“ (Eurostat statistical books, 2011). Tokioms šalims priskiriama ir Lietuva, nes 2010 m gyventojų teko net -23,7 tarptautinės neto migracijos, kai tuo tarpu 2001 m. buvo tik -0,7 (Lietuvos statistikos departamentas, 2011).

Kaip teigia Kanopienė ir Mikulionienė (2006), jog „demografiniai pokyčiai ir gyventojų senėjimas yra viena iš aktualiausių valstybės problemų“ ir pastebi, kad senyvo amžiaus žmonių skaičiaus augimas kelia rimtus iššūkius socialinėms institucijoms, kurios pritaikytos demografiškai jaunos visuomenės poreikiams ir funkcionavimui:

- „ekonomikos sistemai – senėjimas darbo rinkoje, pajamų ir santaupų lygio kaita, naujų vartotojų elgsenos modelių sklaida“;
- „politikos sistemai – vyresnio amžiaus piliečių dalyvavimas priimant sprendimu“;
- „švietimo sistemai – ilgėjant darbingam amžiui, didėja visą gyvenimą mokymosi reikšmė“;
- „socialinei apsaugai – draudimo ir paramos sistemų adaptavimas kintamiems poreikiams ir naujoms finansavimo galimybėms“;
- „žmogaus ekologijai – poreikius atitinkantys būstai, aplinka, gyvenvietės infrastruktūra“ (Kanopienė ir Mikulionienė, 2006).

Gudžinskienė ir Mačiukienė (2011) gyventojų senėjimą įvardina kaip vieną esminių pokyčių, su kuriomis susiduria visos ES šalys ir teigia, kad: „Demografiniai pokyčiai, vykstantys dėl ilgėjančios gyvenimo trukmės ir mažėjančio gimstamumo, sukelia didelius gyventojų struktūros pokyčius. Senų žmonių skaičius auga, auga jų poreikiai bei lūkesčiai ir jie tampa vis svarbesni šalies ekonomikai.“ (Gudžinskienė ir Mačiukienė, 2011). Lietuvos demografiniai rodikliai taip pat rodo gyventojų senėjimo skaičiaus augimą. „1990 metais vyresnių nei 65 metų amžiaus gyventojų populiacija Lietuvoje sudarė beveik 11 proc., 2005 m. – beveik 16 proc. o 2010 m. – 17 proc.“ (HFA-DB, 2018) (žiūrėti į 2 lentelę).

2 lentelė. Vyresnio amžiaus žmonių dalis bendroje Lietuvos populiacijoje 2005-2050 m. (proc.) (Eurostat, 2016)

Amžiaus grupės	2005	2010	2015	2060 (prognose)
65 + metų	15,8	17,3	18,7	26,8
80 + metų	3,0	4,1	5,1	11,5
85 + metų	1,0	1,5	2,2	7,3

Pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis senyvo amžiaus (65 ir vyresni) gyventojų skaičius Lietuvoje nuo 2014 m. tendencingai didėja: „2014 m. pradžioje gyveno - 136 848; 2015 metais – 144 036, 2016 m. – 146 482, 2017 – 151 223; o jau 2018 metų pradžioje išankstiniais duomenis senyvo amžiaus žmonių buvo – 155 192“ (Lietuvos statistikos departamentas, 2018).

Mokslininkai Šurkienė ir kt. (2012) pastebi, kad šiuo metu atsiranda „dvigubo senėjimo reiškinys, kuriame senų (virš 80 metų) ir labai senų (virš 100 metų) žmonių skaičiaus išaugimas tarp senyvo amžiaus žmonių. Iki 2030 metų senų žmonių skaičius gali išaugti net 151 proc. lyginant su 101 proc. senyvo amžiaus“ (Šurkienė ir kt., 2012) (3 lentelė).

3 lentelė. Lietuvos gyventojų amžiaus struktūros pokyčiai 2005-2030 m. (Statistikos departamentas, 2004)

Amžiaus grupė	Apibrėžto amžiaus gyventojų skaičius, tūkstančiais		Gyventojų skaičius 2030 m. lyginant su 2005 m., procentais	Apibrėžto amžiaus gyventojų dalis bendrame gyventojų skaičiuje, procentais	
	2005 m.	2030 m.		2005 m.	2030 m.
0-14 metų	585 858	510 873	87,2	17,2	16,4
15-59 metų	2 127 620	1 755 247	82,5	62,5	56,3
60 metų ir vyresni	692 791	851 074	122,8	20,3	27,3
80 metų ir vyresni	100 419	157 155	156,5	2,9	5,0

„Dar greičiau auga labai senų – šimtamečių skaičius. 2050 metais jų gali paaugti net 9 kartus. 2009 m. šimtamečių buvo 454 tūkst., o iki 2050 metų šimtamečių skaičius gali išaugti iki 4,1 mln.“ (Word population ageing, 2009). Taigi, pagal išankstines prognozes galima pastebėti, kad senėjimo procesas įgis dar spartesnę greitį įtraukdama vis daugiau šalių.

Kanopienė ir Mikulionienė (2006) savo publikacijoje nagrinėdamos „Gyventojų senėjimą ir jo iššūkius sveikatos apsaugos sistemai“ detalizuoja ir per tyrimo rezultatus pateikia, kad gyventojų senėjimas kelia iššūkių ir sveikatos apsaugai: „Auga poreikis prevencijai, gydymui, socialinių paslaugų, ilgalaikiai globos ir slaugos paslaugų plėtrai, todėl kad pagrindinės problemos tarp senyvo amžiaus žmonių, tai įvairūs negalavimai bei lėtinės ligos“ (Kanopienė, Mikulionienė, 2006). Taigi senėjimas yra ne kas kita kaip „gyvybingumo sumažėjimas ir pažeidžiamumo didėjimas“ (WHO, 2018). „Gyventojų senėjimas įvardinamas gyventojų senėjimo rodikliu (indeksu), kurį Jungtinių Tautų Organizacija rekomenduoja apskačiuoti pagal 65 metų ir vyresnių žmonių procentą nuo visos populiacijos“. Remiantis Oficialios statistikos portalo (2014) apibrėžimu, kad „pagyvenęs žmogus laikomas nuo 60 m. iki 74 metų amžiaus, o seni žmonės – nuo 75 metų iki 90 metų amžiaus, o virš 90 metų vadinami ilgaamžiais“. Mokslinėje literatūroje ir praktikoje dažniausiai pateikiami brandos ir senatvės ribų standartai yra siejami su chronologiniu amžiumi (Mikulionienė, 2011). Jungtinių Tautų Organizacijos „rekomenduojama senatvės riba – 60 metų ir vyresni asmenys, o Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) – 65 m. ir vyresni gyventojai“ (Kanopienė, Mikulionienė, 2006). Stepukonis ir

Svensson'as (2006) pastebi, kad „demografinė „pagyvenusio“ ir „senatvės“ amžiaus riba periodiškai perkeliama į vis vyresnį amžių dėl būtinybės mažinti didėjantį atotrūkį tarp dirbtinai nustatomos ir realios senėjimo amžiaus pradžios“.

Stepukonis ir Svensson'as (2006) „Gerontologijos“ publikacijoje nagrinėdamas gyvenimo ilgėjimo trukmę, įvardina demografinį gyventojų senėjimą (vyresni nei 65 metų amžiaus žmonių dalies didėjimą) ir sulygina su realiu senėjimą patiriančių dalies gausėjimu. Be to, autoriai senėjimą sieja su vis didesne sergamumo tikimybe, todėl teoriją praktiniame lygmenyje paremia visuotinai vykstantis piliečių demografinis senėjimas (Stepukonis ir Svensson, 2006). Tačiau mokslininkai atranda ir jos silpnųjų pusių: „Teiginys, kad daugiau vyresnių kaip 65 metų amžiaus žmonių – daugiau senyvų, silpnos sveikatos žmonių būtų pagrįstas, jei vidutinio amžiaus žmogus pradėdamas intensyviai senti ir silpti, būtų nekintantis. Dabar senėjimas paprastai laikomas amžiaus tarpsnis nuo 65 metų iki mirties“. Amžiaus ribas, skiriančias brandų amžių nuo pagyvenusio, vyresnio amžiaus, rekomenduoja JTO (2018). Gaigalienė ir kt. (2004) senėjimą sieja su „dideliais sveikatos ir gyvenimo pokyčiais, išėjimu į pensiją, lėtinėmis ligomis, kurių bėgant laikui vis daugėja, tai pat dažnėjančiais kognityvinės būklės pakeitimais, negalios, senatvinių sindromų gausėjimu“ (Gaigalienė, Filipavičiūtė, Alekna, Čeremych'as, 2004). Lemme's (2003) savo darbuose senėjimą lygina su sveikatos praradimu ir pateikia apibrėžimą, kuriame įvardina, kad „senstant žmogui mažėja ir fizinių jėgų, nykstant funkciniam gebėjimams dažniau pasireiškia lėtiniai sveikatos sutrikimai ir senatvei progresuojant ateina laikas kai pats asmuo nebesugeba savarankiškai apsitarnauti“ (Lemme, 2003).

Mokslininkai Stepukonis ir Svensson'as (2006) analizuodami Europos regioninio biuro klasifikaciją, įvardina, jog „nuo 75 metų metų prasideda senatvė ir žmogus laikomas senyvo amžiaus žmogumi ir žmonių sveikatingumo raidoje įvyksta esminiai pokyčiai, dėl kurių turėtume keisti senėjimo pradžios laiką nesiedami su chronologine 65 metų amžiaus riba“. Lemme's (2003) teigimu:

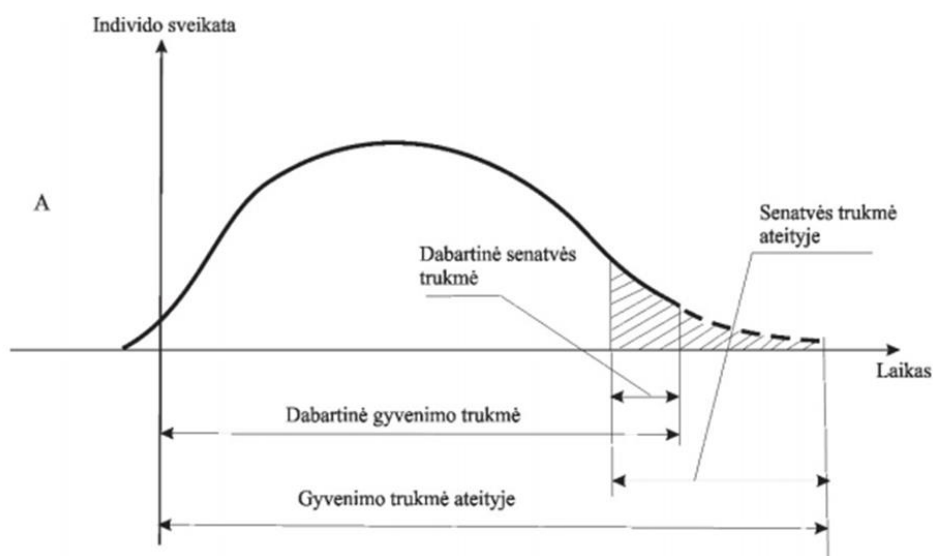
„Šiandien pasaulyje gyvena ne tik daugiau vyresnio amžiaus žmonių, bet dėl geresnės sveikatos priežiūros, pagerėjusios mitybos, aktyvaus gyvenimo būdo ir kitų gyvenimo veiksnių jie yra sveikesni ir aktyvesni nei bet kada anksčiau. Jeigu iš tiesų reali biologinė senėjimo amžiaus pradžia vis labiau tolsta, senėjimo amžių turime apibrėžti nebesiedami jo su konkrečia chronologine amžiaus riba“.

Šiame kontekste galimi įvairūs senėjimo apibrėžimai. Kirkwood'as & Austad'as (2002) senėjimą apibrėžia kaip „intensyvėjantį funkcinų pajėgumų nykimą, kurį lydi vaisingumo mažėjimas bei mirtingumo tikimybės didėjimas“. Kaplan'as, Lancaster'is & Robson'as (2003), „senėjimą apibrėžia kaip „amžiaus tarpsnį kai didėja mirtingumo tikimybė“. Lemme'so (2003) požiūriu, visi su „senėjimu atsiradę pokyčiai, kurie įvyksta žmogui sulaukus biologinės brandos“. Biologinis senėjimas dažnai siejamas su augančiu organizmo pažeidžiamumu ir mirties tikimybe (Alekna ir kt., 2001). Tolimesnių senėjimo analizių patogumui bus vartojami supaprastinti senėjimo apibrėžimai: „Senėjimas yra baigiamasis amžiaus tarpsnis, kai pasireiškia intensyviu fizinių pajėgumų nykimu. Analogiškai „senyvo amžiaus žmogaus“ statuso nebeturėtume suteikti 75 – 89 amžiaus, „ilgaamžių“ – vyresniems nei 90 metų amžiaus žmonėms, kadangi senyvas amžius, senatvė turėtų būti siejama su realia sveikatos būkle, o ne su išgyventų metų skaičiumi“. „Kalendorinis amžius neapibūdina tikrosios organizmo būklės“ (Alekna ir kt., 2001). Lemme's (2003) iš dalies pritaria Aleknai ir kt., kad „senyvi – tai ne konkretus amžius, o sveikatos lygis bei socialinė padėtis [...] ir senais žmonėmis galima vadinti tik silpnus, senus žmones ar nedidelę jų dalį, kuriems reikalinga ypatinga pagalba ir

priežiūra”. Taip pat Alekna ir kt., (2002) įvardina, kad „senatvė – amžiaus tarpsnis, kuris neišvengiamas paskutinis raidos etapas”.

Taip apibrėžę aptariamas sąvokas, mokslininkės Holmes, Austad (1995) siūlo nesieti su chronologiniais įvykiais ir analizuodamos realų senėjimą, kuris „intensyvėja nykstant funkciniam pajėgumams, kadangi realaus senėjimo pradžia vis labiau nutolsta nuo demografinės dirbtinai nustatytos 65 metų amžiaus ribos”. Autorės teigia, kad „šią amžiaus ribą perkopusių žmonių skaičiaus didėjimas nevisada reiškia, kad visuomenė realiai sensta ar jose daugėja senyvo amžiaus žmonių ir sąvoką – „demografinį senėjimą” įvardina kaip klaidinantį, ir chronologinį procesą (metų skaičių) tapatina su realiu senėjimu”.

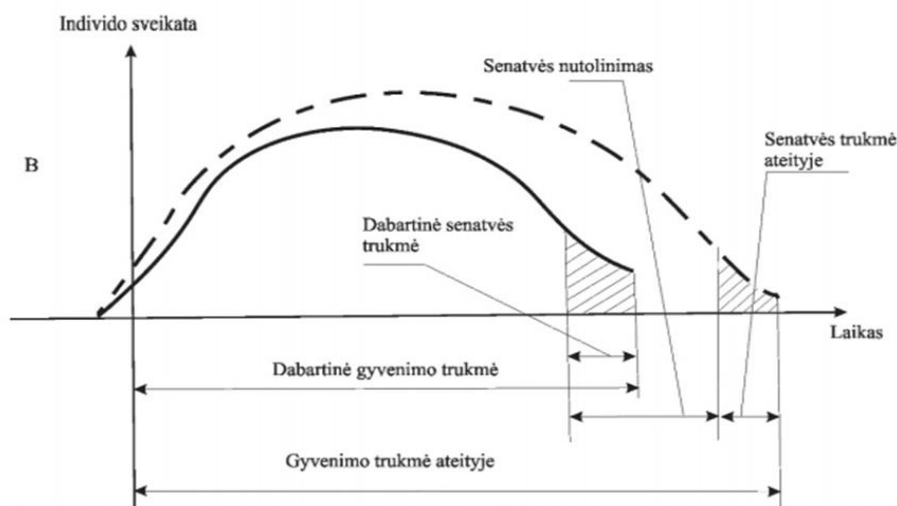
Kadangi dauguma autorių savo tyrimuose senyvo amžiaus žmogų, senatvę prilygina su sveikatos būkle, todėl tolimesnių analizių patogumui galima įvardinti ir sveikatos sąvoką. Klasikinis PSO (2018) sveikatos apibrėžimas – „sveikata yra visapusiška žmogaus dvasinė, fizinė ir socialinė gerovė, o ne tik ligos ar negalios nebuvimas bei atitinka „idealią” sveikatą, bet tokia sveikatos būklė yra siektina, tačiau realybėje vargu ar įmanoma”. Stepukonis ir Svensson’as (2006) „gerėjančią” asmenų sveikatos raidos modelį gretina jį su „blogėjančios” sveikatos modeliu ir pavaizduoja ją hipotetinėje schemoje (9 pav.). Autoriai pateikia, kad „individo sveikata” gali būti pavaizduota kaip objektyvus rodiklis matuojantis fizinę individo sveikatą, tačiau dvasinė bei socialinė individo sveikata senstant gyvenime intensyviai silpnėja iki sveikatos lygmens, kai dėl senatvinių sveikatos sutrikimų individas nebegali savarankiškai gyventi ir galiausiai, nykdamas iki minimalaus lygmens, miršta”.

9 pav. Sveikatingumo raidos scenarijus ilgėjant gyvenimo trukmei (Stepukonis ir Svensson, 2006)
A - „ilgėsnis gyvenimas – blogėjanti sveikata“

Mokslininkai įvardina, kad A schemoje atsispindi „mastymas, kad ateityje, ilgėjant gyvenimo trukmei, senatvės trukmė ilgės ir žvelgiant per šią prizmę, senėjimą ir senatvę būtų siejama su nugyventų metų skaičiumi, o ne su realia sveikatos būkle. Gyvenimo trukmės ilgėjimas reiškia ilgesnę senatvės trukmę, senyvo amžiaus žmonių visuomenėje didėjimą bei augančias problemas, susijusias su jų išlaikymu, priežiūra, slauga bei gydymu“ (Stepukonis ir Svensson, 2006).

B schema (10 pav.), kurioje matome jau „šiuo metu ryškėjančią realybę, jog žmonių sveikatos taškas pasiekia aukščiausią lygmenį ir santykinai daugiau jame išlieka, lyginant su bet kuriais ankstesniais istoriniais laikmečiais“.

10 pav. Sveikatingumo raidos scenarijus ilgėjant gyvenimo trukmei (Stepukonis ir Svensson, 2006)
B - „ilgesnis gyvenimas – geresnė sveikata“

Stepukonis ir Svensson'as (2006) analizuodami B schemą (10 pav.), pastebi, kad: „Reali senatvė ir senėjimas prasideda vyresniame laikotarpyje ir trunka trumpiau. Tik santykinai nedidelę gyvenimo trukmės prieaugio dalį užtikrins „nesveiką“ gyvenimo pratęsimas labai seniems ir sergantiems žmonėms – schemoje tai parodyta žemesniu, lyginant su dabartiniu sveikatos lygmeniu baigiantis gyvenimui ateityje“. Autoriai pastebi, kad „didesnį gyvenimo trukmės ilgėjimą labiausiai lems „sveiką“ gyvenimo trukmės pailgėjimas ir tikisi, kad ne tik pailgės „sveikasis gyvenimas“, bet ir pagerės sveikatos kokybė“. Kitaip tariant, vidutinis gyvenimo trukmės ilgėjimas anaipol nereikš gilėjančios konfrontacijos tarp gyvenimo „kokybės“ ir „kiekybės“, nors tokia nuomonė dar vyrauja. Atvirkščiai, vidutinį gyvenimo trukmės ilgėjimą veikiausiai sąlygos visapusiš sveikatos kokybės gerėjimas (Stepukonis ir Svensson, 2006).

Pasaulio sveikatos organizacija (PSO, 2002) yra susirūpinusi „vis augančių išlaidų senyvo amžiaus žmonių gyvenimo kokybės išlaikymui ir net išsivysčiusiose valstybėse jau dabar kylančios ir ateityje kiliančios sudėtingos socialinės ir ekonominės problemos, kurių sprendimui siūloma pritaikyti tokias priemones, kurios numatytos PSO koncepcijoje ir pateikiamos kaip socialinės politikos sistema, kurių įgyvendinimas įgalintų realizuoti idėjas dėl senyvo amžiaus žmonių lygių teisių garantijų“.

Apibendrinant galima teigti, kad daugelyje ES šalių socialinių paslaugų teikimo rinkoje dominuoja ne pelno siekiantys socialinių paslaugų teikėjai, kurių tarpe didelė dalis tenka nevyriausybinėms organizacijoms teikiamoms socialinėms paslaugoms (Kiznis, Dagilytė, Mickūnas, Balčiūnaitė, Šilinskaitė, 2005). Lietuvoje nevyriausybinių organizacijų nors ir neužima svarbios vietos socialinėje politikoje, o ir socialinių paslaugų išlaidoms skiriama tik vos 15 proc. nuo BVP, bet jų situacija kiekvieną dieną keičiasi dėl spartėjančio gyventojų senėjimo ir ateityje galimas didesnis finansavimas bei bendradarbiavimas su savivaldybių institucijomis gerinant gerovės valstybės situaciją.

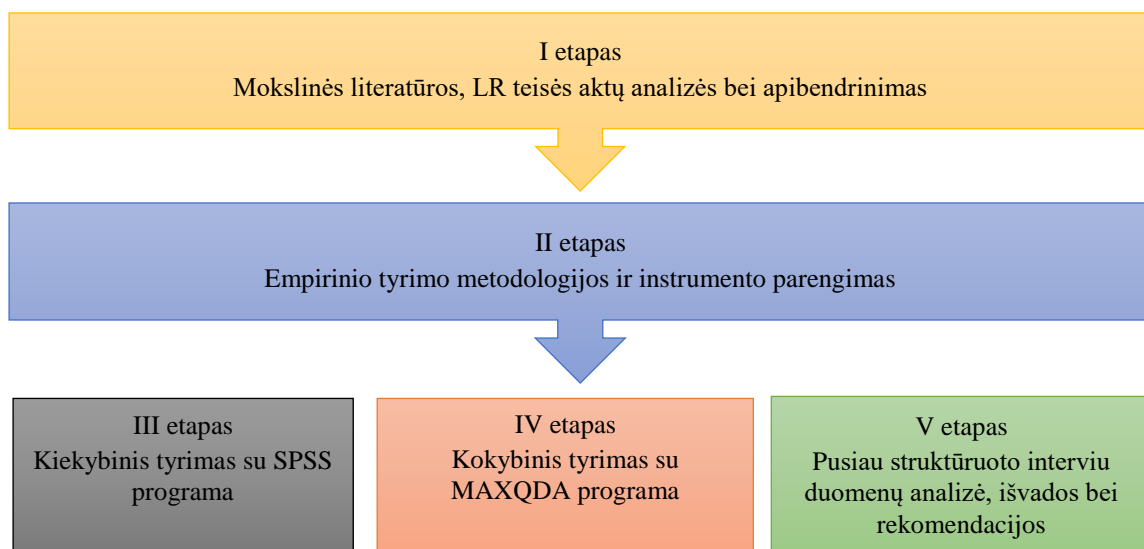
Reziumuojant pirmąją dalį, galima daryti išvadą, jog nevyriausybinių organizacijų socialinių paslaugų sistemoje užima svarbią vietą tiek valstybiniu, tiek vietos lygmeniu, nes sprendžiant socialines problemas dažnai neužtenka vien savivaldybių įstaigų pastangų, todėl pasitelkiama nevyriausybinių organizacijų pagalba, kurių dėka yra užpildomas socialinių paslaugų

nepakankamumas ir plečiama jų infrastruktūra, o NVO lankstumas ir mokėjimas greitai reaguoti ir prisitaikyti prie besikeičiančių visuomenės poreikių, pagerina socialinių paslaugų teikimą. Nevyriausybinių organizacijų socialinių paslaugų teikimo senyvo amžiaus žmonėms srityje yra gana platus ir padeda žmonėms, kuriems iš tiesų reikalinga pagalba (Žalimienė, Rimšaitė, 2007). Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize nevyriausybines organizacijas įvardinamos kaip socialinių paslaugų pagalbininkės, partnerės, kurios lygiagrečiai su valstybės įstaigomis gali bendradarbiauti ir padėti labiausiai pažeidžiamoms grupėms – senyvo amžiaus žmonėms.

2. Nevyriausybinių organizacijų vaidmens teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje tyrimo metodologijos pristatymas

Norint geriau suvokti kokia apimtimi nevyriausybinių organizacijų įsijungia į socialinių paslaugų senyvo amžiaus žmonėms teikimą buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas išsiaiškinti ar nevyriausybinių organizacijų išnaudoja visas galimybes socialinių paslaugų rinkoje ir ar jos gali būti lygiavertės valstybinių institucijų partnerės sprendžiant aktualias socialines problemas, susijusias su senyvo amžiaus žmonėmis. Taip pat išanalizuotas Lietuvos gyventojų požiūris į senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemą, bei pateikiama turinio analizė, kurioje nagrinėjama žiniasklaidoje publikuojamų straipsnių socialinių paslaugų senyvo amžiaus žmonėms sistemos tema.

Siekiant nustatyti nevyriausybinių organizacijų vaidmenį Lietuvoje, tyrimas buvo atliktas penkiais etapais (žr. 11 pav.):

11 pav. Empirinio tyrimo etapų schema (sudarytas darbo autorės)

Projekto tyrimė, norint nustatyti nevyriausybinių organizacijų vaidmenį Lietuvoje ir įvertinti socialinėmis paslaugomis besinaudojančių respondentų nuomonių tyrimą, pasirinkti tiek kiekybinis tiek ir kokybiniai tyrimo metodai.

Kiekybiniai tyrimų metodai padeda plačiau ir tiksliau analizuoti dinامينius ir statistinius dėsningumus bei suteikia sociologinių žinių. Kiekybinius tyrimus Tidikis (2003) skirsto į „skaitmeninius, statistinius ir nestatistinius, parametrinius bei neparametrinius statistikos metodus“.

Kokybinius tyrimus Kardelis (2007) apibūdina kaip „sisteminę, nestruktūrizuotą atvejo, žmogaus ar grupės, situacijos ar įvykio tyrimą natūralioje aplinkoje“. Autorius išskiria ir svarbią šio tyrimo savybę, jog „šiemis tyrimams netaikomi griežti imties reikalavimai, o jų reprezentatyvumą lemia ne tiriamųjų pasirinkimo būdai, o lankstūs teoriniai tyrimai“.

Tidikis (2003) nagrinėdamas tyrimų metodologijas pateikia kiekybinių ir kokybinių tyrimų metodų pagrindinius skirtumus ir pateikia, kad vienas iš skirtumų – „gaunamų duomenų pobūdis“. Jei kiekybinių tyrimų rezultatai gaunami skaičiais, tai kokybinių tyrimų rezultatai gaunami tekstu, kuris yra analizuojamas. Autorius ir toliau pateikia, kad „kokybiniai tyrimai dažniausiai nėra reprezentatyvūs griežtąja prasme, bet pateikia kur kas gilesnę ir platesnę informaciją nei kiekybiniai tyrimai. Kokybiniai tyrimai labai dažnai naudojami kaip kiekybinių tyrimų pagalbininkas“.

2.1. Kiekybinio tyrimo pristatymas

Europos socialinis tyrimas (toliau – EST) yra kas dvejus metus atliekama apklausa apie europiečių vertybes, nuostatas ir elgseną. 2001 m. pradėtame tyrime jau dalyvavo 36 Europos šalys. Kaip teigia Morkevičius (2012), kad: „EST suteikia galimybes analizuoti labai daug klausimų, taip pat šis tyrimas yra kartotinis, kuriame yra keletas grupių klausimų, užduodamų respondentams visose tyrimo bangose ir atliekamas kas dvejus metus“. Toliau autorius įvardina, kad: „Klausimai dažniausiai yra susiję su žiniasklaidos naudojimu, socialiniu pasitikėjimu, politika (domėjimusi politika, pasitikėjimu politinėmis institucijomis, politiniu dalyvavimu, partinėmis tapatybėmis, politinėmis ideologijomis), politinių, socialinių ir ekonominių institucijų efektyvumo vertinimais, asmeniniu saugumu ir diskriminacija, socialinės gerovės klausimais, tapatybės klausimais, religingumu, laisvalaikio praleidimu, sveikatos vertinimais, bendrosiomis žmogiškosiomis vertybėmis, ir, be abejo, itin daug klausimų, apibūdinančių ne tik respondento, bet ir jo partnerio bei tėvų socialines demografines charakteristikas“. Anot Morkevičiaus (2012), šiam tikslui pasiekti buvo: „Išstudijuoti antriniai, kitų tyrėjų surinkti duomenys tokiuose apklausų tyrimų projektuose, kaip Eurobarometras, ISSP, bendrieji socialiniai nacionaliniai tyrimai, nacionaliniai rinkimų tyrimai ir pan. Kalbant apie ESS, visų pirma išskiriama tai, kad jame siekiama taikyti griežčiausius ir pažangiausius tarptautinių kartotinių apklausų įgyvendinimo principus“.

Empiriniams duomenims surinkti 2017 m. atliktas Europos socialinis tyrimas. Šiame duomenų rinkinyje pateikiami Europos socialinio tyrimo 8 bangos vykdytos Lietuvoje pagrindinio ir papildomo klausimyno duomenys, kuriame įtraukti du kintantys klausimų blokai – „Požiūriai į socialinę gerovę“ ir pabaigoje respondentai atsakė į papildomo klausimyno klausimus, kurie apima žmogiškųjų vertybių bloką. Tyrime dalyvavo Lietuvos namų ūkių gyventojai nuo 15 metų ir vyresni (Fitzgerald, Morkevičius, 2017).

Tyrimo laikotarpis:	2017-10-04 – 2017-12-28
Duomenų rinkimo laikotarpis:	2017-10-04 – 2017-12-28
Geografinė aprėptis:	Lietuvos teritorija
Duomenų rūšis:	Apklausos duomenys
Atrankos metodas:	Tikimybinė reprezentatyvi respondentų atranka.
Duomenų rinkimo metodas:	Tiesioginis interviu žodžiu. Duomenys suvesti iš popierinių klausimynų.
Instrumentarijus:	Struktūruotas klausimynas

Tyrimo dalyvavo 2122 respondentai (Fitzgerald, Morkevičius, 2017).

Tyrimo rezultatai apdoroti naudojantis programine įranga – SPSS.

2.2. Kokybinio tyrimo pristatymas

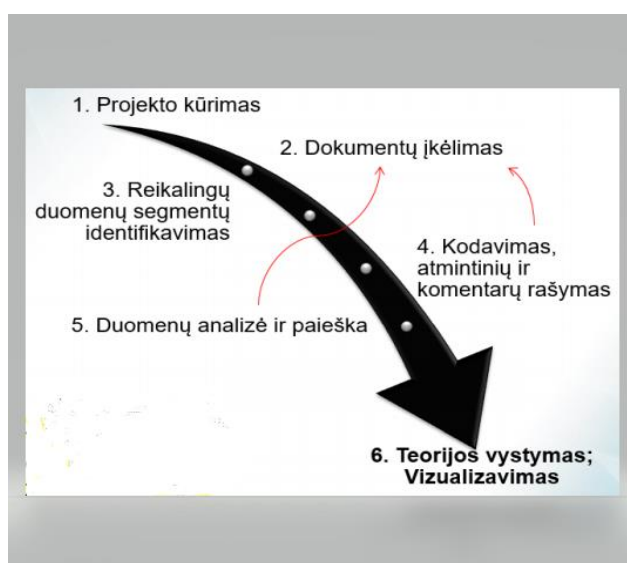
2.2.1. Turinio analizės metodo pristatymas

Mokslinėje literatūroje, turinio analizė pateikiama įvairiais apibrėžimais. Morkevičius (2019) tyrinėdamas „Kompiuterizuotą kokybinių duomenų analizę“, pastebėjo, jog pirmasis sistemiškai ir

apibendrintai šį socialinių mokslų tyrimo metodą pristatė Berelsonas 1952 metais savo monografijoje „Kiekybinė turinio analizė komunikacijos tyrimuose“, kurioje turinio analizę jis apibūdino kaip „tyrimų techniką objektyviam, sistemiskam ir kiekybiniam akivaizdaus komunikacijos turinio aprašymui“. Šiame apibrėžime atsispindėjo pagrindinės, su turinio analizės samprata susijusios problemos. Toliau Morkevičius (2019) cituodamas Shapiro ir Markoffo (1997), turinio analizę įvardino kaip terminą, kuris reiškia „bet kokią sistemingą tekstinių duomenų (ar kitų simbolinių formų) tėkmės redukciją į standartinę statistiškai apdorojamų simbolių visumą, atspindinčią tam tikrų socialiniams mokslams reikšmingų charakteristikų buvimą, intensyvumą ar kiekį“. Taip pat autorius, nagrinėdamas kokybinę turinio analizę, atkreipia dėmesį, kad yra „tekstinių (taip pat vaizdinių ir garsinių) duomenų kilmės pobūdis, kuriame svarbu nurodyti, ar turėtų būti naudojamos tik „natūraliai“ (realiame socialiniame pasaulyje, tyrinėtojams nesikišant) sukurtos simbolinės formos, ar duomenys gali būti specialiai sukurti tam tikram tyrimui atlikti“. Čia pateiktame minimaliame apibrėžime nėra numatyta apsiriboti kuria nors duomenų forma, taigi galimi abu šaltinių tipai (Morkevičius, 2019).

Kaip teigia Morkevičius ir Telešienė (2019) dažniausiai turinio analizei sisteminti, analizuoti bei aprašyti naudojama MAXQDA programa. „MAXQDA yra profesionali programa skirta kiekybinei, kokybinei ir mišriai duomenų analizei nagrinėti. MAXQDA sukurta 1966 metais Harvardo universitete ir suteikė tyrėjams analitines priemones, kurios leidžia jiems lengviau analizuoti tyrimo projektus“. Su MAXQDA pagalba galima analizuoti interviu, lenteles, apklausas, tikslinių grupių diskusijas, vaizdo ir garso įrašus, literatūrą bei kitus dokumentus. „Kokybinių tyrimų atstovai, kurių pagrindiniai empiriniai duomenų šaltiniai buvo tekstiniai, dar ilgai nerodė susidomėjimo programinės įrangos galimybių įtraukimu į savo analitinį darbą“ (Morkevičius, Telešienė, 2019). Situacija radikaliai pasikeitė pasirodžius asmeniniams kompiuteriams, kurie ženkliai palengvino didelių nestruktūruotų tekstinių duomenų apdorojimą. Su MAXQDA programa galimi analitiniai veiksmai (12 pav.):

- „Tekstų ir kodavimo paieška;
- Duomenų ir kodų sąsajos;
- Duomenų analizės.

12 pav. Kompiuteriniai metodai kokybinio tyrimo procese (Morkevičius, Telešienė, 2019)

MAXQDA kokybinės analizės privalumai:

- ✓ Leidžia kurti grafinius teorijų modelius;
- ✓ Išveda rezultatus spausdinimui;
- ✓ Tyrimo procesas sistemiškesnis ir aiškesnis.

MAXQDA kokybinės analizės trūkumai:

- ✓ Reikia išmokti naudotis programa ir jos galimybėmis;
- ✓ Daug darbo paruošti duomenis ir juos sukoduoti;
- ✓ Nelanksti duomenų analizė“ (Morkevičius ir Telešienė, 2019).

Tam, kad išvados būtų pateikiamos sistemiškos ir aiškios, šiame darbe naudojama MAXQDA programa. Taip pat norint pateikti išsamų ir visapusiškai ištirtą darbą, rekomenduotina šalia kitų tyrimo metodų pateikti Lietuvoje publikuojamų straipsnių socialinių paslaugų senyvo amžiaus žmonėms sistemos tema. Straipsniuose pateikiama ne tik išsami informacija apie socialinių paslaugų sistemos trūkumus, bet ir interviu su paslaugų gavėjais ir teikėjais, bandoma ieškoti problemų priežasčių bei jų sprendimų būdų. Senyvo amžiaus žmonių skaičiaus didėjimas mažėjant darbingo amžiaus gyventojų skaičiui yra didžiulis iššūkis šalies socialinei politikai, nes didėja socialinei apsaugai išlaidos, skirtos senatvės pensijoms, susiduriama su socialinės priežiūros paslaugų senyvo amžiaus asmenims trūkumu bei poreikiu sparčiai plėsti šias paslaugas.

Tyrimo imtis. Pirminių šaltinių analizė. Patogioji imtis. Autorė taikydama savo atrankos metodą iš populiariausių Lietuvoje internetinių naujienų portalų „delfi.lt“ ir „15 min.lt“ atrinko 10 straipsnių. Pastarųjų pasirinkimą lėmė tai, kad šie portalai Lietuvoje yra labiausiai skaitomi. Duomenų atranka buvo atliekama keliais etapais. Pirmiausia buvo atrinktos žiniasklaidos priemonės, vėliau pasirinkus tiriamąjį laikotarpį buvo atrinkti straipsniai, dokumentų peržiūra ir atlikta kokybinė turinio analizė.

Duomenų rinkimo metodas. Duomenų rinkimui buvo taikomas dokumentų peržiūros metodas.

Tyrimas atliktas 2019-06-14. Tyrimu siekta įvertinti kaip veikia socialinių paslaugų sistema vyresnio amžiaus žmonėms Lietuvoje.

Atrankos metodas: Tikslinė atranka. Tyrimo elementai atrinkti pagal raktažodžius: paslaug* (apima žodžius paslaugos, paslaugų, paslaugomis), sen* (apima žodžius senas, senatvė, senjoras, senatvinė, senyvo), social* (apima žodžius kaip socialinė paslauga, socialinė darbuotoja, socialinė problema, socialinė įmonė).

2.2.2. Pusiau struktūruoto interviu metodo pristatymas ir jo pagrindimas

Kaip teigia Tidikis (2003) savo knygoje „Socialinių mokslų tyrimų metodologija“, kad „interviu yra labai geras priartėjimo prie žmonių suvokimo, reikšmių, situacijų apibrėžimo ir realybės konstravimo būdas“. Autorius interviu apibrėžia kaip „sisteminą duomenų rinkimą tiesioginio ar netiesioginio pokalbio tarp interviuotojo ir interviuojamojo metu. Interviuotojas iš anksto pasiruošęs pokalbiui ir numatęs jo struktūrą, eigą, pasirengia interviu klausimus“. Telešienė (2015) socialiniuose tyrimuose interviu apibrėžia kaip „tyrėjo pokalbis su tiriamuoju, siekiant surinkti tyrimui reikalingos informacijos“, o interviu lankstumą arba griežtumą skirsto į griežtai struktūruotus, pusiau

struktūruotus ar nestruktūruotus. Autorė įvardina, kad „tipinis interviu, kuomet tyrėjas tiesiogiai remdamasis struktūruotu klausimynu kalbasi su vienu respondentu, galima pavadinti įprastu asmeniniu interviu“ (Telešienė, 2015). Dažniausiai tyrimams taikomas pusiau struktūruotas interviu. Tyrėjas prieš atliekant tyrimą turi būti paruošęs aiškius klausimų blokus, bet visuomet turi būti pasirengęs išplėsti pasakojimo temas ir improvizuoti. Anot Tidikio (2003), pagrindinis interviu tipo privalumas jog gaunama išsami, susistemintų duomenų informacija, o pats interviu lieka neformalus ir vyksta pokalbio forma.

Šiame darbe buvo naudojamas pusiau struktūruotas interviu, kuriame numatyti konkretūs klausimai ir pateikiami pagal eiliškumą, tačiau numatyta, kad tyrimo eigoje tyrėjas gali papildomai užduoti klausimyne neįtrauktų klausimų, jeigu manoma, kad taip gali praturtinti tyrimą. Tyrimo metu atliekamas interviu „akis į akį“ kai tyrėjas tiesiogiai bendrauja su tiriamuoju. Interviu iš anksto paruošti klausimai paslaugų gavėjams ir paslaugų teikėjams (viešojo sektoriaus ir NVO) skiriasi, kad būtų plačiau apžvelgta situacija apie nevyriausybinių organizacijų įsitraukimą teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms. Transkripcijoje tiriamųjų kalba yra netaisyta, pateiktos originalios mintys.

Tiriamųjų atranka ir imties dydis. Tiriamieji šiame tyrime įvardinti kaip paslaugų gavėjai ir paslaugų teikėjai. Paslaugų gavėjai tai – senyvo amžiaus žmonės gaunantys socialines paslaugas į namus. Tam, kad tyrimas būtų kuo labiau išsamesnis, paslaugų teikėjai tyrimui buvo parinkti tiek iš nevyriausybinių organizacijų, tiek iš valstybinių įstaigų ir jie įvardinami kaip paslaugų teikėjai NVO ir paslaugų teikėjai VĮ. Šio kokybinio tyrimo imties dydis – 9 tiriamieji: 3 paslaugų gavėjai, 3 paslaugų teikėjai iš NVO ir 3 paslaugų teikėjai iš viešojo sektoriaus. Kadangi kokybiniu tyrimu buvo siekta gauti kuo išsamesnius duomenis apie nevyriausybinių organizacijų vaidmenį socialinių paslaugų sistemoje, buvo orientuojamasi ne į kuo didesnę respondentų skaičių. Buvo siekiama iširti esamą padėtį remiantis tik tų tiriamųjų, kurie arčiausiai ir labiausiai susidūrė su tiriamosios problemos nustatymu.

Tyrimo instrumento aptarimas. Kokybinio tyrimo instrumentas – pusiau struktūruoto interviu klausimynas paslaugų gavėjams (1 priedas) ir paslaugų teikėjams (2 priedas), kurie susiję su socialinių paslaugų organizavimu bei teikimu. Buvo sudaryti 2 klausimų blokai, atsižvelgiant į tai kas atsakys į klausimus.

Tyrimo organizavimas ir eiga. Su paslaugų gavėjais ir teikėjais buvo tariamasi dėl susitikimo ir interviu atlikimo sąlygų (interviu atlikimo laiko, vietos ir kt.). Interviu su paslaugų gavėjais buvo atliktas jų namuose, o su paslaugų teikėjais – jų darbo vietose. Atsakymų informacija išsaugoma diktofono pagalba įrašant pokalbius. Šis tyrimas buvo atliekamas nuo 2019 metų spalio mėn. 13 dienos iki 2019 metų spalio 25 dienos.

Vykdam tyrimą, buvo interviuojamos dvi tikslinės informantų grupės: paslaugų gavėjai ir paslaugų teikėjai. Tyrime interviuojamieji buvo neidentifikuojami, jų duomenys pateikiami tik prieduose. Iš tyrimo metu gautų duomenų buvo atliekama kiekvieno interviuojamojo interviu įrašo analizė, taip pat klausimai suskirstomi pagal klausimų blokus (4, 5 lentelė). Ketvirtoje lentelėje pateikiama paslaugų gavėjų interviu, kurie tiesiogiai susiję su socialinių paslaugų gavimu, taip pat yra susidūrę su socialinių paslaugų teikimo problemomis. Paslaugų gavėjai noriai dalinosi savo patirtimi ir nuomonėmis apie socialinių paslaugų sistemą. Kadangi paslaugų gavėjai yra senyvo amžiaus žmonės, todėl buvo sukurti specialiai jiems pritaikyti klausimai, o pusiau struktūruotas interviu

metodas leido klausimus patikslinti bei papildyti. Preliminariai vienas interviu pokalbis vykdavo apie 20 – 30 min. Visas tyrimas apklausiant paslaugų gavėjus ir paslaugų teikėjus vyko apie 2 savaites.

4 lentelė. Paslaugų gavėjų interviu klausimynas (sudarytas darbo autoriaus)

Klausimyno struktūra	Aprašymas / klausimai
Ižanga	Labą dieną, aš esu Rūta Malakauskienė, KTU socialinės gerovės ir politikos magistrantė. Rašau magistro baigiamąjį projektą pavadinimu - „Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje“ ir savo darbe naudosiu interviu su paslaugų gavėjais ir teikėjais. Noriu jums užduoti keletą klausimų apie nevyriausybinių organizacijų įsitraukimą į socialinių paslaugų teikimą senyvo amžiaus žmonėms. Noriu paprašyti jūsų leidimo, kad būtų galima mūsų pokalbį įrašyti. Jūsų vardas ir pavardė šiame projekte nebus minimi, tad anonimiškumas yra garantuojamas.
1 klausimas	Kaip manote, kas turėtų pasirūpinti žmogumi senatvėje: valstybė, šeima ar NVO? Atsakymą pagrįskite.
2 klausimas	Kiek reikalingos ir kokios socialinės paslaugos reikalingos senyvo amžiaus žmonėms?
3 klausimas	Kokios priežastys lemia vyresnio amžiaus žmogaus apsisprendimą į kokias organizacijas kreiptis, kad gauti socialines paslaugas?
4 klausimas	Kaip jūs vertinate viešojo sektoriaus ir NVO teikiamas socialines paslaugas? Kiek jūsų gaunamos socialinės paslaugos atitinka jūsų lūkesčius?
5 klausimas	Su kokiomis problemomis susiduria senyvo amžiaus žmogus norint gauti socialines paslaugas į namus iš viešojo sektoriaus ir NVO?
6 klausimas	Ar pakankama informacijos sklaida apie nevyriausybinių organizacijų teikiamas socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonių grupei Lietuvoje?

Tam, kad tyrimas būtų kuo išsamesnis ir tikslesnis, interviuojamieji buvo pasirinkti tiek iš NVO, tiek ir iš viešojo sektoriaus. Paslaugų teikėjams iš nevyriausybinių organizacijų ir viešojo sektoriaus interviu klausimai buvo pateikti vienodi (5 lentelė). Pusiaus struktūruoto interviu metodas leido klausimus papildyti pagal interviuojamojo pateiktus atsakymus. Preliminariai vienas interviu pokalbis vyko apie 25 – 45 min.

5 lentelė. Paslaugų teikėjų interviu klausimynas (sudarytas darbo autoriaus)

Klausimyno struktūra	Aprašymas / klausimai
Ižanga	Labą dieną, aš esu Rūta Malakauskienė, KTU socialinės gerovės ir politikos magistrantė. Rašau magistro baigiamąjį projektą pavadinimu - „Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje“ ir savo darbe naudosiu interviu su paslaugų gavėjais ir teikėjais. Noriu jums užduoti keletą klausimų apie nevyriausybinių organizacijų įsitraukimą į socialinių paslaugų teikimą senyvo amžiaus žmonėms. Noriu paprašyti jūsų leidimo, kad būtų galima mūsų pokalbį įrašyti. Jūsų vardas ir pavardė šiame projekte nebus minimi, tad anonimiškumas yra garantuojamas.
1 klausimas	Kaip jūs vertinate senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemą Lietuvoje?
2 klausimas	Kaip manote, kas turėtų pasirūpinti žmogumi senatvėje: valstybė, šeima ar NVO? Atsakymą pagrįskite.
3 klausimas	Kas dabar jūsų nuomone rūpinasi senyvo amžiaus žmogumi Lietuvoje?
4 klausimas	Su kokiomis problemomis susiduria senyvo amžiaus žmogus norintis gauti socialines paslaugas Lietuvoje? Ar visiems senyvo amžiaus žmonėms prieinamos socialinės paslaugos? Jei ne, tai kokios priežastys?
5 klausimas	Kaip jūs vertinate, ar pakankamas nevyriausybinių organizacijų įsitraukimas teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms?
6 klausimas	Kokios yra nevyriausybinių organizacijų veiklos perspektyvos? Ar nevyriausybinių organizacijų gali tapti pagrindiniais socialinių paslaugų teikėjais?

Kaip matome iš šių lentelių, kad keletą klausimų, kurie yra skirti paslaugų gavėjams ir paslaugų teikėjams sutampa, tad jie darbe bus analizuojami kartu ir pateikiama bendra išvada.

Tyrime gautų tiriamųjų atsakymai (3 – 11 priedai) buvo detaliam išnagrinėti, suskirstyti į kategorijas ir subkategorijas bei atliekama lyginamoji analizė. Lygindama tiriamųjų mintis, buvo vertinama senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistema, jos privalumai ir trūkumai bei nevyriausybinių organizacijų įsitraukimas į socialinių paslaugų teikimą senyvo amžiaus žmonėms.

Tyrimų rezultatų patikimumas. Kaip teigia Ramanauskaitė (2002), jog „kokybinių tyrimų patikimumas priklauso nuo teorinio pasirengimo, atidaus metodologijos suformavimo bei tyrimo metodo pasirinkimo“. Norint gauti išsamius, patikimus tyrimo rezultatus buvo naudojami vienas kitą papildantys metodai: pirminių šaltinių analizė, antrinė duomenų analizė ir kokybinių tyrimo metodų analizės.

3. Nevyriausybinių organizacijų vaidmens teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje empiriniai tyrimo rezultatai

3.1. Lietuvos gyventojų požiūris į senyvo amžiaus žmonių socialinės apsaugos sistemą

Pirmoje, teorinėje dalyje, buvo išanalizuoti Lietuvos bei užsienio autorių nagrinėtos ir tyrimais pagrįstos socialinių paslaugų sąvokos bei nevyriausybinių organizacijų vaidmuo socialinių paslaugų rinkoje bei pateikiami senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemos privalumai ir trūkumai. Šiuo kiekybiniu tyrimu siekiama išsiaiškinti Lietuvos gyventojų požiūrį į senyvo amžiaus žmonių socialinės apsaugos sistemą ir pateikti jų nuomones apie valstybės indėlį senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemoje. Šis tyrimas svarbus tiek Valstybei rengiant ir tobulinant teisinę bazę, tiek ir nevyriausybiniams organizacijoms, nes senyvo amžiaus žmonių skaičiaus augimas turės didelę įtaką šalies ekonominei, socialinei politikai bei sveikatos apsaugos sistemai. Statistiniai duomenys ir suformuluoti klausimai leidžia susisteminti informaciją ir apibendrinti duomenis, kuriais remiantis valstybė, taikydama skirtingus socialinių paslaugų organizavimo ir finansavimo modelius, keistų socialinių paslaugų infrastruktūrą bei skatintų alternatyvių ir inovatyvių socialinių paslaugų teikimo formas.

Tiriamų asmenų pasiskirstymas pagal amžių yra pateiktas 6 lentelėje. Kaip matome 6 lentelėje, Europos socialiniame tyrime 2017 metais buvo apklausti 2122 respondentai. Net 26,2 proc. visų apklausoje dalyvavusių asmenų buvo – 65 metų ir vyresni, 17,9 proc. – 55-64 metų, o nuo 15 iki 24 metų – 11,1 proc. Tik maža dalis – 17 respondentų (0,8 proc.) nepateikė atsakymo ar nepasirinko atsakymo varianto.

6 lentelė. Tiriamų asmenų pasiskirstymas pagal amžių (sudarytas darbo autoriaus, remiantis statistiniais duomenimis)

Amžiaus grupės	Dažnis	%
15 - 24 metų	236	11,1
25 - 34 metų	266	12,5
35 - 44 metų	321	15,1
45 - 54 metų	346	16,3
55 - 64 metų	379	17,9
65 ir vyresni	557	26,2
Nėra informacijos	17	0,8
Viso	2122	100

Toliau buvo siekiama išsiaiškinti ar valdžia turėtų prisiimti atsakomybę už deramą gyvenimo lygį senatvėje? Išsamiau nagrinėjant 7 lentelėje pateiktus respondentų atsakymus, matome, kad apie 50 proc. respondentų teigia, jog valstybė turi prisiimti visą atsakomybę už deramą gyvenimo lygį senatvėje.

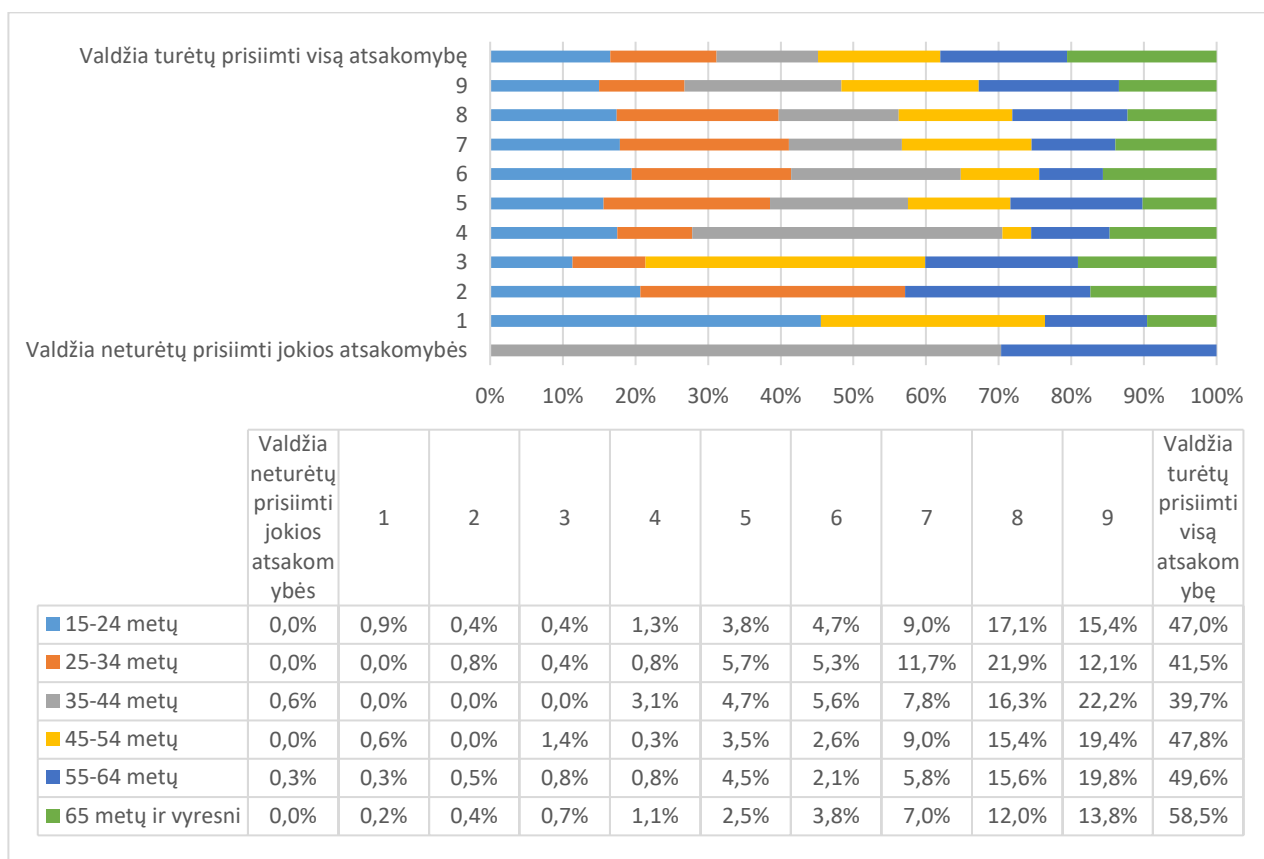
7 lentelė. Ar valdžia turėtų prisiimti atsakomybę už deramą gyvenimo lygį senatvėje? (sudarytas darbo autoriaus, remiantis statistiniais duomenimis)

	Dažnis	%
Valdžia neturėtų prisiimti jokios atsakomybės	3	0,1
1	6	0,3
2	7	0,3

3	14	0,7
4	25	1,2
5	83	3,9
6	82	3,9
7	169	8,0
8	330	15,6
9	360	17,0
Valdžia turėtų prisiimti visą atsakomybę	1038	48,9
Viso	2117	99,8
Trūkstantį reikšmių kodai: Nežinau	5	0,2
Viso	2122	100,0

P reikšmė = 0,000; alfa = 0,05

Šioje lentelėje nuo atsakymo „valdžia neturėtų prisiimti jokios atsakomybės“ iki „valdžia turėtų prisiimti visą atsakomybę“ atsakymų rezultatai populiacijoje nevienodi. Tad galime teigti, jog iš visų apklaustų 2122 respondentų, beveik pusė apklaustųjų (48,9 proc.) atsakė, kad „valdžia turėtų prisiimti visą atsakomybę“ – 1038 gyventojai. Ir tik 0,1 proc. respondentų atsakė, kad „valdžia neturėtų prisiimti jokios atsakomybės“. Išsamiau nagrinėjant tyrimo duomenis, matome kaip pasiskirstė atsakymai pagal vertinimo kategorijas (nuo 1 iki 9) taikant intervalinę skalę.

13 pav. Ar valdžia turėtų prisiimti atsakomybę už deramą gyvenimo lygį senatvėje? (sudarytas darbo autoriaus, remiantis statistiniais duomenimis)

Kaip matyti iš 13 paveikslo, kad 2017 metais vykdytoje Lietuvos piliečių apklausoje vaizduojamų tyrimų rezultatu, jog „valdžia neturėtų prisiimti jokios atsakomybės senatvėje“, pasisakė vos 0,1 proc. respondentų, kurių amžius nuo 35 iki 44 metų ir nuo 55 iki 64 metų. Tai sąlyginai mažas atsakiusiųjų respondentų procentas nuo visų atsakiusiųjų į pateiktą klausimą. Bet dauguma respondentų – nuo 45

iki 54 metų ir nuo 55 iki 64 metų, kurie mano kad „valstybė turėtų užtikrinti deramą gyvenimo lygį senatvėje“ (siekia nuo 47,8 proc. iki 49,6 proc.), todėl galima daryti prielaidą, kad piliečiai, vis dar būdami darbingo amžiaus, jiems svarbus asmeninis karjeros siekimas, nes Lietuvoje numatytas pensinis amžius apie 63 metus, turi dirbti ir prižiūrėti savo senyvo amžiaus artimuosius tampa sunku ne tik dėl laiko stygiaus, bet jau ir dėl pačių susilpnėjusios sveikatos, todėl respondentai tikisi, kad valstybė pasirūpins jų artimaisiais organizuodama ir teikdama socialines paslaugas, kurios palengvins senyvo amžiaus žmonių buitį ir integraciją į visuomenę. Taip pat didelę reikšmę turi ir emigracija, kuri sunkina senyvo amžiaus artimųjų priežiūrą Lietuvoje. Daugiausiai atsakiusių respondentų (58,5 proc.), kurie teigė, kad „valstybė turi užtikrinti deramą gyvenimo lygį senatvėje“, tai – 65 metų ir vyresni gyventojai. Vadinasi, didžioji gyventojų dalis ir ypač senyvo amžiaus žmonių grupės tikisi, kad viešojo sektoriaus institucijos pasirūpins jais senatvėje, suteikdamos slaugą, globą ar lankomąją priežiūrą į namus. Ir tik 0,2 proc. 65 ir vyresnių piliečių teigė, kad senatvėje žmogumi turi pasirūpinti šeima ar jo artimieji. Analizuodami valdžios atsakomybę už deramą gyvenimo lygį senatvėje, matome, kad Lietuvoje visuomenė yra linkusi pasitikėti valdžia ir valstybinėmis institucijomis, ir tikisi, kad žmogus, sulaukęs senatvės, gaus jam priklausančias paslaugas iš viešojo sektoriaus, bus sukurta tinkama teisinė bazė, kuri išspręstų socialinių paslaugų prieinamumo klausimus bei įgyvendintą sveikatos apsaugos sistemą, kurioje dominuos senyvo amžiaus žmonėms pritaikytos slaugos, paslaugos, paliatyvi bei integrali pagalba namuose, kuri leistų paslaugų gavėjui pasirinkti ir gauti geriausios kokybės paslaugas su mažiausiomis išlaidomis valstybei. Taip pat didėjant Lietuvoje slaugos ir globos namų poreikiui, valstybė privalo skatinti šio sektoriaus plėtimąsi, nes dėl emigracijos išaugusių vienišų senyvo amžiaus žmonių skaičiui ir ilgėjant gyvenimo trukmei, būtina plėtoti slaugos ir globos namų sistemą. Augant senyvo amžiaus žmonių skaičiui ir didėjant socialinių paslaugų poreikiui iš viešojo sektoriaus, valstybė turi tobulinti teisinę bazę ir integruoti ne pelno ir pelno siekiančius paslaugų teikėjus į bendrą paslaugų sistemą, ir taip sukurti tinkamai veikiančią socialinių paslaugų politiką.

Apibendrinami galime teigti, jog vis daugiau darbingo amžiaus žmonėms tenka prižiūrėti ne tik savo vaikus, bet ir senstančius tėvus ir tai yra traktuojamas kaip trukdis siekti asmeninės karjeros ir savirealizacijos, taip pat labai didelę reikšmę turi emigracija, nes daug artimųjų, kurie gyvena užsienyje, yra labai sunku rūpintis ir globoti Lietuvoje likusius senyvo amžiaus tėvus. Atlikus tyrimą respondentų nuomonė parodė, jog vyresnio amžiaus asmens globa ir priežiūra ateityje bus daugiau organizuojama ir teikiama kitų institucijų. Atlikta aprašomosios statistikos analizės įvairaus respondentų amžiaus grupėse parodė, jog kuo vyresni respondentai tuo daugiau manančių, kad valdžia turėtų užtikrinti deramą gyvenimo lygį senatvėje.

3.2. Socialinių paslaugų sistemos senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje atspindėjimas medijose

Turinio analizė socialinių paslaugų priežiūros sistemos tema yra labai svarbi šio magistro projekto dalis, kuri papildė kitus tyrimo metodus, suteikdamos gilesnę požiūrį į senyvo amžiaus žmonių priežiūros veikimo principus bei pateikia šios sistemos privalumus ir trūkumus. Taip pat atskleidžia viešojo sektoriaus, nevyriausybinų organizacijų bei artimųjų įsitraukimo mastą į senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemą, kuriose išryškintos aktualios ir skaudžios temos Lietuvos visuomenėje. Naujausiuose straipsniuose pateikiamos savanorystės, Lietuvoje veikiančių slaugos, globos namų, lankomosios priežiūros paslaugas teikiančių nevyriausybinų organizacijų, temomis, kurios aktualios tiek patiems senyvo amžiaus žmonėms, tiek ir jų artimiesiems. Analizuojamų straipsnių turinio analizė apima Lietuvos visų socialinių paslaugų priežiūros sistemoje dalyvaujančių viešojo

sektorius, nevyriausybinų organizacijų bei privačių įstaigų darbuotojus, senyvo amžiaus žmones bei juos prižiūrinčius artimuosius.

Šioje darbo dalyje pateikiami kokybinių duomenų – tekstų analizės rezultatai.

Duomenų rinkimo instrumentas: kodų struktūra (8 lentelė)

8 lentelė. Informacinė lentelė (sudarytas darbo autorias)

Dokumentų grupės	Kodų segmentai
2019-06-14	
Malakauskiene_projektas.mx18	
Dokumentų grupės:	2
Dokumentų rinkiniai	1
Dokumentų tekstai	10
PDF dokumentai	0
Paveikslai	0
Lentelės	0
Kodai:	31
Kodų segmentai:	284
Kodų rinkiniai	0
Atmintinės:	15
Atmintinių dokumentai	10
Dokumentuose esančių atmintinių	0
Kodų atmintinės	3
Dokumentų kintamieji	4
Kodų kintamieji	0
Dokumentų nuorodos	0

Šioje lentelėje matome kokios yra dokumentų grupės ir kiek yra kodų segmentų. Pagal lentelėje pateiktus duomenis matome, kad įkelta 10 straipsnių, dokumentų grupių: „15min.lt.“ ir „delfi.lt“, 3 kodai, 15 subkodų ir 7 subsubkodai. Sukoduoti 284 segmentai. Lentelių ir paveikslų nėra.

Kodavimas ir duomenų analizė. Tekstinių duomenų analizei taikyti kiekybinės ir kokybinės turinio analizės metodai.

Informacijos šaltiniai: 10 straipsnių, kurie publikuoti senelių priežiūros tema Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje 2008 – 2019 metais populiariausiuose žiniasklaidos naujienų portaluose „delfi.lt“ ir „15min.lt.“ (9 lentelė).

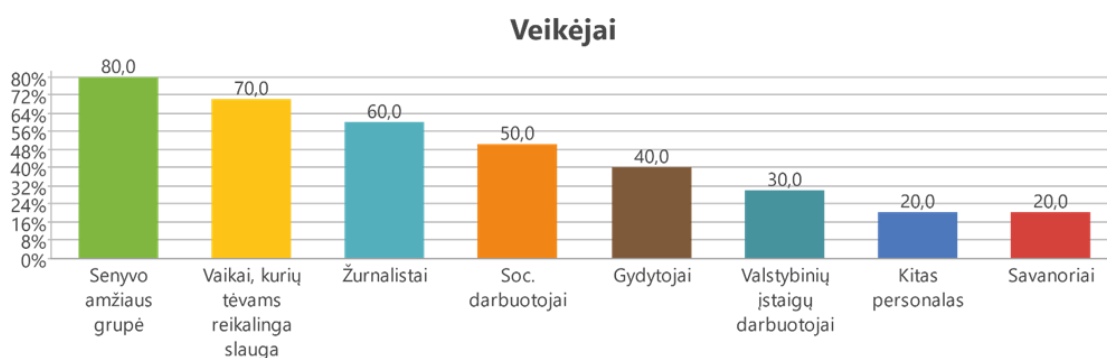
9 lentelė. Dokumentų lentelė (sudarytas darbo autorias)

Dokumentai	Dokumentų publikavimo metai ir šaltinis	Citatos
Dokumentai		284
15min		173
2. Vienišiemis seneliams padeda kas dvyliktas Lietuvos gyventojas	2008 m. Portalas - „15 min“	10
3. Šokas artimiesiems: ligojinė išrašo sunkų ligojinį, o slaugos l	2017 m. Portalas - „15 min“	31
4. Gydytoja geriatrė slaugant pagalbos reikia ir ligojinui, ir a	2019 m. Portalas - „15 min“	20
5. Jaunėjančioje visuomenėje nebelieka vietos seniems žmonėms	2019 m. Portalas - „15 min“	50

6. Senjorams padedančios organizacijos kviečia aplankyti ir nud	2018 m. Portalas - „15 min“	24
7. Visuomenei senstant reikės daugiau ir įvairesnių socialinių	2013 m. Portalas - „15 min“	17
8. Senukai už pagalbą turės mokėti	2009 m. Portalas - „15 min“	21
Delfi		111
1. Atvirai papasakojo apie slaugos ligonines	2017 m. Portalas - Delfi	49
9. Skambina pavojaus varpais, senstančių žmonių laukia vargana	2018 m. Portalas - Delfi	30
10. Eilės į slaugos namus po 10 metų bus tragiška	2018 m. Portalas - Delfi	32

Šioje lentelėje sugrupuota 10 straipsnių į dvi grupes, iš kurių šaltinių yra paimti straipsniai. 70 proc. straipsnių yra paimta „15 min.lt“ portalo ir 30 proc. paimta iš „delfi.lt“ portalo. Taip pat matome straipsnių išleidimo metus ir kiek kodų segmentų sukoduota kiekviename straipsnyje.

Veikėjai. Analizuojant senyvo amžiaus žmonių priežiūros problemas, pastebėta, kad savo nuomones išreiškia skirtingo tipo diskurso veikėjai. Visų tipų veikėjų kodavimui buvo naudojamas kodas *veikėjai*, kuris išskaidytas į subkategorijas: senyvo amžiaus grupė, vaikai, kurių tėvams reikalinga priežiūra, soc. darbuotojai ir kt. (žr. 14 pav.).

14 pav. Citatų pasiskirstymas pagal kategorijos *Veikėjai* subkategorijas (sudarytas darbo autorius)

Pateiktame 14 paveiksle matyti, kad subkategorija *senyvo amžiaus grupė*, taip pat *vaikai, kurių tėvams reikalinga slauga*, sudarė didžiąją dalį visų koduotų asmenų, t.y. 80 proc., o mažiausią dalį sudarė *savanoriai* – 20 proc. Šiame grafike aiškiai matome, kurie *veikėjai* yra tiek paslaugos gavėjai, tiek paslaugos teikėjai. Prie paslaugų gavėjų priskiriama senyvo amžiaus grupė ir vaikai, kurių tėvams reikalinga priežiūra, visi kiti veikėjai yra paslaugų teikėjai, išskiriant subkategoriją – *žurnalistai*, kurie išreiškė savo ir kitų nuomonę.

Analizuodami citatų pasiskirstymą pagal kategorijas ir subkategorijas *veikėjai* galima daryti išvadą, kad senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemoje su didžiausiomis problemomis susiduria senyvo amžiaus grupė ir jų artimieji. Lietuvoje vyresnio amžiaus žmonės tarsi nematomi ir pamiršti su savo problemomis, nors sudaro didelę dalį visuomenės, o didėjant senyvo amžiaus žmonių skaičiui, auga ir socialinių paslaugų poreikis. Nors visuomenėje dar vyrauja požiūris, kad slaugos ir globos namai yra blogis, tad senyvo amžiaus žmogaus priežiūra gula ant artimųjų pečių, sukeldama naujas problemas, nes jei artimieji dar būdami darbingo amžiaus, turi išeiti iš darbo rinkos, nekaupiti savo pensijai ir negali kelti kvalifikacijos, ir t.t. Slaugyti žmogų namuose reikia ne tik didelio pasiaukojimo ir pasiryžimo, bet ir fizinių, psichologinių jėgų bei slaugos žinių. Viena problema išaugina kelias problemas. Jeigu Lietuvoje būtų išplėtotą paslaugų sfera nuo senyvo amžiaus žmogaus priežiūros ir pagalbos namuose iki orių, nežeminančių sąlygų globos arba slaugos namuose, taip pat pervargusiems artimiesiems, kurie bandydami suderinti darbą su senyvo giminaičio priežiūra

leidžiama dirbti lankstesniu darbo grafiku, būtų išsprendžiama nemažai problemų ir sutaupomos valstybės išlaidos senyvo amžiaus žmonių socialinės apsaugos sistemoje. Tam, kad būtų nuimama našta nuo vaikų, kurie slaugo savo senyvo amžiaus tėvus, į senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemą įtraukiami socialinių paslaugų teikimo dalyviai: gydytojai, socialiniai darbuotojai bei savanoriai.

Kodai. Analizuodama straipsnius labiausiai išsiskyrė *veikėjai*: senyvo amžiaus grupės ir vaikai, kurių tėvams reikalinga slauga kodai, taip pat priežiūra/slauga ir problemos, kodai (10 lentelė).

10 lentelė. Kodų sąrašas (sudarytas darbo autoriaus)

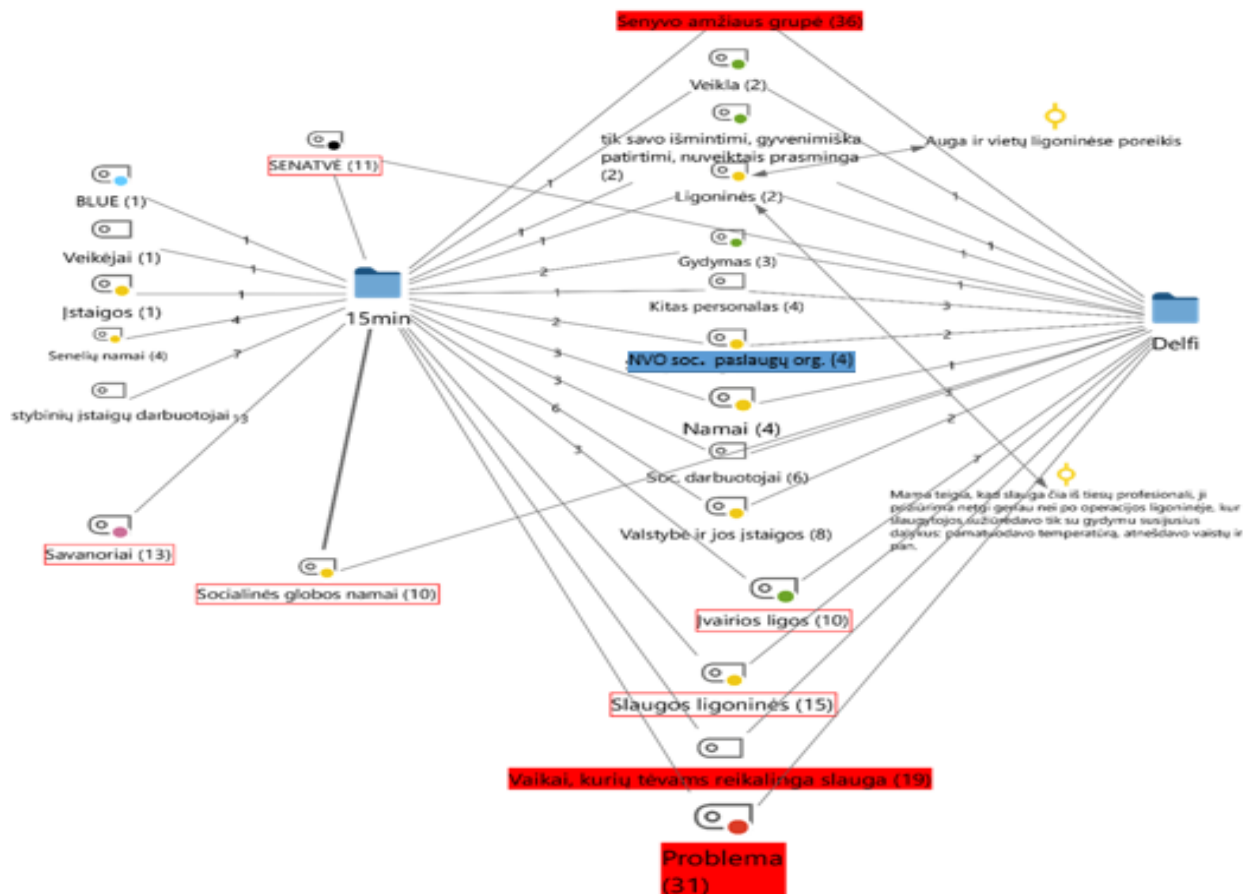
Kodų sistema	Atmintinės	Segmentai
Kodų sistema		284
SENATVĖ		11
BLUE		1
Veikėjai	Čia žymima visos suinteresuotos šalys, soc. paslaugų srityje	1
Valstybinių įstaigų darbuotojai		7
Savanoriai		13
Vaikai, kurių tėvams reikalinga slauga		19
Senyvo amžiaus grupė		36
Kitas personalas		4
Soc. darbuotojai		6
Gydytojai		14
Žurnalistai		11
Senatvė		13
Veikla		2
Gydymas		3
priežiūra, slauga		27
Emocijos		15
Įvairios ligos		10
tik savo išmintimi, gyvenimiška patirtimi, nuveiktais prasminga		2
Temos	Temose nagrinėjamos soc. paslaugas teikiančios įmonės ir jų veikla	0
Problema		31
Politika		10
Įstaigos		1
NVO soc. paslaugų org.		4
Namai		4
Ligoninės		2
Senelių namai		4
Socialinės globos namai		10
Slaugos ligoninės		15
Valstybė ir jos įstaigos		8

Šioje lentelėje dažnas kodų pasikartojimas reiškia, kad visuose straipsniuose dominuoja problemos susijusios su senelių priežiūra su kuriomis susiduria tiek patys senyvo amžiaus žmonės, tiek juos prižiūrintys artimieji. Šie *veikėjai* įvardinami kaip paslaugų gavėjai. O paslaugų teikėjais įvardinti *veikėjai* (gydytojai, socialiniai darbuotojai, savanoriai ir t.t.), kurie straipsniuose kalbėjo apie tai, kokia yra susiklosčiusi situacija slaugos ir globos įstaigose, su kokiomis problemomis susiduria vaikai, norėdami rasti tėvams vietą šiose įstaigose. Taip pat diskutuojama, kokios priežiūros labiausiai reikia senyvo amžiaus žmonėms, kuriems reikalinga nuolatinė slauga ir kokių skundų sulaukiama

globos įstaigose iš vaikų, kurių tėvai jau gauna šias paslaugas. Taip pat šioje lentelėje išryškėja kodas – *savanoriai*. Savanoriai yra labai svarbi socialinių paslaugų dalis, kuri labiausiai veikia senelių psichologinę būseną, nes teigiamos emocijos lygiai taip pat svarbu kaip ir gydymas. Nors savanoriavimas Lietuvoje nėra populiarus ir mažai organizacijų tuo užsiima, bet kiekvienas savanoris yra svarbus ir kiekviena jo valanda praleista su senyvo amžiaus žmogumi yra aukso vertės.

Nagrinėdami turinio analizę galime išskirti straipsniuose pateikiamas slaugos ligoninių gydytojų mintys, kuriose akcentuojamas ydingas požiūris, kad slaugos ligoninėse senyvo amžiaus žmonės atvežami numirti, jais nesirūpinama ir nepadedama adaptuotis. Slaugos ligoninėse dirba įvairių sveikatos priežiūros specialistai: gydytojai, slaugytojai, kineziterapeutai, socialiniai darbuotojai bei savanoriai, kurie pasiruošę padėti senyvo amžiaus žmonėms ir suteikti jiems ne tik reikiamą medicininę pagalbą, bet ir skirti dėmesį, rūpestį bei šiltą bendravimą. Nors šių darbuotojų darbas yra nelengvas, bet nepaprastai prasmingas. Didelis darbo krūvis ir greitas tempas, kasdieną susiduriama su negatyviomis emocijomis, sunkiomis ligomis, skausmu ir net mirtimi, tai tokios situacijos, kur darbuotojai yra bejėgiai ką nors pakeisti. Dėl ydingo visuomenės požiūrio į slaugos ir globos namus, vis labiau išryškėja nevyriausybinių organizacijų vaidmuo, nes jų teikiamos paslaugos į namus tiek patiems senyvo amžiaus žmonėms sumažina stresą dėl savų namų palikimo, kuriuose jie jaučiasi saugiausiai, tiek pačių artimųjų, kurie gali lengviau suderinti savo darbą su senyvo amžiaus artimojo priežiūra bei slaugantysis turėtų galimybę pailsėti, turiningai praleisti laiką ar pasirūpinti savimi ir savo šeima.

Modelio/Tinklo analizė. Siekiant vizualiai atskleisti tarpusavio ryšius tarp tam tikrų el. projekto objektų, nubraižytas specialus modelis – žemėlapis (arba MAXMaps) (žr. 15 pav.).

15 pav. Dviejų dokumentų grupių tinklas (sudarytas darbo autoriaus)

Šiuo atveju pasirinktas *Two-Cases Model* šablonas tam, kad įvertinti konkrečių iš internetinės žiniasklaidos naujienų portalų, sukurtų dokumentų „15min.lt“, „delfi.lt“ ir pasirinktų tyrimui prasmingų ryšių su sukurtais kodais.

Kaip matyti iš pateikto 15 paveikslo, stipriausias ryšys atitinkamai tarp pasirinktų dokumentų yra *problemos* bei *senyvo amžiaus žmonių grupės*, vertinimo kodų. Vadinasi, galima formuoti išvadą, kad analizuojamasis internetinės žiniasklaidos tekstas pagrindė yra orientuotas į problemas, su kuriomis susiduria senyvo amžiaus žmonių grupės. Mažiau stiprus ryšys, bet pakankamai reikšmingas yra tarp slaugos ligoninių bei savanoriavimo. Tai galima teigti, jog slaugos ligoninių trūkumas turi įtakos senyvo amžiaus žmonių orios senatvės užtikrinimui ir su šiomis problemomis susiduria tiek patys senyvo amžiaus žmonės, tiek ir jų artimieji. O savanorių trūkumas parodo, kad savanoriai Lietuvoje užima pakankamai didelę reikšmę socialinių paslaugų teikime senyvo amžiaus žmonėms, nes jų veikla orientuota į socialinių ir emocinių poreikių tenkinimą bei suteikiama galimybė sustiprinti senyvo amžiaus žmonių nutrūkusius ryšius su bendruomenėmis ir pagerinti bendradarbiavimą su įvairiomis institucijomis. Kaip galima pastebėti, jog nevyriausybinių organizacijų vaidmuo socialinių paslaugų teikime senyvo amžiaus žmonėms nėra didelis, tad galima daryti išvadą, jog nevyriausybinių organizacijų yra dar tik vystymosi etape ir neturi didelio visuomenės pasitikėjimo. Apibendrinami galima daryti išvadą, kad senelių priežiūros sistemos vystymasis yra vienas iš konstruktyvių priemonių senyvo amžiaus žmonių problemų, sprendimo.

Taip pat matome, kad nežiūrint į tai, kad iš portalų „delfi.lt“ paimta tik 30 proc. iš 10 straipsnių, bet juose daugiausiai kalbama apie senatvėje esančias įvairias ligas, socialinių paslaugų organizacijas ir ten dirbančius darbuotojus, kurie teikia socialines paslaugas. O „15min.lt“ portalų straipsniuose daugiausiai analizuojamos tokios temos kaip valstybinės įstaigos, senelių namų trūkumas ir valstybinių įstaigų darbuotojai, kurie privalo spręsti problemas, su kuriomis susiduria senyvo amžiaus žmonės ir jų artimieji.

Žodžių dažnių analizė. Siekiant įvertinti, kokie žodžiai buvo dažniausiai vartotini, kalbant apie senatvę ir su ja atsirandančias problemas, sudaryta žodžių dažnių lentelė (žr. 11 lent.).

11 lentelė. Žodžiai dažniausiai žiniasklaidos straipsniuose naudojami kalbant apie su senatve susijusias problemas (sudarytas darbo autorias)

Žodžių grupė	Dažnis	Žodžiai grupėje originalia gramatine forma
Senel*, senatv*, senjor*, senstant*, sen*	144	Senas, sena, senjoras, senjorų, seneliai, senatvė, senatvėje, senstantis, senyvo amžiaus žmogus
Slaug*, slaugyt*, slaugan*	132	Slauga, slaugytojai, slaugyti, slaugantis
Ligonin*, lig*, ligon*	97	Ligoninė, liga, ligonis, ligomis, ligoninėje, ligonė
Nam*	77	Namai, namuose, namų,
Priežiūr*, prižiūr*	64	Priežiūra, prižiūrėti, prižiūrimas, priežiūros
Paslaug*	57	Paslaugomis, paslaugos, paslaugų, paslaugas
Artim*	56	Artimas, artimieji, artimųjų
Pagalb*	54	Pagalba, pagalbos
Pacient*	44	Pacientai, pacientė, pacientais, pacientų
Poreik*	32	Poreikio, poreikis,

Šioje lentelėje yra paskaičiuoti visų dokumentų žodžių dažniai. Matome, kad dažniausiai naudojami žodžiai yra seneliai, senjorai, senatvė, taip pat slauga bei priežiūra ligoninėse ir namuose, vis didėjanti

artimųjų atsakomybė už savo senyvo amžiaus tėvus bei vis didėjantis poreikis gauti iš valstybės pagalbos, nes visuomenėje dar vis gaji nuomonė, kad valstybė ir valstybinės institucijos turi pasirūpinti žmogumi senatvėje, nes žodžiai: pagalba, paslaugos straipsniuose taip pat minimi labai dažnai.

Apibendrinami šį kokybinį tyrimą, galima teigti, jog socialinio darbo ir socialinės gerontologijos požiūriu vienas svarbiausių sprendžiamų klausimų yra socialinių paslaugų organizavimas ir teikimas siekiant atliepti senyvo amžiaus asmenų poreikius bei sudaryti sąlygas aktyviam ir sveikam senėjimui (Lukamskienė, Budėjienė, 2013). Šiame darbe buvo siekiama pristatyti kaip žiniasklaidoje pateikiamos socialinių paslaugų vyresnio amžiaus asmenims organizavimo ir teikimo ypatumai. Dažniausiai analizuojamasis internetinės žiniasklaidos tekstas pagrinde yra orientuotas į problemas su kuriomis susiduria senyvo amžiaus žmonių grupės ir vaikai, kurių tėvams reikalinga slauga. Dažniausios pasitaikančios problemos yra neprieinamos socialinės priežiūros paslaugos, senelių namų bei slaugos namų trūkumas. O paslaugų teikėjams dažniausiai pasitaikančios problemos, kad valstybė mažai skiria dėmesio šiai sričiai, sunku pritraukti specialistus. Slaugytojo ar socialinio darbuotojo pareigybė nėra populiari ir mažai apmokoma, todėl yra didelis darbuotojų trūkumas. Analizuotuose straipsniuose pristatomos skirtingos paslaugų gavėjų ir paslaugų teikėjų problemos, bet sprendimų paslaugų teikėjams pateikta tik keletas. Vienas tokių – valstybė būtinai turi atsižvelgti į vis augančią senyvo amžiaus žmonių grupę ir pradėti plėsti jau dabar socialinių paslaugų sistemą, taip pat išanalizuoti slaugytojų ir socialinių darbuotojų skaičių ir išspręsti jų trūkumą. Taip pat skatinti savanorystę ir nevyriausybinį organizacijų kūrimąsi.

3.3. NVO veiklos teikiant socialines paslaugas vertinimas dalyvių požiūriu: pusiau struktūruoto interviu rezultatai

Teorinėje dalyje buvo atskleista, jog nevyriausybinį organizacijų vaidmuo yra pakankamai svarbus socialinių paslaugų sistemoje, taip pat buvo nustatyta, kad sklandus ir sistemingas viešojo sektoriaus ir nevyriausybinį organizacijų bendradarbiavimas teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms gali būti pasiektas priimant tinkamą teisinę bazę ir mechanizmus, kurie leistų sėkmingai veikti ir plėstis nevyriausybinėms organizacijoms. Šioje empirinėje tyrimo dalyje pateikiama atlikto tyrimo analizė, kurioje buvo siekiama išsiaiškinti nevyriausybinį organizacijų vaidmenį bei perspektyvas socialinių paslaugų teikimo rinkoje senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje. Kaip jau minėta ankstesniame skyriuje, tyrimui naudotasi kokybinio tyrimo metodas – pusiau struktūruotas interviu.

3.3.1. Senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemos dalyvių vaidmens vertinimas

Pirmoje teorinėje dalyje, norint sužinoti kaip informantai vertina nevyriausybinį organizacijų veiklą, pirmiausia bus aptiriamos kelios kategorijos, kuriose bus nagrinėjama informantų nuomonė, kas turėtų pasirūpinti žmogumi senatvėje ir kas dabar rūpinasi senyvo amžiaus žmogumi Lietuvoje, taip pat kokiais kriterijais remiantis socialinių paslaugų gavėjai apsisprendžia į kokias organizacijas kreiptis. Pirmoje kategorijoje išskiriamos keturios subkategorijos: valstybė, šeima, nevyriausybinių organizacijos bei mišrūs paslaugų teikėjai (12 lentelė). Antroje kategorijoje pateikiamos šešios subkategorijos: senyvo amžiaus žmogus, šeima, NVO, valstybiniai socialinių paslaugų skyriai, Valstybė bei valstybinės įstaigos ir mišrūs paslaugų teikėjai (13 lentelė). Trečioje kategorijoje išskirtos dvi subkategorijos (14 lentelė). Žemiau analizuojami ir pateikiami dažniausiai pasikartojantys informantų autentiški teiginiai.

12 lentelė. Paslaugų gavėjų ir paslaugų teikėjų išskirtos nuomonės, kas turėtų pasirūpinti žmogumi senatvėje (sudarytas darbo autorias)

Kategorija	Subkategorija	Informantų teiginiai
Nuomonė, kas turėtų pasirūpinti žmogumi senatvėje.	Valstybė	<p>„<...> valstybė – tai ne“ (Paslaugų gavėjas 1);</p> <p>„<...> valstybė tai jau ne, aš neprašiau niekada valstybės paslaugų <...>“ (Paslaugų gavėjas 2);</p> <p>„labai norėtusi, kad valstybė mumis labiau rūpintųsi <...>“, „<...>bet šiai dienai jie to negali <...>“ (Paslaugų gavėjas 3);</p> <p>„valstybės <...> atitinkamai prieinamos paslaugos <...>, kaip ir pensija senatvinė, kuri turėtų būti didesnė <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 1);</p> <p>„visų pirma manau, kad turėtų pasirūpinti valstybė, nes žmogus jei jis dirbo visą gyvenimą, tai jis turbūt ir nusipelnė orios senatvės“ (Paslaugų teikėjas NVO 2);</p> <p>„valstybė įsitraukia tik tada, manau, jeigu būna prašymas iš kaimynų, <...> kai būna skundai iš žmonių, kurie mato, kad tam žmogui sunku, nors jisai pats nesikreipia“ (Paslaugų teikėjas NVO 3);</p> <p>„<...> valstybė tikrai įstatymus turėtų parengti tokius, kurie būtų palankūs senam žmogui <...>“ (Paslaugų teikėjas VĮ 1);</p> <p>„o vienišiams <...> tiek patys skambinasi, sako, kad neturiu artimųjų ir paslaugos yra skiriamos <...> rūpinasi, kaip galima sakyti, valstybė“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2);</p> <p>„<...> trečia, yra socialiniai darbuotojai, nu ar valstybė, arba savivalda. Na ir toliau yra socialinės apsaugos sistema su socialiniais darbuotojais toj pačioj savivaldybėje <...>“ (Paslaugų teikėjas VĮ 3);</p>
	Šeima	<p>„<...> šeima irgi ne <...>“ (Paslaugų gavėjas 1);</p> <p>„bendrai tai turėtų šeima, jeigu ji randasi čia“ (Paslaugų gavėjas 2);</p> <p>„<...> vaikų irgi negali prašyti, nes jie turi savo problemų, jiems stažas darbinis turi būti daug didesnis <...>“ (Paslaugų gavėjas 3);</p> <p>„šeima tai atitinkamai, jeigu senyvo amžiaus žmogus turi sūnų, dukterį, šeimą sakykim, tai atitinkamai jis ne turėtų būti šeimai našta, bet tas rūpinimas, sakykim, jis turėtų būti“ (Paslaugų teikėjas NVO 1);</p> <p>„aš nepalikčiau paskutinėje vietoje ir šeimos, nes tai yra mūsų prigimtinė teisė pasirūpinti savo tėvais“ (Paslaugų teikėjas NVO 2);</p> <p>„pirmiausiai turėtų, manau, pasirūpinti šeima <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 3);</p> <p>„pirmiausia turėtų rūpintis šeima, nes tai yra tavo artimas žmogus <...>“ (Paslaugų teikėjas VĮ 1);</p> <p>„iš tikrųjų, arčiausiai kaip ir yra šeima, jeigu ji nutolsta, nu tai vistiek tada įvertina savo galimybes“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2);</p> <p>„pirmiausia, aišku, šeima turėtų pasirūpinti, tai yra Konstitucijoje mūsų parašyta kas turi: tėveliai turi rūpintis vaikais, vaikai turi rūpintis tėveliais <...>“ (Paslaugų teikėjas VĮ 3);</p>
	Nevyriausybinių organizacijos	<p>„gal ne pelno siekiančios įmonės“, „taip patinka“ (Paslaugų gavėjas 1);</p> <p>„nevyriausybinių turbūt, <...>“ (Paslaugų gavėjas 2);</p> <p>„<...> lieka mūsų pagalbininkai nevyriausybinių organizacijos į kurią aš ir kreipiausi <...>“ (Paslaugų gavėjas 3);</p> <p>„<...> o NVO ištikrųjų tai yra šaunu ir smagu, tai, kad valstybė daugiau leidžia, duoda ir pasitiki, ir leidžia daugiau projektų, kur NVO ištikrųjų gali teikti labai daug paslaugų“ (Paslaugų teikėjas NVO 1)</p> <p>„<...> tiek man tenka savanoriaujant ir šitą matyti, jiems labai reikia tiesiog bendravimo šilto, nuoširdaus“ (Paslaugų teikėjas NVO 2);</p> <p>„<...> yra vaikai, pasamdantys nevyriausybines organizacijas, netiesiogiai, bet perduoda visą atsakomybę toms organizacijoms“ (Paslaugų teikėjas NVO 3);</p>

	<p>„<...> o nevyriausybinės organizacijos, tai aišku, aš suprantu savanorių įtraukimas, pagalba žmogui buitinėse visose sąlygose“ (Paslaugų teikėjas VĮ 1);</p> <p>„jeigu jis vienišas, tai yra bendruomenė tada <...>“ (Paslaugų teikėjas VĮ 3);</p>
Mišrūs socialinių paslaugų teikėjai	<p>„aš manau, kad tai turėtų susidėti viskas: ir šeima, ir valstybė, ir NVO“ (Paslaugų teikėjas NVO 1);</p> <p>„bendrai turėtų visi rūpintis“ (Paslaugų teikėjas VĮ 1);</p> <p>„čia turbūt tiek šeima, tiek valstybė ir tiek nevyriausybinės organizacijos. Kas turi išteklius, kas galimybes, tai ištirųjų tas <...> ir turėtų tą pagalbą teikti, tuo žmogum rūpintis“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2);</p>

Šiuo klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, kas turėtų pasirūpinti žmogumi senatvėje. Atlikus interviu turinio analizę bei apibendrinus gautus rezultatus, galima pamatyti, jog informantai pirmiausiai išskyrė, kad žmogumi senatvėje turi pasirūpinti šeima. Vadinasi visuomenėje vis dar gajį nuomonė, kad šeimos pareiga išlaikyti ir rūpintis savo tėvais, tai netgi įtvirtinta Lietuvos Konstitucijoje. Kaip teigia informantai: „<...> šeima turėtų pasirūpinti, tai yra Konstitucijoje mūsų parašyta kas turi: tėveliai turi rūpintis vaikais, vaikai turi rūpintis tėveliais <...>“ (Paslaugų teikėjas VĮ 3); „Pirmiausiai turėtų, manau, pasirūpinti šeima <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 3). Bet kita informantė kategoriškai nesutinka ir teigia: „Taigi, o vaikų prašyti negali, nes jie turi savo problemų, jiems dar stažas darbinis turi būti daug didesnis negu kaip mes prie sovietmečio, kaip vadinama, 55 metų ėjom į pensiją, o dabar 63 metų beveik, tai prašau kiek jiems reikia dirbti, taip kad jų trukdyti negali <...>“ (Paslaugų gavėjas 3). Vadinasi sena senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistema netinkama, o nauja dar tik kuriama ir ji dar neveikia. Kaip analizuodami teorinėje dalyje senyvo žmogaus sampratą, mokslininkai senatvę prilygino su mažėjančiu fiziniu pajėgumu, ligomis, tad ilgainiui vienam senyvo amžiaus žmogui gyventi tampa pernelyg sunku, o suaugę vaikai dažniausiai yra dar darbingo amžiaus ir jie neturi ne tik galimybių atsidėti tik slaugai, bet ir neturi žinių bei fizinio ir psichologinio pasiruošimo slaugant savo senyvo amžiaus tėvus. Padėtį sunkina ir prasta ekonominė padėtis bei emigracija. Kaip teigia vienas informantas: „Bendrai tai turėtų šeima, jeigu ji randasi čia, Lietuvoje, bet jeigu visi išsibarstę, jau yra sunkiau, tada tenka samdyti, nu kad kažkas tave prižiūrėtų ar tai padarytų ką nors“ (Paslaugų gavėjas 2). Tada į senyvo amžiaus žmonių priežiūrą įsijungia valstybė ir nevyriausybinės organizacijos. Taigi, subkategorijoje – „valstybė“ informatai įvardina valstybės pareigas ir teigia: „Valstybės <...> atitinkamai prieinamos paslaugos <...>, kaip ir pensija senatvinė, kuri turėtų būti didesnė <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 1); „<...> valstybė tikrai įstatymus turėtų parengti tokius, kurie būtų palankūs senam žmogui <...>“ (Paslaugų teikėjas VĮ 1); Vadinasi valstybės pareiga ne tik įgyvendinti socialinių paslaugų politiką, bet ir inicijuoti bei parengti socialinių paslaugų sistemai palankias priemones: didinti paslaugų prieinamumą, skatinti socialinių įmonių kūrimąsi, rengti bei įgyvendinti socialines programas ir projektus, taip pat didinti senatvinę pensiją, kuri leistų senyvo amžiaus žmonėms senti oriai. Atlikus šį tyrimą, pastebėta ir valstybės valdymo, organizavimo bei bendradarbiavimo trūkumai. Nagrinėjant socialinių paslaugų sistemą ir analizuojant informantų pateiktus teiginius, galima išskirti, kad valstybė per mažai rūpinasi žmogumi senatvėje ir pateikia nuomones: „Visų pirma, manau, kad turėtų pasirūpinti valstybė, nes žmogus, jei jis dirbo visą gyvenimą, tai jis turbūt ir nusipelnė orios senatvės“ (Paslaugų teikėjas NVO 2); „Labai norėtusi, kad valstybė mumis labiau rūpintųsi, nes vis tiek mokesčius per visą gyvenimą dirbom, mokėjom ir norėtusi, kad senatvėje mumis labiau pasirūpintų, bet šiai dienai tikrai jie to negali <...>“ (Paslaugų gavėjas 3); „Valstybė ištraukia tikrai tada, manau, jeigu būna prašymas kaimynų <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 3). Kaip matome iš informantų teiginių, kad piliečiai dirbdami ir mokėdami mokesčius valstybei tikisi ir didesnio rūpesčio iš valstybės senatvėje, stiprėjančio valstybės institucijų

dalyvavimo bei glaudesnio bendradarbiavimo su kitomis valstybinėmis bei nevyriausybinėmis institucijomis.

Tolimesnėje analizėje, atsižvelgiant į trečiąją subkategoriją – „Nevyriausybės organizacijos“ bei tiriant informantų įžvalgas, tyrimo dalyviai įvardina vis didėjančią nevyriausybinių organizacijų vaidmenį socialinių paslaugų teikime. Pastaroji vis labiau tampa prieinama bei sparčiausiai auganti tendencija mūsų senstančioje visuomenėje. Kaip teigia vienas iš informantų: „<...> NVO iš tikrųjų tai yra šaunu ir smagu, tai, kad valstybė daugiau leidžia, duoda ir pasitiki, ir leidžia daugiau projektų, kur NVO iš tikrųjų gali teikti labai daug paslaugų“ (Paslaugų teikėjas NVO 1). Ketvirtoje subkategorijoje beveik pusė tiriamųjų informantų (paslaugų gavėjų ir paslaugų teikėjų) teigia, jog senyvo amžiaus tėvais turėtų pasirūpinti visi: valstybė, šeima ir nevyriausybės organizacijos. Šeima – nes ji artimiausia, kuri gali pasinaudoti valstybės suteikiamomis garantijomis, o nevyriausybės organizacijos, kai artimųjų nėra šalia, šiltu, nuoširdžiu bendravimu ir rūpesčiu, valstybė – tai tinkamos teisinės bazės sukūrimas.

Išnagrinėję pirmąją kategoriją – kas turėtų pasirūpinti žmogumi senatvėje, tolimesnėje analizėje, atsižvelgiant į antrą kategoriją – senyvo amžiaus žmogaus priežiūra, pateikiamos šešios subkategorijos, kurios leidžia suvokti senyvo amžiaus žmogaus priežiūroje dalyvaujančius dalyvius, nes dažnai nuomonės šiuo klausimu labai išsiskiria (žr. 13 lentelę).

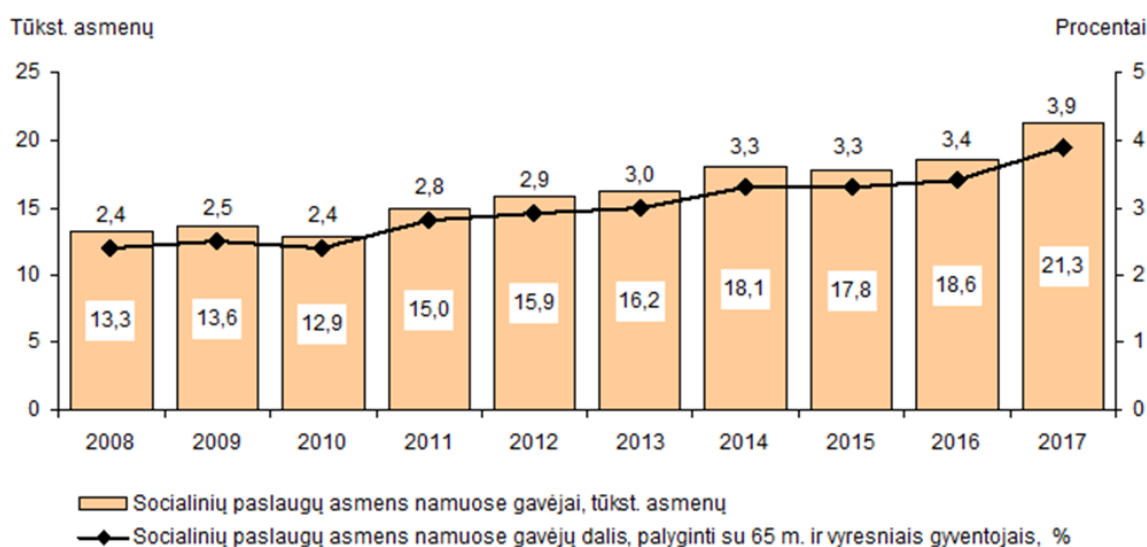
13 lentelė. Informantų išskirti teiginiai, kas dabar rūpinasi senyvo amžiaus žmogumi Lietuvoje (sudarytas darbo autorias)

Kategorija	Subkategorija	Informuojamųjų teiginiai
Senyvo amžiaus žmogaus priežiūra	Senyvo amžiaus žmogus	„jeigu senyvo amžiaus žmogus dar galintis, gebantis, protaujantis <...> ir einantis, aš manau, kad jis daugiausia, pirmiausia rūpinasi pats savimi“ (Paslaugų teikėjas NVO 1); „reali dabartinė situacija, tai yra tai, kol žmogus dar pats suvokia, tai jisai rūpinasi pats savimi“ (Paslaugų teikėjas NVO 3);
	Šeima	„toliau atitinkamai šeima <...> (Paslaugų gavėjas NVO 1); „<...> pagrindas vis tiek turi būti šeima“ (Paslaugų gavėjas NVO 2);
	NVO	„<...> nemažą vaidmenį suvaidina ir nevyriausybės organizacijos, kurios gana aktyviai dirba ir yra žinomos tos trys didžiosios NVO kaip Carito, Samariečiai, Maltos ordino pagalbos tarnyba“ (Paslaugų teikėjas NVO 2);
	Valstybiniai socialinių paslaugų skyriai	„<...> turbūt socialinių paslaugų skyriai <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 2);
	Valstybė, valstybinės įstaigos	„ligoninės, klinikinės, nes į jas yra suvežami žmonės, paskui jie patenka arba į slaugos ligonines <...> senelių namai“ (Paslaugų teikėjas VĮ 1); „gal turbūt daugiau vis tiek rūpinasi valstybė negu šeima <...>“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2);
	Mišrūs paslaugų teikėjai	„<...> jeigu aš negaliu, aš prašau ir perku paslaugą ar iš nevyriausybinių organizacijų, ar iš valstybinių institucijų, ar savivaldybiniai, na tai ta prasme, net privačioj, jau Lietuvoje yra ir privačių priežiūros įstaigų, kurių yra pakankamai licencijuotų <...>“ (Paslaugų teikėjas VĮ 3);

Toliau analizuojant antrą kategoriją - „Senyvo amžiaus žmogaus priežiūra“ galima daryti prielaidą, kad senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemoje dalyvauja ne vienas dalyvis. Informantų buvo paprašyta pateikti, kas dabar rūpinasi senyvo amžiaus žmogumi senatvėje. Subkategorijoje - „Senyvo amžiaus žmogus“ tiriamieji pabrėžė: „Jeigu senyvo amžiaus žmogus dar galintis, gebantis, protaujantis <...> ir einantis, aš manau, kad jis daugiausia, pirmiausia rūpinasi pats savimi“

(Paslaugų teikėjas NVO 1); „*Reali dabartinė situacija, tai yra tai, kol žmogus dar pats suvokia, tai jisai rūpinasi pats savimi*“ (Paslaugų teikėjas NVO 3).

Analizuojant Oficialaus statistikos portalo duomenis (2018), didžioji dalis vyresnio amžiaus žmonių susiduria su problemomis savo kasdieninėje veikloje dėl atsirandančių ūmių ar lėtinių ligų bei negalios. Jos riboja asmens savarankiškumą atliekant kasdienes veiklas. Būtent nesugebėjimas pasirūpinti pačiu savimi yra dažna priežastis, kodėl vyresnio amžiaus žmonės ir ieško pagalbos iš aplinkos. Lietuvoje, kaip matome 16 pav. pateikti socialinių paslaugų gavėjų skaičius (proc.) 2008 – 2017 metais

16 pav. Socialinių paslaugų namuose gavėjų skaičius ir jų dalis, palyginti su 65 m. ir vyresniais gyventojais (Oficialios statistikos portalas, 2018)

Apžvelgiant Oficialios statistikos portalo duomenis (2018), galima pastebėti, kad socialinių paslaugų gavėjų skaičius kas metus tendencingai augo. Informantai patvirtina, kad valstybinės institucijos yra viena iš pagrindinių organizacijų, įgyvendinanti socialinės politikos priemones. Jos į paslaugų teikimą įtraukdami dalį vyresnio amžiaus žmonėms teikiamų paslaugų ir perduodami nevyriausybinėms, visuomeninėms bei bendruomeninėms organizacijoms ne tik išsprendžia socialinių paslaugų prieinamumo problemas, bet ir sukuriama sisteminga teikiamų paslaugų sistema.

Empirinio tyrimo metu pateiktam klausimui apie senyvo amžiaus žmonių priežiūrą, informantai vardina dalyvius, kurie prisideda prie socialinių paslaugų teikimo: „<...> *nemažą vaidmenį suvaidina ir nevyriausybinės organizacijos, kurios gana aktyviai dirba ir yra žinomos tos trys didžiosios NVO kaip Carito, Samariečiai, Maltos ordino pagalbos tarnyba*“ (Paslaugų teikėjas NVO 2); „*Ligoninės, klinikinės, nes į jas yra suvežami žmonės, paskui jie patenka arba į slaugos ligonines <...> senelių namai*“ (Paslaugų teikėjas VĮ 1); „*Gal turbūt daugiau vis tiek rūpinasi valstybė negu šeima, nes didžioji dalis vis tiek ieško tų geresnių sau darbo sąlygų ar gyvenimo sąlygų ir didžioji dalis yra užsienyje. <...> tada gaunasi, kad rūpinasi iš tikrųjų kaip ir valstybė*“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2). Kaip matome, iš informanto pasisakymo, jog seni tėvai, nors ir turi vaikų, bet gyvena vieni ir neturi kas jais pasirūpina, nes vaikai dažnai būna emigravę ir nesirūpina artimaisiais, likusiais Lietuvoje, bet statistikoje jie nėra įvardinami kaip vieniši ir negauna jiems reikalingų paslaugų. Tolimesnėje analizėje, atsižvelgiant į kitą klausimą – „Kiek reikalingos ir kokios socialinės paslaugos reikalingos senyvo amžiaus žmonėms“, tiriant informantų įžvalgas, tyrimo dalyviai įvardina, kad jiems labiausiai reikalinga: „<...> *reikia ir išsukuoti, galvą išplauti, na ir pakalbėti kartu, <...> galima išeiti ir*

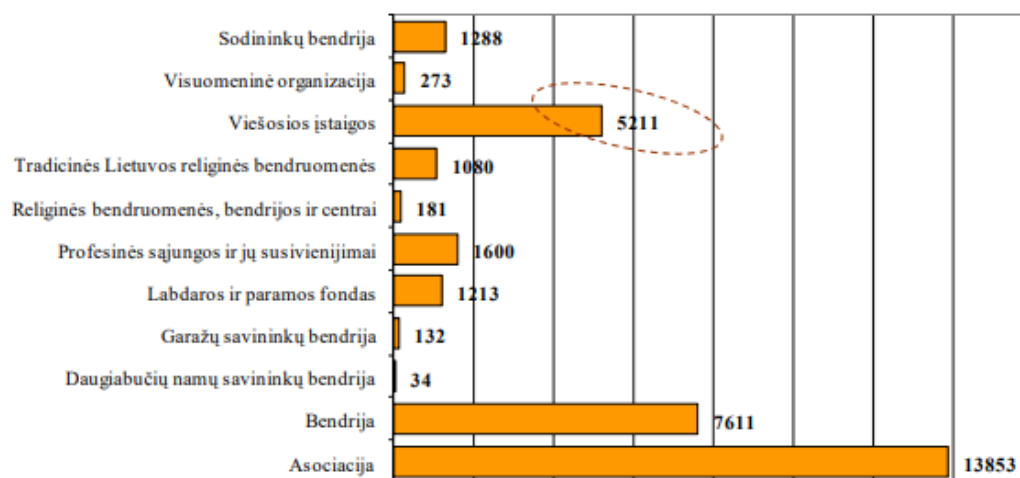
pavaikščioti“ (Paslaugų gavėjas 1); „<...> kad ateitų butą sutvarkytų, išplauna vonią, tualetą <...>“, „<...> vandenio nuperka atnešti, nes sunku nešti, kadangi aš negaliu nešti daug“, „<...> ką paprašai tai ir daro“ (Paslaugų gavėjas 2). Trečias informantas įvardina, kad: „<...> man svarbiausia išėjimo iš namų problema <...>“ (Paslaugų gavėjas 3). Kaip matome, kad paslaugų poreikis priklauso nuo pačio žmogaus, jo charakterio, sveikatos problemų bei gyvenimo būdo.

Ketvirtuoju klausimu buvo siekiama išsiaiškinti kokiais kriterijais remiantis senyvo amžiaus žmogus pasirenka į kokias organizacijas kreiptis, kad gauti socialines paslaugas. Tai ypač svarbu nevyriausybinėms organizacijoms jų vaidmens stiprinimui (žr. 14 lentelę).

14 lentelė. Paslaugų gavėjų išskirtos nuomonės, apie kriterijus, kurios lemia senyvo amžiaus žmogaus apsisprendimą į kokias organizacijas kreipiasi (sudarytas darbo autorias)

Kategorija	Subkategorija	Informantų teiginiai
Organizacijų pasirinkimo kriterijai	Ilgos eilės	„<...> kai kreipiesi į valstybinę įstaigą, tai tave iškart nuteikia ilgam laukimui ir negarantuotam paslaugos gavimui“ (Paslaugų gavėjas 3);
	Soc. paslaugų teikimo kokybė	„<...> ne pelno siekiančios gerai aptarnauja, viską apžiūri“ <...> „tai padeda viską, slauga irgi taip pat, ir čia nevyriausybinė, vienu žodžiu, pavalgyti padaro, padarymas irgi vienam kartui, irgi geras dalykas (Paslaugų gavėjas 1); „<...> su socialiniu darbuotoju mes nuvažiuojam į parduotuvę, apsiperkam ir aš perku tą ką noriu ir pasirenku, nors ir nematau, bet aš turiu galimybę pačiupinėti, pagaliau pauostyti ar man šviežia ar nešviežia, čia tokios detalės, bet jos labai svarbios mano gyvenime“ (Paslaugų gavėjas 3);

Dėl besikeičiančios šalies demografinės situacijos ir išryškėjusių senyvo amžiaus žmonių socialinėms problemoms, socialinių paslaugų poreikis ženkliai išaugo, bet nepakankamas ir ribotas viešojo sektoriaus socialinių paslaugų teikimas senyvo amžiaus žmonėms suteikia nevyriausybinėms organizacijoms lygiagrečiai, papildant nepakankamą kitų sektorių veiklą, veikti socialinės gerovės naudai. Lietuvoje Valstybės įmonės Registrų centro duomenimis (2009), „2009 metais buvo įregistruotos 32 476 nevyriausybines organizacijos“. Detalus NVO pasiskirstymas pagal statusą pateikiamas žemiau esančiame 17 pav.

17 pav. NVO Lietuvoje pagal statusą (VĮ Registrų centras, 2009)

„Didžiąją dalį nevyriausybinių organizacijų Lietuvoje sudarė asociacijos (42,7 proc. visų NVO arba 13 853), bendrijos (23,4 proc. visų NVO arba 7611) bei viešosios įstaigos (16,1 proc. visų NVO arba

viešųjų įstaigų iš viso buvo užregistruota 5 211)“. Labdaros paramos fondų visoje Lietuvoje iki 2009 m įregistruota 1213, profesinių sąjungų ir jų susivienijimų – 1600, tradicinių Lietuvos religinių bendruomenių – 1080, sodininkų bendrijų – 1288. „Mažiausią nevyriausybių organizacijų dalį sudarė daugiabučių namų savininkų bendrijos (iš viso jų įregistruota 34, o bendrame NVO kontekste jos sudarė 0,1 proc. visų NVO Lietuvoje) bei religinės bendruomenės, bendrijos ir centrai (šios NVO sudarė 0,6 proc. visų NVO, o absoliučiais skaičiais jų buvo 181.“ (Lietuvos ir Šveicarijos bendradarbiavimo programos NVO subsidijų schemos: Galimybių studija, 2010).

Nors Lietuvoje gyvuoja nemažai nevyriausybių organizacijų, bet atlikus pusiau struktūruotą interviu, tyrimas parodė, kad NVO vaidmuo socialinių paslaugų teikimo sistemoje tampa vis svarbesnis ir palankiau vertinamas. Tad informantai, kalbėdami apie pasirinkimo kriterijus, teigia: „<...> kai kreipiesi į valstybinę įstaigą, tai tave iškart nuteikia ilgam laukimui ir negarantuotam paslaugos gavimui“ (Paslaugų gavėjas 3). Informanto pasirinkimą lemia nepasitenkinimas viešuoju sektoriumi, nes paslaugų neprieinamumas, didelės eilės suteikia piliečiui teisę rinktis alternatyvias paslaugas ieškant kitų organizacijų. Kaip teigia kiti tyrimo dalyviai: „<...> ne pelno siekiančios gerai aptarnauja, viską apžiūri, <...> tai padeda viską, slauga irgi taip pat, ir čia nevyriausybė, vienu žodžiu, pavalgyti padaro, padarymas irgi vienam kartui, irgi geras dalykas“ (Paslaugų gavėjas 1); „<...> su socialiniu darbuotoju mes nuvažiuojam į parduotuvę, apsiperkam ir aš perku tą ką noriu ir pasirenku, nors ir nematau, bet aš turiu galimybę pačiupinėti, pagaliau pauostyti ar man šviežia ar nešviežia, čia tokios detalės, bet jos labai svarbios mano gyvenime“ (Paslaugų gavėjas 3). Remiantis pateiktais informantų autentiškais teiginiais, kad tiriamųjų pasirinkimo kriterijų lemia paslaugų kokybė, lankstumas bei lengvas paslaugų prieinamumas.

Apibendrinus galime daryti išvadą, kad norint, kad senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistema Lietuvoje veiktų sistemingai ir sklandžiai, sistemoje turi dalyvauti tiek valstybė, tiek šeima, tiek ir nevyriausybinių organizacijų. Nors viešojo sektoriaus teikiamos paslaugos nėra gerai vertinamos, nevyriausybinių organizacijų senyvo amžiaus žmonių priežiūroje, bendradarbiaudamos su viešuoju sektoriumi, gali padėti labiausiai pažeidžiamoms grupėms – senyvo amžiaus žmonėms.

3.3.2. NVO veiklos teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms principai, jų trūkumai ir privalumai

Kokybinis tyrimas atskleidė, kad NVO teikiančių socialines paslaugas perspektyvos didele dalimi priklauso nuo paslaugų gavėjams teikiamų paslaugų kokybės, informantų buvo klausiama, kaip jie vertina nevyriausybinių organizacijų ir viešojo sektoriaus teikiamas paslaugas (žr. 15 lentelę).

15 lentelė. Informantų nuomonės apie viešojo sektoriaus ir ne pelno organizacijų teikiančių socialines paslaugas (sudarytas darbo autoriaus)

Kategorija	Subkategorija	Informantų teiginiai
Viešojo sektoriaus ir NVO paslaugų vertinimas	Valstybinis sektorius	„ne, aš nenorėjau“ (Paslaugų gavėjas 1); „man neteko kreiptis“ (Paslaugų gavėjas 2); „valstybinių paslaugų aš nesu gavusi <...>“ (Paslaugų gavėjas 3);
	NVO	„<...> nu, mane tenkina“ (Paslaugų gavėjas 1); „vertinu labai gerai, <...> greitai padaro viską, tą ką reikia, ne tai, kad ištęstų laiką tokį ir dar ilgesnį kažkokį tai“ (Paslaugų gavėjas 2); „<...> esu labai patenkinta, susitari, ten tave palydi, maloniai, kompetentingai, tiesiog, esu labai patenkinta“ (Paslaugų gavėjas 3);

Tamutienė ir Naujanienė (2014), tirdamos potencialų ir realizuotą socialinių paslaugų prieinamumą iš paslaugos teikėjų ir gavėjų perspektyvą, pabrėžė, „kad senyvo amžiaus žmonių apsisprendimą naudotis socialinėmis paslaugomis namuose, lemia kitų asmenų – artimųjų bei medicinos įstaigos personalo rekomendacijos ar vaikų neturėjimas“. Analizuojant informantų pasisakymus, galima teigti, jog apsispręsti dėl paslaugų gavimo juos paskatino artimieji. Jų apsisprendimui į kokias organizacijas kreiptis lėmė kitų senyvo amžiaus žmonių patirtis bei jų pačių neigiamos patirtys norint gauti socialines paslaugas iš viešojo sektoriaus. Pusiau struktūruoto interviu metu informantų buvo klausama, kaip jie vertina viešojo sektoriaus ir NVO teikiamas paslaugas, ar gaunamos socialinės paslaugas atitinka jų lūkesčius? Informantai, gaunantys socialines paslaugas į namus iš nevyriausybinių organizacijų, pateikia nuomonę apie viešąjį sektorių ir teigia: „ne, aš nenorėjau“ (Paslaugų gavėjas 1); „valstybinių paslaugų aš nesu gavusi <...>“ (Paslaugų gavėjas 3). Paslaugų gavėjos pabrėžė, kad socialines paslaugas iš viešojo sektoriaus gauti labai sudėtinga bei ilgos eilės lėmė apsisprendimą pasirinkti nevyriausybines organizacijas, kuriomis jos labai patenkintos. Kaip teigia paslaugų gavėjai: „vertinu labai gerai, <...> greitai padaro viską, tą ką reikia, ne tai, kad ištęstų laiką tokį ir dar ilgesnį kažkokį tai“ (Paslaugų gavėjas 2); „<...> esu labai patenkinta, susitari, ten tave palydi, maloniai, kompetentingai, tiesiog, esu labai patenkinta“ (Paslaugų gavėjas 3). Apibendrinus informantų pateiktas nuomones, galime teigti, jog apsisprendimui pasirinkti nevyriausybines organizacijas lemia paslaugų kokybė, lankstumas ir socialinių darbuotojų kompetentingumas, nes NVO atstovai, dirbdami visuomeniniais pagrindais, socialines paslaugas teikia racionaliau ir efektyviau.

Kadangi nevyriausybines organizacijas turi didelę įtaką senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemai, paslaugų teikėjų iš nevyriausybinių organizacijų bei viešojo sektoriaus buvo klausama, kaip jie vertina senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemą Lietuvoje? Atliktas pusiau struktūruotas interviu parodė, kad nevyriausybinių organizacijų ir viešojo sektoriaus atstovai pateikia labai skirtingas nuomones (16 lentelė).

16 lentelė. Informantų nuomonė apie senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemą Lietuvoje (sudarytas darbo autorius)

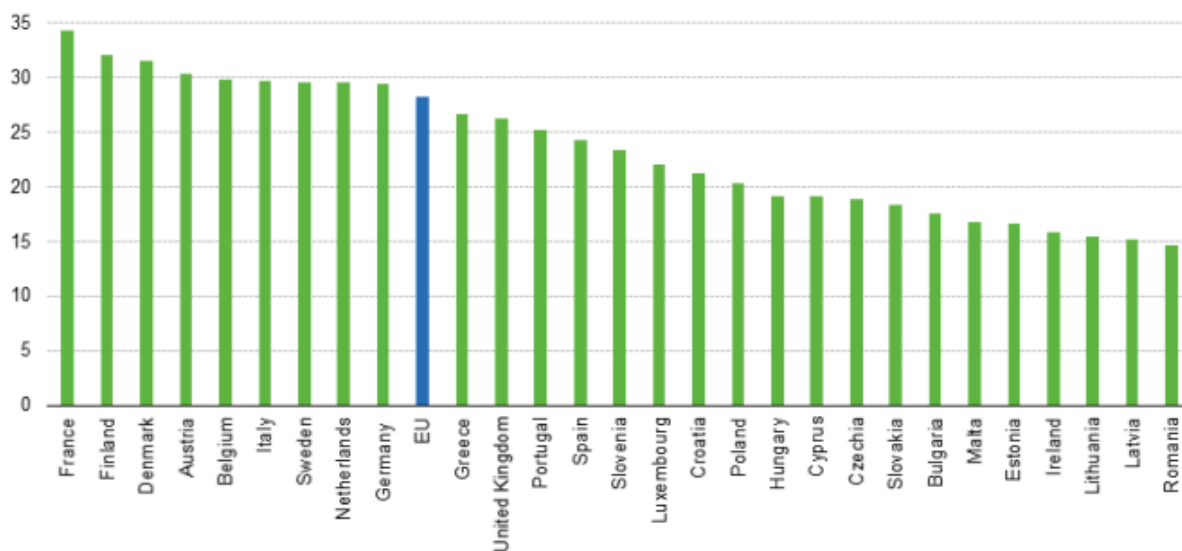
Kategorija	Subkategorija	Informantų teiginiai
Senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemos vertinimas	Teigiamai	<p>„<...> iš tikrųjų tai, kad, kurie ieško tos pagalbos ir aktyviai ieško, jie tą pagalbą ir turi“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2);</p> <p>„<...> matom, kuo tolyn, tendencija tiek ir Kaune, tiek ir visoje Lietuvoje pastebima, kad yra labai daug ir įvairių skelbiama konkursų ir projektų, kur įtraukiami senyvo amžiaus žmonės <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 1);</p> <p>„<...> kažkiek tai prie šito prisideda savanoriai, kurie tą daro tiesiog iš pašaukimo <...> ir jie tą daro nuoširdžiai“ (Paslaugų teikėjas NVO 2);</p> <p>„manau, kad organizacijų yra daug <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 3);</p>
	Neigiamai	<p>„su trūkumais, vis stengiamasi senam žmogui padėti, bet tos paslaugos, kurios yra šiai dienai, jos yra nepilnos, reikėtų koreguoti ir įstatymus, ir paslaugų teikimo“ (Paslaugų teikėjas VĮ 1);</p> <p>„<...> informacijos trūkumas, gal prieinamumo tokio“ (Paslaugų gavėjas VĮ 2);</p> <p>„<...> socialiniai darbuotojai yra tiesiog nepajėgūs visus aplankyti ir suteikti jiems kokybiškas paslaugas <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 2);</p> <p>„<...> trūksta informacijos, kur galėtų rasti tas organizacijas <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 3);</p>

Nei teigiamai, nei neigiamai	<p>„Sakyčiau kas liečia senyvo amžiaus žmonių priežiūrą Lietuvoje, tai nepasakyčiau, kad neigiamai ar labai teigiamai, gal koks viduriukas yra <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 1);</p> <p>„senyvo amžiaus žmonių priežiūrą, tą sistemą visą vertinu patenkinamai <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 2);</p> <p>„čia kaip vertini, tai gal net nėra kaip pasakyti – teigiamai, neigiamai, tiesiog pagal bendrą Lietuvos iš tikrųjų galimybes ir kas yra, tai , turbūt nėra labai gerai, nėra labai gerai“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2);</p> <p>„vienareikšmiško atsakymo negalėčiau pasakyti, jinai visą laiką gerėjanti, bet yra daug trūkumų <...>“, „<...>bet didžiausia problema kyla iš finansavimo“ (Paslaugų teikėjas VĮ 3);</p>
---------------------------------	---

Šioje kategorijoje „Senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemos vertinimas“ išskyrėme tris subkategorijas: teigiamai, neigiamai bei nei teigiamai nei neigiamai, kurie atskleidžia, kad visuomenė senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemą vertina nevienareikšmiškai. Pirmoje mūsų išskirtoje subkategorijoje pateikiami informantų autentiški teiginiai, kurie senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemą vertina teigiamai: „<...> iš tikrųjų tai, kad, kurie ieško tos pagalbos ir aktyviai ieško, jie tą pagalbą ir turi“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2). Analizuojant šio informanto nuomonę, galime teigti, jog tik aktyviai dalyvaujantys socialinių paslaugų paieškose bei turintys tam visas priemones, toks žmogus tokią pagalbą ir gaus, ypatingai svarbu, jei vienišas žmogus gyvena stiprioje bendruomenėje, kuri jam suteikia visapusišką pagalbą. Kitas informantas teigia, jog: „<...> matom, kuo tolyn, tendencija tiek ir Kaune, tiek ir visoje Lietuvoje pastebima, kad yra labai daug ir įvairių skelbiama konkursų ir projektų, kur įtraukiami senyvo amžiaus žmonės <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 1). Šis informantas pabrėžia, kad šiuo metu vis daugiau atsiranda veiklos kaip sportas, ypač vasaros metu organizuojami susibūrimai, dailės terapijos ir kitos veiklos. Kaip teigia vienas iš informantų, kad: „<...> kažkiek tai prie šito prisideda savanoriai, kurie tą daro tiesiog iš pašaukimo <...> ir jie tą daro nuoširdžiai“ (Paslaugų teikėjas NVO 2), vadinasi senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemoje prie teigiamos subkategorijos pateikiami savanoriai, kurie senyvo amžiaus žmogumi rūpinasi nuoširdžiai, nemokamai ir šį darbą atlieka tiesiog iš pašaukimo. Šiuo ruožtu išryškėjo ir kita subkategorija – „neigiamai“ ir išanalizavus informantų vyraujančias nuomones, galima teigti, jog informantai vardina senyvo amžiaus žmonių priežiūros trūkumus ir pateikia: „Su trūkumais, vis stengiamasi senam žmogui padėti, bet tos paslaugos, kurios yra šiai dienai, jos yra nepilnos, reikėtų koreguoti ir įstatymus, ir paslaugų teikimo“ (Paslaugų teikėjas VĮ 1); „<...> informacijos trūkumas, gal prieinamumo tokio“ (Paslaugų gavėjas VĮ 2); „<...> socialiniai darbuotojai yra tiesiog nepajėgūs visus aplankyti ir suteikti jiems kokybiškas paslaugas <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 2); „<...> trūksta informacijos, kur galėtų rasti tas organizacijas <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 3). Galima pastebėti, jog vis daugiau informantų prie neigiamo senyvo amžiaus žmonių sistemos vertinimo įvardina – informacijos trūkumą, antroje vietoje – didelis socialinių darbuotojų trūkumas bei siauras teikiamų paslaugų spektras. Kita vertus tyrimas parodė, kad senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistema vertinama nei neigiamai nei teigiamai. Keletą iš jų teigia: „Sakyčiau kas liečia senyvo amžiaus žmonių priežiūrą Lietuvoje, tai nepasakyčiau, kad neigiamai ar labai teigiamai, gal koks viduriukas yra <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 1); „Senyvo amžiaus žmonių priežiūrą, tą sistemą visą vertinu patenkinamai <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 2); „Čia kaip vertini, tai gal net nėra kaip pasakyti – teigiamai, neigiamai, tiesiog pagal bendrą Lietuvos iš tikrųjų galimybes ir kas yra, tai, turbūt nėra labai gerai, nėra labai gerai“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2); Vienas informantas senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemą įvertino: „vienareikšmiško atsakymo negalėčiau pasakyti, jinai visą laiką gerėjanti, bet yra daug trūkumų <...>“, „<...>bet didžiausia problema kyla iš finansavimo“ (Paslaugų teikėjas VĮ 3) ir pabrėžė, kad socialinei apsaugai Lietuvoje skiriama ženkliai

mažiau negu kitose valstybėse ir tai trukdo pasiekti geresnį paslaugų prieinamumą, kuris galėtų atitikti europinius standartus.

Norint labiau suprasti kaip veikia socialinių paslaugų teikimo sistema Lietuvoje ir ES šalyse būtina panagrinėti, kiek procentų BVP sudarė socialinės apsaugos išlaidoms ES šalyse 2016 metais (18 pav.)

18 pav. Socialinių paslaugų išlaidos ES šalyse 2016 m (proc. BVP) (Eurostat, 2018)

Kaip matome 18 paveiksle, kad Prancūzijos socialinės apsaugos išlaidos 2016 metais BVP sudarė net 34 proc., Suomijoje ir Danijoje po 32 proc BVP. O Lietuvoje ir Latvijoje 2016 metais sudarė vos 15 proc. BVP. Kaip galima pastebėti, kad pagal ES vidurkį yra dideli skirtumai tarp ES šalių.

Taigi, informantų nuomonė buvo išsakyta plačiaja prasme, kad mūsų valstybėje, senyvo amžiaus žmogaus priežiūros sistema nėra sukurta taip, kad galėtų spręsti problemas „užbėgant joms už akių“. Nes prognozuojami dideli demografiniai pokyčiai turėtų paskatinti valstybines institucijas planuoti senyvo amžiaus žmonių priežiūros poreikio didinimą ir ilgalaikę priežiūrai išlaidų augimą.

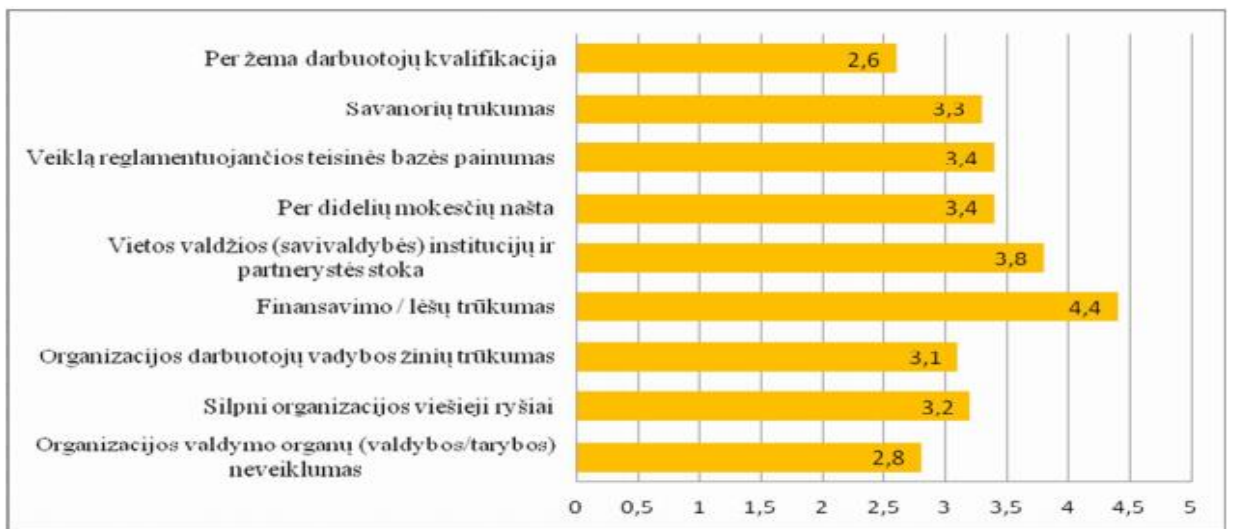
Norint, kad socialinių paslaugų prieinamumas ir kokybė laikui bėgant gerėtų, svarbu išsiaiškinti ar pakankamas nevyriausybinų organizacijų įsitraukimas, teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms. Mūsų pasirinktam klausimui buvo išskirta kategorija – „NVO įsitraukimo į socialinių paslaugų teikimą vertinimas“ ir pateikiamos trys subkategorijos: pakankamas, nepakankamas bei nei pakankamas nei nepakankamas (17 lentelė).

17 lentelė. Informantų nuomonė apie NVO įsitraukimą į socialinių paslaugų teikimą (sudarytas darbo autorias)

Kategorija	Subkategorija	Informuojamųjų teiginiai
NVO įsitraukimo į socialinių	Pakankamas	„Manau, kad nevyriausybinių organizacijų pakankamai daug įsitraukia teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 2); „Nevyriausybinių organizacijų Kauno mieste, manau, aktyviai įsitraukia ir yra perkamos iš jų va būtent tos paslaugos, dėl paslaugų teikimo senyvo amžiaus asmenims“ (Paslaugų teikėjas V12);

paslaugų teikimą, vertinimas	„ <i>viskas gerai su nevyriausybinėmis, jų gal net galėtų būti ir daugiau <...> jeigu būtų aiškiai, normaliai sutvarkyta parama ir finansavimas</i> “ (Paslaugų teikėjas VĮ 3);
Nepakankamas	„ <i>Kadangi mūsų visuomenė yra linkusi į materializmą ir žiūri kaip išgyventi <...> nes ne pelno siekiančios, tai yra vienintelė išeitis – savanoriai <...> jos išsilaiko savanorių dėka. <...> kadangi nemato naudos, tiesiog šitas procesas sustoja</i> “ (Paslaugų teikėjas VĮ 1);
Nei pakankamas nei nepakankamas	„ <i><...> tai nėra aišku, kad sakykim šimtu procentų, kad yra tai pakankamas, ar ne... įsitraukimas, taip, tai nėra</i> “ (Paslaugų teikėjas NVO 1); „ <i>organizacijų pačių, manau, yra daug, bet jų daugiau gal žino toje srityje dirbantys žmonės, o kurie nesusiduria <...> manau turėtų informacija būti jiems labiau pasiekama <...></i> “ (Paslaugų teikėjas NVO 3);

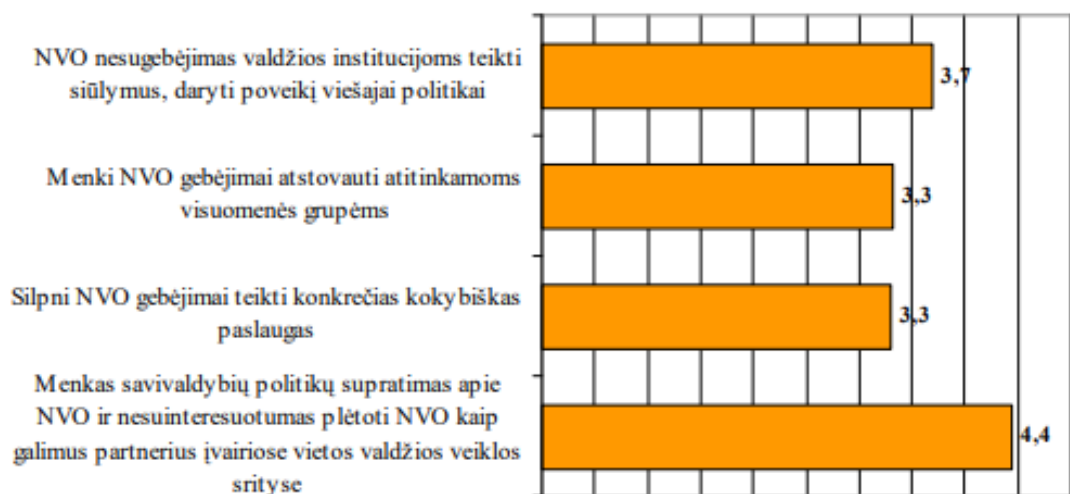
Remiantis tiriamų grupių patirtimis, pateikiamas vertinimas apie pakankamą nevyriausybinių organizacijų įsitraukimą į socialinių paslaugų teikimą, galima teigti, jog dauguma informantų pastebi, kad nevyriausybines organizacijas vis ryžtingiau užima svarbesnę poziciją socialinių paslaugų teikime ir teigia, kad: „*Manau, kad nevyriausybines organizacijas pakankamai daug įsitraukia teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms <...>*“ (Paslaugų teikėjas NVO 2); „*Nevyriausybines organizacijas Kauno mieste, manau, aktyviai įsitraukia ir yra perkamos iš jų va būtent tos paslaugos, dėl paslaugų teikimo senyvo amžiaus asmenims*“ (Paslaugų teikėjas VĮ2); Vienas iš informantų pastebi, kad nors ir didelę dalį nevyriausybines organizacijos užima, bet pačių nevyriausybinių organizacijų vis tiek yra per mažai, nes nėra patenkinami vis didėjantys senyvo amžiaus žmonių poreikiai. Kaip teigia informantas: „*Viskas gerai su nevyriausybinėmis, jų gal net galėtų būti ir daugiau <...> jeigu būtų aiškiai, normaliai sutvarkyta parama ir finansavimas*“ (Paslaugų teikėjas VĮ 3). Vadinasi galima daryti išvadą, kad tam, kad nevyriausybinių organizacijų skaičius augtų ir jos galėtų sėkmingai plėstis, turi būti aiškiai sutvarkyta parama ir finansavimas, nes socialines paslaugas teikiančių nevyriausybinių organizacijų projektai nėra pakankamai finansuojami, taip pat užtikrinamas šių projektų tęstinumas, bei konkursai, kurie yra susieti su finansiniais metais, trukdo socialines paslaugas teikiančioms NVO pasiekti vis didesnę žmonių skaičių. Antroje subkategorijoje pateikiama informanto nuomonė apie nepakankamą NVO įsitraukimą į socialinių paslaugų teikimą senyvo amžiaus žmonėms ir teigia, kad: „*Kadangi mūsų visuomenė yra linkusi į materializmą ir žiūri kaip išgyventi <...> nes ne pelno siekiančios, tai yra vienintelė išeitis – savanoriai <...> jos išsilaiko savanorių dėka. <...> kadangi nemato naudos, tiesiog šitas procesas sustoja*“ (Paslaugų teikėjas VĮ 1). Informantas analizuodamas šią temą išskiria svarbų faktorių, kad nevyriausybines organizacijas neturėdamos glaudaus bendradarbiavimo su savivaldybėmis ir esant ydingai teisinės bazės sistemai, vienintelė išeitis – savanoriavimas, kuris Lietuvoje yra nepopuliarus ir neskatinamas. Be anksčiau minėtų problemų su kuriomis susiduria nevyriausybines organizacijos, galima išskirti dar kelias NVO veiklai įtakos turinčius sunkumus (19 pav.) ir išsamiau panagrinėti keletą labiausiai išryškėjusių problemų.

19 pav. Kokios yra svarbiausios nevyriausybinų organizacijų problemos? (Kiekybinis NVO tyrimas, 2009-2010, VšĮ „SEPC“)

Kaip matome šiame 19 pav., kad svarbiausios problemos su kuriomis susiduria nevyriausybinės organizacijos tai: finansavimo trūkumas, savivaldybių bendradarbiavimo stoka bei paini teisinė bazė. Taip pat negalima išskirti ir savanoriavimo, ką ir pabrėžė informantai, kad norint nevyriausybinėms organizacijoms išsilaikyti Lietuvos rinkoje ir esant didelei mokesčių naštai, vienintelė išeitis joms išlikti – tai savanorių įtraukimas į socialinių paslaugų teikimą senyvo amžiaus žmonėms.

Trečioje subkategorijoje pateikiamos informantų autentiškos citatos, kuriose atsispindi jų nuomonės, kad nevyriausybinų organizacijų įsitraukimą į socialinių paslaugų teikimą vertina nei pakankamai nei nepakankamai ir teigia: „<...> tai nėra aišku, kad sakykim šimtu procentų, kad yra tai pakankamas, ar ne... įsitraukimas, taip, tai nėra“ (Paslaugų teikėjas NVO 1). Vadinasi galima teigti, kad norint, jog nevyriausybinės organizacijos galėtų vis labiau įsitraukti į socialinių paslaugų teikimą senyvo amžiaus žmonėms, reikalingas didesnis valstybės finansavimas per projektines veiklas, taip pat turi būti glaudesnis NVO bendradarbiavimas su savivaldybėmis, kurios rengdamos projektus, NVO atstovus supažindintų ne tik apie paramos galimybes, bet ir su projektų rašymo taisyklėmis, tai pat gerintų informacijos sklaidą apie nevyriausybines organizacijas bei jų veiklą (20 pav).

20 pav. Svarbiausios kliūtys trukdančios glaudesniajam NVO ir vietos savivaldos institucijų bendradarbiavimui (Kiekybinis NVO tyrimas, 2009-2010, VšĮ „SEPC“)

Kaip matome kiekybiniame NVO tyrime (2009 – 2010), kad savivaldybių politikai yra nesuinteresuoti plėtoti partnerystę su nevyriausybinėmis organizacijomis įvairiose vietos valdžios veiklos srityse ir dėl to mažėja NVO įsitraukimas į socialinių paslaugų teikimą, nes jos nebegali tinkamai atstovauti atitinkamoms visuomenės grupėms ir teikti kokybiškas paslaugas.

Apibendrinant galima teigti, jog vis didesnę nevyriausybinių organizacijų vaidmenį socialinių paslaugų teikime lemia paslaugų kokybė ir didelis šių paslaugų prieinamumas, bet socialines paslaugas teikiančių NVO projektai nėra pakankamai finansuojami, todėl negali būti užtikrinamas šių projektų tęstinumas, o nauda visuomenei tampa trumpalaikė. Todėl ir senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistema vertinama patenkinamai.

3.3.3. Socialinių paslaugų prieinamumas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje

Kaip žinome, kad nevyriausybinių organizacijų įsitraukimas į socialinių paslaugų teikimą senyvo amžiaus žmonėms priklauso nuo savivaldybės teikiamo finansavimo jų projektams, teisinės bazės ir savanorių įsitraukimo, tad reikia išanalizuoti ir socialinių paslaugų prieinamumo ribojančius veiksniai. Mūsų išskirtoje kategorijoje – „Prieinamumą ribojantys veiksniai“ pateikiamos 9 subkategorijos: didelės eilės, vieta, kaina, sudėtingas paslaugų gavimo procesas, informacijos stoka, senyvo amžiaus žmogaus asmeninės savybės, žmogiškieji išteklių, darbuotojų žmogiškieji faktoriai bei bendruomenių empatijos stoka (18 lentelė). Šioje lentelėje pateikiami paslaugų gavėjų ir teikėjų autentiškos citatos.

18 lentelė. Informantų nurodyti socialinių paslaugų prieinamumą ribojantys veiksniai (sudarytas darbo autoriaus)

Kategorija	Subkategorija	Informuojamųjų teiginiai
Prieinamumą ribojantys veiksniai	Didelės eilės	„<...> kai aš skambinu į savo seniūniją, tai iš karto, palaukit, į eilę įrašysim, kai ateis eilė, ateisim į namus, apžiūrėsime <...> ir tada laukit vėl <...>“ (Paslaugų gavėjas 3); „na turbūt senyvo amžiaus žmonės, norintys gauti socialines paslaugas, tai visų pirma susiduria su didelėmis eilėmis <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 2); „<...> gauti kompensuojamas paslaugas, tai yra labai didelės eilės“ (Paslaugų teikėjas NVO 3); „<...> didžiausia problema tai yra didžiausiuose miestuose prieinamumas, ta prasme, kad jei iškyla būtinybė šiandien gauti paslaugą, reikia laukti du, tris kada ir ilgiau, mėnesius“ (Paslaugų teikėjas VĮ 3); „<...> ir pakankamai didelės eilės <...>“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2); „<...> yra eilės <...>, pusė metų, metus. Kitą kartą, po kiek laiko jau nebereikia tų paslaugų“ (Paslaugų teikėjas VĮ 1);
	Vieta	„<...> reikia važiuoti kur nors, yra vietų, bet rajonuose. <...> atstumas, jeigu ne kiekvienas rajonas turi globos įstaigą ir po to artimųjų lankymas savo giminaičio, iškyla problema <...>, <...> lygtai vietų gali rasti kažkur toli, bet ne prie namų“ (Paslaugų teikėjas VĮ 3);
	Kaina	„<...> ieško mokamų paslaugų, kurios yra gana brangios, tai ne visiems prieinama“ (Paslaugų teikėjas NVO 3); „<...> socialinės paslaugos yra mokamos <...>“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2); „<...> samdomas yra privatus sektorius, manau, kad prieinama, bet yra brangu <...>, jie paprastai privataus sektoriaus neįstengia samdytis“ (Paslaugų teikėjas VĮ 1);
	Sudėtingas ir ilgas paslaugų gavimo procesas	„<...> ateisim į namus, apžiūrėsime kas jūs tokia <...>, ko jums reikia, ar mes galim ar negali, po to mes nustatysime kokių reikia paslaugų ir <...>“ (Paslaugų gavėjas 3); „<...> dokumentacijos. Labai didelis paketas kai eini pas senyvo amžiaus žmogų <...>. Baimė yra pasirašyti <...>“. „o iš tikrųjų pats kelias, žinoma užtrunka. <...> tikslingai su pažyma, su visais dokumentais <...>. Užtrunka tikrai nemažai, kadangi kol įvertinami tie

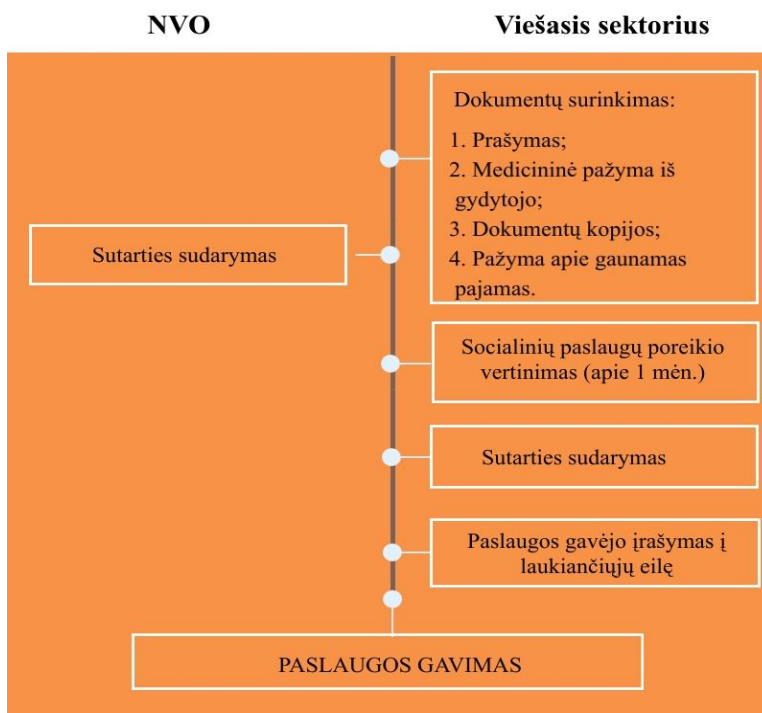
	<i>dokumentai, <...> mes įvertinam poreikį, bet sprendimą <...> priima <...> jau savivaldybėje, administracijoje“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2);</i>
Informacijos stoka	<i>„<...> Lietuvoje, tai pirmiausiai informacijos trūkumas, tai yra labai didelis informacijos trūkumas“ „<...> tai nėra suteikiama iki galo ir išaiškinama kur kreiptis <...>, „nėra tikslingos informacijos <...>, <...> būtų teikiama tokia informacija, kad jiniai būtų prieinama <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 1);</i> <i>„<...> žmonėms trūksta tų žinių, kad ir yra artimieji, bet labai trūksta tų žinių kaip tam žmogui padėti <...> kur kreiptis“ (Paslaugų teikėjas NVO 2); „vien informacijos labai didelė stoka, nes kiti gal išvis net nežino, kad galima gauti ir mokamas tokias ar nemokamas paslaugas“ (Paslaugų teikėjas NVO 3); „tai problemos gal ir bus tas informacijos trūkumas <...> (Paslaugų teikėjas VĮ 2);</i>
Senyvo amžiaus žmogaus asmeninės savybės	<i>„<...> kiekvienas vyresnio amžiaus žmogus turi savo fanaberijų, jis nenori, pavyzdžiui, išeiti iš tų namų, sakė čia gimė ir čia nori numirti <...>“ (Paslaugų teikėjas VĮ 3); „<...> kai senyvo amžiaus žmogus – va kaupsiu, kaupsiu, bet sukaupsiu, kažkam paliksiu, atiduosiu, bet savo gerove tai jau ne, manim turi kažkas pasirūpinti, bet aš pats savo gerove irgi nesirūpinsiu. <...> čia tas momentas, vien kol įeini, <...> pats žmogus neįsileidžia, ir būni eini, ir trečią, ir ketvirtą kartą kol priima <...>“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2);</i>
Žmogiškieji ištekliai	<i>„<...> tai nėra paprasta gauti tiesiog dėl žmogiškųjų išteklių trūkumo“ (Paslaugų teikėjas VĮ 1)</i>
Darbuotojų žmogiškieji faktoriai	<i>„eina socialiniai darbuotojai <...>, kad jie žinotų ko reikia šitiems žmonėms, tai jo pareiga informuoti apie galimybes, paaiškinti tam žmogui <...> čia veikia žmogiškasis faktorius, yra nuoširdžiai dirbantys savo darbą, bet sakykim...“ (Paslaugų gavėjas VĮ 3); „<...> arčiausiai senyvas žmogus su kuo daugiausiai glaudų ryšį palaiko, tai yra gydymo įstaigos, šeimos gydytoja. <...> manau, jie vis tiek pirmieji turėtų pastebėti ar žmogus geba savimi pasirūpinti ar ne“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2);</i>
Bendruomenių empatijos stoka	<i>„ne visą laiką yra aktyvių, žinoma, kaimynų, kurie pastebi <...>“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2); „<...> mes turim būti jautresni patys kaip visuomenė, kaip bendruomenė, empatiškai tam kas vyksta <...> turim tą savo separatizmą savyje mažinti“ (Paslaugų teikėjas VĮ 3);</i>

Pirmoje subkategorijoje – „Ilgos eilės“ dauguma informantų teigė jog norint gauti socialines paslaugas iš viešojo sektoriaus, reikia labai ilgai laukti, todėl jie ieškodami alternatyvių paslaugų ir kreipiasi į nevyriausybinės organizacijas. Kaip teigia informantai: „<...> kai aš skambinu į savo seniūniją, tai iš karto, palaukit, į eilę įrašysim, kai ateis eilė, ateisim į namus, apžiūrėsime <...> ir tada laukit vėl <...>“ (Paslaugų gavėjas 3); „Na turbūt senyvo amžiaus žmonės, norintys gauti socialines paslaugas, tai visų pirma susiduria su didelėmis eilėmis <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 2); „<...> gauti kompensuojamas paslaugas, tai yra labai didelės eilės“ (Paslaugų teikėjas NVO 3); „<...> didžiausia problema tai yra didžiausiuose miestuose prieinamumas, ta prasme, kad jei išskyla būtinybė šiandien gauti paslaugą, reikia laukti du, tris kada ir ilgiau, mėnesius“ (Paslaugų teikėjas VĮ 3). Kaip matome iš autentiškų informantų pasisakymų, kad dauguma jų susiduria su socialinių paslaugų prieinamumo problema ir laukti tenka kelis mėnesius ir ilgiau, o pagalbos reikia nedelsiant ir tada senyvo amžiaus žmogus arba jo artimieji susiduria su nemažomis problemomis ir tenka ieškoti ne tik socialines paslaugas teikiančių nevyriausybinių organizacijų, bet ir privačių įstaigų, kurių paslaugos kainuoja labai brangiai. Kai kurie senyvo amžiaus žmonės ar jų artimieji, negalėdami susimokėti už paslaugas, laukia eilėje ir kaip teigia vienas informantas: „<...> yra eilės <...>, pusę metų, metus. Kitą kartą, po kiek laiko jau nebereikia tų paslaugų“ (Paslaugų teikėjas VĮ 1) ir tų paslaugų nesulaukęs žmogus ir numiršta.

Kitas, nemažiau svarbus veiksnys, ribojantis socialinių paslaugų prieinamumą – „Vieta“. Kaip teigia vienas iš informantų jog: „<...> reikia važiuoti kur nors, yra vietų, bet rajonuose. <...> atstumas, jeigu ne kiekvienas rajonas turi globos įstaigą ir po to, artimųjų lankymas savo giminaičio, iškyla problema <...>, <...> lygtai vietų gali rasti kažkur toli, bet ne prie namų“ (Paslaugų teikėjas VĮ 3). Nagrinėjant šio informanto autentiškus teiginius, galima teigti, kad didžiausia problema yra būtent didžiuosiuose miestuose ir senyvo amžiaus žmonės, norintys gauti socialines paslaugas ar vietą globos įstaigose, turi ieškoti toli nuo savo namų, nuo savo artimųjų, kaimynų ir dėl to dažnai prarandamas ne tik ryšys su artimaisiais, bet ir dėmesys bei šiluma, be kurių senyvo amžiaus žmogus jaučiasi labai vienišas.

Tiek viešojo sektoriaus darbuotojai, tiek socialines paslaugas teikiantys nevyriausybinių organizacijų atstovai teigia, kad vienas iš prieinamumą ribojančių veiksnių yra „Kaina“. Tyrimo metu išsiaiškinta, kad socialines paslaugas teikiančių viešojo sektoriaus bei nevyriausybinių organizacijų paslaugos yra mokamos. Kaip teigia vienas iš informantų, kad: „<...> socialinės paslaugos yra mokamos <...>“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2). Lietuvoje, kiekvienoje savivaldybėje nustatytas valstybės remiamų pajamų dydis ir jei žmogaus pajamos nesiekia 244 eurų, tai paslaugos yra nemokamos, bet jeigu pajamos yra didesnės, tai žmogus turi mokėti ir kaina auga priklausomai nuo gaunamų pajamų. Dauguma senyvo amžiaus žmonių, gaunantys aukštesnes pajamas, kad socialines paslaugas gautų ir greičiau, ir kokybiškas, kreipiasi į nevyriausybinės organizacijas ar privačias įstaigas. Bet yra nemažai senyvo amžiaus žmonių, kurie paslaugos reikalingos greitai, bet jų pajamos nedidelės, už paslaugas susimokėti tiesiog negali. Kaip teigia kiti informantai: „<...> ieško mokamų paslaugų, kurios yra gana brangios, tai ne visiems prieinama“ (Paslaugų teikėjas NVO 3) „<...> samdomas yra privatus sektorius, manau, kad prieinama, bet yra brangu <...>, jie paprastai privataus sektoriaus neįstengia samdytis“ (Paslaugų teikėjas VĮ 1). Šie informantų teiginiai ir patvirtina, kad socialinės paslaugos daugumai senyvo amžiaus žmonių yra neprieinamos, todėl vienintelė pagalba, kurios gali jie sulaukti – tai savanoriai.

Ketvirtoje subkategorijoje – „Sudėtingas ir ilgas paslaugų gavimo procesas“ dauguma informantų teigia, kad senyvo amžiaus žmonėms, norint gauti socialines paslaugas į namus, tenka susidurti su sudėtingu ir ilgu paslaugų gavimo procesu ir nurodo, kad: „<...> ateisim į namus, apžiūrėsime kas jūs tokia <...>, ko jums reikia, ar mes galim ar negali, po to mes nustatysime kokių reikia paslaugų ir <...>“ (Paslaugų gavėjas 3). Vadinasi, kad kai kreipiasi senyvo amžiaus žmogus į viešąjį sektorių dėl socialinių paslaugų gavimo, pirmiausia turi parašyti prašymą, tada turi gauti pažymą iš gydančio gydytojo, tada jau vertinamas paslaugų poreikis (21 pav).

21 pav. Paslaugų prieinamumo palyginimas tarp Valstybinio ir NVO sektorių (Darbo autoriaus sudarytas)

Paslaugų vertinimas užtrunka nemažai laiko, nes viena savivaldybės administracija vertina poreikį ir priima sprendimą ir tada visas dokumentų paketas keliauja į socialinių paslaugų įstaigą, kurioje vėl sprendžiama dėl paslaugų teikimo ir ruošiami dokumentai pasirašymui. Kaip teigia vienas iš informantų: „<...> dokumentacijos. Labai didelis paketas kai eini pas senyvo amžiaus žmogų <...>. Baimė yra pasirašyti <...>“. „O iš tikrųjų pats kelias, žinoma užtrunka. <...> tikslingai su pažyma, su visais dokumentais <...>. Užtrunka tikrai nemažai, kadangi kol įvertinami tie dokumentai, <...> mes įvertinam poreikį, bet sprendimą <...> priima <...> jau savivaldybėje, administracijoje“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2). Labiausiai senyvo amžiaus žmonės bijo pasirašyti, ypač jei didelis kiekis dokumentų: („Labai didelis paketas kai eini pas senyvo amžiaus žmogų, tai būna – kur aš čia pasirašau? Bus jau namai, butas, visas turtas jau čia parduotas. Baimė yra pasirašyti, dokumentacijos daug.“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2)). Didelis dokumentų paketas senyvo amžiaus žmonės išmuša iš vėžių ir būna, kad atsisako paslaugų, tikėdamiesi pagalbos iš artimųjų ar kaimynų. Kaip matome 21 pav. nevyriausybinės organizacijos teikdamos socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms ne tik suteikia greitą paslaugų gavimą, bet ir nedidelį dokumentacijos paketą, kurį sudaro tik socialinių paslaugų teikimo sutartis.

Taip pat labai svarbus prieinamumą ribojantis veiksnys – „Informacijos stoka“. Analizuojant informantų pateiktas autentiškas citatas išryškėjo, kad Lietuvoje yra labai trūksta informacijos apie socialines paslaugas teikiančias organizacijas ir jų veiklą. Kaip teigia informantai, kad: „<...> Lietuvoje, tai pirmiausiai informacijos trūkumas, tai yra labai didelis informacijos trūkumas“ „<...>

tai nėra suteikiama iki galo ir išaiškinama kur kreiptis <...>, „nėra tikslingos informacijos <...>, <...> būtų teikiama tokia informacija, kad jinai būtų prieinama <...>“ (Paslaugų teikėjas NVO 1); „Vien informacijos labai didelė stoka, nes kiti gal išvis net nežino, kad galima gauti ir mokamas tokias ar nemokamas paslaugas“ (Paslaugų teikėjas NVO 3); „Tai problemos gal ir bus tas informacijos trūkumas <...> (Paslaugų teikėjas VĮ 2); Galima daryti išvadą jog senyvo amžiaus žmonėms nėra lengvai prieinama informacija, todėl jiems tenka kreiptis pas šeimos gydytojus, į seniūnijas ar prašyti artimųjų pagalbos. Artimiesiems, slaugantiems senyvo amžiaus žmogų, taip pat sunku gauti tikslią informaciją „vienoje vietoje“. Kaip teigia vienas iš informantų, kad: „<...> žmonėms trūksta tų žinių, kad ir yra artimieji, bet labai trūksta tų žinių kaip tam žmogui padėti <...> kur kreiptis“ (Paslaugų teikėjas NVO 2). Vadinasi, galima teigti, jog paskambinus vienu numeriu, artimieji, slaugantys senyvo amžiaus žmogų, ne tik, kad negauna tikslios, visos informacijos, bet ir nesuteikiama žinių kaip ir kuo gali padėti slaugančiam žmogui, kaip naudotis kompensacine technika, kaip išmaudyti gulintį žmogų, kaip taisyklingai vartyti ar pakeisti patalynę. Susidūrę su tokiomis problemomis artimieji, nežinodami kaip elgtis, pirmiausiai ieško pagalbos skambindami į nevyriausybinės organizacijas, kad juos apmokintų, parodytų visus senyvo amžiaus žmogaus slaugymo niuansus, kad galėtų vėliau patys pasirūpinti savo artimu žmogumi.

Šeštoje subkategorijoje – „Senyvo amžiaus žmogaus asmeninės savybės“ pateiktos autentiškos citatos, kurios atspindi socialinių paslaugų problemų mastą, kurios susijusios dėl pačio senyvo amžiaus žmogaus asmeninių savybių. Kaip teigia vienas viešojo sektoriaus atstovas, jog: „<...> kiekvienas vyresnio amžiaus žmogus turi savo fanaberijų, jis nenori, pavyzdžiui, išeiti iš tų namų, sakė čia gimė ir čia nori numirti <...>“ (Paslaugų teikėjas VĮ 3). Dažniausiai pasitaikanti problema, kad senyvo amžiaus žmonės yra labai prisirišę prie savo namų ir jie nesutinka gauti socialines paslaugas ar slaugą globos įstaigose ir nenori išvažiuoti iš namų. Taip pat sunkiai įsileidžia į savo namus svetimus žmones, jais nepasitiki. Kaip teigia kitas viešojo sektoriaus atstovas, kad: „<...> čia tas momentas, vien kol įeini, <...> pats žmogus neįsileidžia, ir būni eini, ir trečią, ir ketvirtą kartą kol priima <...>“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2). Socialiniai ar lankomosios priežiūros darbuotojai eina pas pagalbos prašančių žmogų kelis kartus, kol būna įleidžiami, o dažniausiai tenka prašyti pagalbos ir šeimos gydytojų bei artimųjų. Taip pat labai didelė problema, kad senyvo amžiaus žmonės dažnai yra linkę pajamas kaupti ir savo gerove nesirūpinti, jie nesutinka gauti socialinių paslaugų ir už jas mokėti. Informantas pastebi, jog: „<...> kai senyvo amžiaus žmogus – va kaupsiu, kaupsiu, bet sokaupsiu, kažkam paliksiu, atiduosiu, bet savo gerove tai jau ne, manim turi kažkas pasirūpinti, bet aš pats savo gerove irgi nesirūpinsiu“ (Paslaugų teikėjas VĮ 2). Ši situacija parodo, kad senyvo amžiaus žmonės linkę savo pajamas kaupti tikėdamiesi, kad artimieji prisiims visą atsakomybę už jo priežiūrą. Bet dauguma vaikų, dar esantys darbingo amžiaus, negali prižiūrėti ir atsidėti vien slaugai, nes turi dirbti. Padėtį pablogina ir prasta šalies ekonominė padėtis bei emigracija. Tad labiausiai šioje situacijoje nukenčia būtent pats senyvo amžiaus žmogus.

Dar vienas iš veiksnių, ribojančių prieinamumą, tai – „Žmogiškieji ištekliai“. Vienas iš informantų šią padėtį apibūdino, kad: „<...> tai nėra paprasta gauti tiesiog dėl žmogiškųjų išteklių trūkumo“ (Paslaugų teikėjas VĮ 1). Nagrinėjant šį veiksnių, galima pastebėti, kad socialinių darbuotojų trūkumas turi įtakos socialinių paslaugų prieinamumui, nes savivaldybės dėl mažo finansavimo, mažina darbuotojų skaičių, o krūvį paskirsto ir padidina kitiems darbuotojams. Ši specialybė yra itin paklausi, bet ji nėra populiari, nes mažas atlyginimas, didelis darbo krūvis, kuris reikalauja tiek fizinio, tiek psichologinio pasirėngimo, skatina šios profesijos darbuotojus emigruoti ir dirbti kitose šalyse. Taip

pat socialinio darbuotojo pareigybė nelaikoma prestižine. Todėl darbuotojų trūkumas atsiliepia visai socialinių paslaugų teikimo sistemai.

Nemažesnę reikšmę turi dar vienas prieinamumą ribojantis veiksnys – „Darbuotojų žmogiškieji faktoriai“. Norint, kad socialinių paslaugos priežiūros sistema veiktų kokybiškai, labai svarbu, kokie darbuotojai dirba šioje sferoje, kaip kitų įstaigų darbuotojai yra įtraukiami į socialinių paslaugų teikimą senyvo amžiaus žmonėms. Kaip teigia viešojo sektoriaus atstovai, kad: „*Eina socialiniai darbuotojai <...>, kad jie žinotų ko reikia šitiems žmonėms, tai jo pareiga informuoti apie galimybes, paaiškinti tam žmogui <...> čia veikia žmogiškasis faktorius, yra nuoširdžiai dirbantys savo darbą, bet sakykim...“* (Paslaugų gavėjas VĮ 3); „*<...> arčiausiai senyvas žmogus su kuo daugiausiai glaudų ryšį palaiko, tai yra gydymo įstaigos, šeimos gydytoja. <...> manau, jie vistiek pirmieji turėtų pastebėti ar žmogus geba savimi pasirūpinti ar ne“* (Paslaugų teikėjas VĮ 2). Apibendrinami šiuos du teiginius, galima teigti, jog pirmieji kas turi žinoti, kuriems senyvo amžiaus žmonėms reikalinga pagalba, tai seniūnijoje dirbantys socialiniai darbuotojai. Jų pareiga tokius žmones informuoti apie savivaldybėje teikiančias socialines paslaugas tiek viešojo sektoriaus, tiek nevyriausybinių organizacijų, taip pat nuo pačio darbuotojo, nuo jo žmogiškųjų savybių priklauso kiek gerai jis atlieka šį svarbų darbą. Šeimos gydytojai – tai labai svarbi grandis tarp senyvo amžiaus žmogaus ir socialines paslaugas teikiančių įmonių. Nes senyvo amžiaus žmogus daugiausiai glaudų ryšį palaiko su šeimos gydytoju, juo pasitiki. Būtent šeimos gydytojas gali ir turi pastebėti ar žmogus geba savimi pasirūpinti ar ne, galbūt neateina išsirašyti receptinių vaistų ir tai jau turėtų būti pirmas signalas, kad žmogui kažkas negerai. Turi būti glaudus ryšys tarp šeimos gydytojo ir socialinio darbuotojo, kad senyvo amžiaus žmogui būtų laiku suteikiama socialinė pagalba. Ir tik nuo šių darbuotojų asmeninių savybių, kompetencijos bei nuoširdumo priklauso kaip greitai ir kokybiškai bus suteikiama socialinė pagalba.

Paskutinė, bet ne ką mažiau svarbi subkategorija – „Bendruomenių empatijos stoka“. Cituojant informantų pateiktus autentiškus teiginius galima pamatyti, kad: „*Ne visą laiką yra aktyvių, žinoma, kaimynų, kurie pastebi <...>“* (Paslaugų teikėjas VĮ 2); „*<...> mes turim būti jautresni patys kaip visuomenė, kaip bendruomenė, empatiški tam kas vyksta <...> turim tą savo separatizmą savyje mažinti“* (Paslaugų teikėjas VĮ 3). Kaip ir buvo minima anksčiau, kad labai svarbu jog į socialinių paslaugų priežiūrą senyvo amžiaus žmonėms įsijungtų seniūnijos socialiniai darbuotojai bei šeimos gydytojai, bet taip pat svarbu, kad įsitrauktų ir pati bendruomenė, kurioje mes gyvenam. Kaip teigia vienas iš viešojo sektoriaus atstovų jog: „*Ne visą laiką yra aktyvių, žinoma kaimynų, kurie pastebi – „va, mes turim ten apleistą senuką, niekas neateina, niekas nežiūri“* (Paslaugų teikėjas VĮ 2). Labai svarbu, kad stiprus bendruomeninis ryšys, empatija ir jautrumas mus paskatintų rūpintis visais savo nariais, nesvarbu ar jie susiję su mumis kokiais nors giminystės ryšiais ar ne.

Mūsų pasirinktajai paskutinei kategorijai – „Komunikaciniai kanalai“ išskirta 7 subkategorijos, kurios leidžia ištirti kokią reikšmę šiandieninėje visuomenėje užima internetas, televizija bei kita viešojoje erdvėje sklindanti informacija. Šio empirinio tyrimo tikslas – sužinoti kokiais informacijos sklaidos komunikaciniais kanalais naudojasi socialinių paslaugų beieškantys paslaugų gavėjai (19 lentelė).

19 lentelė. Informacijos sklaidos komunikacinių kanalų pakankamumas (sudarytas darbo autoriaus)

Kategorija	Subkategorija	Informantų teiginiai
	Internetinės svetainės	„ <i><...> kadangi labai visi propaguoja internetines svetaines, visokius tai puslapius, o mes seni, neįgalūs ir vėliau, ne nuo jaunystės apakę žmonės,</i>

**Komunikaciniai
kanalai**

	<i>nemokam naudotis ta technika ir nesinaudojam <...>“ (Paslaugų gavėjas 3);</i>
Laikraščiai	<i>„<...> laikraščių neskaito <...>“ (Paslaugų gavėjas 3);</i>
Radijas, televizija	<i>„kadangi pagrindinis informacijos tiekėjas vis dėlto yra mums radijas <...> pagrinde senas žmogus atsikėlęs nuo pat ryto, įsijungia ir kol eina miegoti <...> pasiklauso“, Aš manyčiau turėtų būti kažkokios tai specialios laidos neįgaliems ar seniems <...> žmonės tikrai būtų labai patenkinti <...>“ (Paslaugų gavėjas 3); „<...> manyčiau sklaida per televiziją, radiją, jie tą vienatvę leidžia prie televizijos, galėtų būti ir kažkokios reklamos vienur ar kitur.“ (Paslaugų teikėjas NVO);</i>
Šeimos gydytojai	<i>„šeimos gydytojai gyvenime manęs nepaklausė ar man viskas gerai, ar man kokios pagalbos reikia, gal kokios informacijos <...>“ (Paslaugų gavėjas 3);</i>
Seniūnija	<i>„aš pasiskambinau į seniūniją, kai man pradėjo dėstyti va tokius terminus <...> tai jie man davė porą telefonų, kuriais aš pasinaudojau <...>“ (Paslaugų gavėjas 3);</i>
Kiti žmonės, kaimynai, namo pirmininkas	<i>„nu tai vienas senelis žino, kitas žino, kad ten ir ten skambinti, nu va ir sužino, čia labai paprasta“ (Paslaugų gavėjas 1);</i>
Informacija telefonu	<i>„man atrodo, kad telefonu turėtų paskambinti, tam tikram žmogui, kuris atsako už kažkokių tai bendrus dalykus ir jisai turėtų“ (Paslaugų gavėjas 2); „Va, senyvo amžiaus žmonėms, jūs galite paskambinti va tokiu ir tokiu telefonu, ar kreiptis ten ir ten ir turėsite visą pilną, iš tikrųjų, informaciją“ (Paslaugų teikėjas NVO).</i>

Šiuolaikinėje visuomenėje lengviausiai bei daugiausiai prieinami informacijos šaltiniai yra masinės komunikacijos priemonės. Kaip teigia Tereškinas (2004), kad nepaisant žiniasklaidos išsiskverbimo į visas socialinio gyvenimo sritis vis dar neapima daugybės svarbių aspektų. Taigi, siekiant efektyvesnio informacijos sklaidos pasiekimo tam tikroms visuomenės grupėms, informantų buvo klausama: *„ar pakankama informacijos sklaida apie nevyriausybinių organizacijų teikiamas socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonių grupei Lietuvoje?“* Atlikus informantų autentiškų citatų analizę bei apibendrinus gautus rezultatus, pastebėta, kad paslaugų gavėjai nesinaudoja šiuolaikinėmis išmaniosiomis technologijomis ir kaip teigia vienas iš informantų, jog: *„<...> kadangi labai visi propaguoja internetines svetaines, visokius tai puslapius, o mes seni, neįgalūs ir vėliau, ne nuo jaunystės apakę žmonės, nemokam naudotis ta technika ir nesinaudojam <...>“* (Paslaugų gavėjas 3). Dažniausiai šioje situacijoje padeda senyvo amžiaus žmogaus artimieji, kurie padeda greičiau surasti reikiamą informaciją. Ši situacija parodo, kad laikraščiai taip pat nėra populiarūs komunikacinių kanalų priemonė. Kaip teigia vienas iš paslaugų gavėjų atstovų, jog senyvo amžiaus žmonės: *„<...> laikraščių neskaito <...>“* (Paslaugų gavėjas 3). Greičiausiai laikraščiai nėra populiarūs, nes juos reikia eiti, užsakyti, vėliau paimti iš pašto dėžutės, jei senyvo amžiaus žmogus sunkiai vaikstantis, tai jam šis informacijos sklaidos kanalas netinkamas. Tačiau vienas iš informantų pabrėžė, kad: *„Kadangi pagrindinis informacijos tiekėjas vis dėlto yra mums radijas <...> pagrinde senas žmogus atsikėlęs nuo pat ryto, įsijungia ir kol eina miegoti <...> pasiklauso“. Aš manyčiau turėtų būti kažkokios tai specialios laidos neįgaliems ar seniems <...> žmonės tikrai būtų labai patenkinti <...>“* (Paslaugų gavėjas 3); *„<...> manyčiau sklaida per televiziją, radiją, jie tą vienatvę leidžia prie televizijos, galėtų būti ir kažkokios reklamos vienur ar kitur.“* (Paslaugų teikėjas NVO). Vadinas senyvo amžiaus žmonių grupei labiausiai priimtina informacijos gavimo priemonė – radijas bei televizija, tačiau čia pasigendama specialių laidų, kuriose būtų pateikiama senyvo amžiaus žmonėms aktualios temos apie jiems rūpimas temas kaip: socialinių paslaugų gavimas, socialinių paslaugų organizacijų teikiamas paslaugas bei kita jiems svarbi informacija. Toliau nagrinėjant

komunikacinius kanalus, informantai išskiria – šeimos gydytojus, kurie, pasak jų, yra tie, kuriais jie labiausiai pasitiki ir yra arčiausi jų problemų, bet kaip teigia vienas paslaugų gavėjas, kad: „*Šeimos gydytojai gyvenime manęs nepaklausė ar man viskas gerai, ar man kokios pagalbos reikia, gal kokios informacijos <...>*“ (Paslaugų gavėjas 3). Vadinasi šeimos gydytojai, nors ir matydami senyvo amžiaus žmogaus problemas, nevisada skuba jiems padėti ir suteikti informaciją apie jiems priklausančias socialines pagalbos priemones bei perduoti kitoms institucijoms apie problemas su kuriomis susiduria senyvo amžiaus žmogus. Bet viena iš informacijos sklaidos komunikacinių kanalų, kurie tikslingai veikia, tai – seniūnijų darbuotojai, kurie padeda senyvo amžiaus žmogui surasti reikiamą pagalbą ir pateikia informaciją, kuria gali pasinaudoti, ir kaip teigia vienas iš informantų, jog: „*Aš pasiskambinau į seniūniją, kai man pradėjo dėstyti va tokius terminus <...> tai jie man davė porą telefonų, kuriais aš pasinaudojau <...>*“ (Paslaugų gavėjas 3). Vadinasi, galima teigti, jog seniūnija gali pateikti tikslingą informaciją ir padėti senyvo amžiaus žmogui surasti kuo priimtinesnį jo problemai sprendimo būdą. Dar viena išskirta subkategorija – „*Kiti žmonės, kaimynai, namo pirmininkas*“, parodo senyvo amžiaus žmonių požiūrį, kad jiems yra labai svarbi bendruomenės nuomonė ir jie pasitiki jų pateikiama informacija. Vienas iš informantų teigia, kad: „*Nu tai vienas senelis žino, kitas žino, kad ten ir ten skambinti, nu va ir sužino, čia labai paprasta*“ (Paslaugų gavėjas 1). Remdamiesi šiomis autentiškomis citatomis, galima daryti išvadą, jog populiarus informacijos gavimo kanalas, kuris eina „iš lūpų į lūpas“ ir taip senyvo amžiaus žmonės sužino, kokias paslaugas jie gali gauti, kur skambinti, kokių dokumentų reikia norint gauti tas paslaugas, nežiūrint į tai, kiek ta informacija tiksli ir pakankama. Jeigu atkreipiant dėmesį į namo ar bendrijos pirmininkus, jie būdami arčiausiai senyvo amžiaus žmogaus, rekomenduojama turėti daugiau informacijos apie socialines paslaugas teikiančias įmones bei prisidėti prie teisingos informacijos sklaidos. Taip pat labai svarbus informacijos nepakankamumo komunikacinis kanalas – „*Informacija telefonu*“. Kaip teigia informantai, kad Lietuvoje trūksta vieno telefono numerio, kuriuo paskambinus, gautum visa išsamią informaciją apie socialines paslaugas, socialines paslaugas teikiančias organizacijas bei įstatyminę bazę. Kaip teigia vienas paslaugų gavėjo atstovas, jog: „*man atrodo, kad telefonu turėtų paskambinti, tam tikram žmogui, kuris atsako už kažkokius tai bendrus dalykus ir jisai turėtų*“ (Paslaugų gavėjas 2). Vadinasi, senyvo amžiaus žmogui reikalinga rasti visą informaciją vienoje vietoje. Jam antrina ir nevyriausybinų organizacijų atstovas: „*Va, senyvo amžiaus žmonėms, jūs galite paskambinti va tokiu ir tokiu telefonu, ar kreiptis ten ir ten ir turėsite visą pilną, iš tikrųjų, informaciją*“ (Paslaugų teikėjas NVO 1). Taip pat labai svarbu, kad šie telefono numeriai būtų senyvo amžiaus žmonėms dažnai lankomose vietose, tokiose kaip gydymo įstaigose, viešajame transporte, autobusų stotelėse. Lietuvoje nėra įdiegto senyvo amžiaus žmonėms pritaikyto vieno trumpojo telefono numerio, kad jis būtų lengviau įsimenamas, taip pat pateikiamas jiems dažnai lankomose vietose, kad kiekvienas žmogus, prireikus pagalbos, rastų atsakymus jiems priimtinais būdais.

Apibendrinant galima teigti, jog norint stiprinti nevyriausybinų organizacijų įsitraukimą į socialinių paslaugų teikimą senyvo amžiaus žmonėms, pirmiausiai turi būti didinamas socialinių paslaugų prieinamumas per informacijos sklaidos komunikacijos kanalus bendradarbiaujant su viešojo sektoriaus atstovais, šeimos gydytojais bei namų bendrijos pirmininkais. Taip pat didinama informacijos sklaida senyvo amžiaus žmonių dažniausiai lankomose vietose jiems priimtinais komunikaciniu kanalu.

3.3.4. Nevyriausybinų organizacijų veiklos teikiant socialines paslaugas perspektyvos

Šiuo metu vis aktuali tema – socialinės paslaugos ir priežiūra senyvo amžiaus žmonėms: slaugos ligoninės, senelių namai, savanoriškos organizacijos bei lankomoji priežiūra į namus ir kitos

socialinės paslaugos. Lietuvoje socialinių paslaugų sritis kol kas nėra taip gerai išvystyta kaip kitose Vakarų šalyse, bet požiūris pamažu keičiasi ir tai yra svarbiausia. Dar daug reikia laiko, jog mūsų sąmonėje pasikeistų požiūris, kad prižiūrėti senatvėje savo tėvus nėra šventa vaikų pareiga. Vis didesnis nevyriausybinių organizacijų įsitraukimas į socialinių paslaugų teikimą senyvo amžiaus žmonėms augant senų žmonių skaičiui, didina nevyriausybinių organizacijų vaidmenį socialinių paslaugų sistemoje. Norint sužinoti ar nevyriausybinių organizacijos gali tapti pagrindinėmis socialinių paslaugų teikėjomis Lietuvoje, dauguma informantų teigė, jog perspektyva yra jei pasikeistų tiek įstatyminė bazė, kuri dabar yra nepalanki nevyriausybiniams organizacijoms, tiek pačio žmogaus požiūris. Vienas iš viešojo sektoriaus atstovų tvirtina, kad: „*Ne, aš negalėčiau taip tvirtinti, kad viskas pereis į nevyriausybines organizacijas. Matot, yra mūsų Konstitucija, o mūsų Konstitucijoje yra aiškiai pasakyta, ką laiduoja valstybė, kai žmogus tampa ligotas, kai jis sulaukia senyvo amžiaus <...>. Tai valstybė visada bus atsakinga. Jeigu ji sugeba gerai sutvarkyti nevyriausybinių sektorių, valio. <...> bet nevyriausybiniis yra toks dalykas, kad jis šiandien gali būti, o rytoj – ne.*“ (Paslaugų teikėjas VĮ 3). Analizuojant informanto autentišką citatą, galima daryti išvadą, kad valstybė yra atsakinga ir ji laiduoja tam tikras pajamas ir paslaugas senyvo amžiaus žmogui. Taip pat 2002 metais balandžio mėn. Madride įvykusi Antroji pasaulinė senėjimo asamblėja, kuri priėmė 2 svarbius dokumentus įpareigojančius Lietuvą dėl visuomenės senėjimo, kuriuose Lietuva privalo:

- „užtikrinti, kad vyresnio amžiaus žmonės būtų aktyvūs ekonominės ir socialinės plėtros proceso dalyviai, jo vykdytojais, lygiai su kitais galėtų pasinaudoti teikiamomis galimybėmis. Vyresniems žmonėms turi būti sudarytos visavertės sąlygos dalyvauti politinėje [...]“;
- „užtikrinti vyresnio amžiaus žmonių, kurių daugės, gerovę ir sveikatą, teikti jiems būtinas socialines paslaugas. Vyresnio amžiaus žmonėms, kaip ir visiems visuomenės nariams, turi būti garantuota teisė į sveiką gyvenimą [...]“;
- „sukurti vyresnius žmones palaikančią ir leidžiančią jiems veikti gyvenimo aplinką – reikiamas būsto, aplinkos pritaikymo ir kitokias sąlygas, kad net labai seni žmonės galėtų gyventi nepriklausomai ir savarankiškai, [...]“ (Dėl Nacionalinės gyventojų senėjimo pasekmių įveikimo strategijos patvirtinimo ..., 2004).

Nevyriausybinių organizacijų atstovas teigia, jog: „*Gal kada nors labai smarkiai į ateitį, taip, šiuo metu, manau, dar tikrai viskas kuriasi, dar tik viskas einasi, manau, kad dar palaukim kokia dešimt metų, nu ir į šitą klausimą galėsime atsakyti*“ (Paslaugų teikėjas NVO 1). Ši mintis parodo, kad nevyriausybinių organizacijų atstovai įvertindami NVO tendenciją plėstis, yra priklausomi nuo daugelį veiksnių bei tolimesnių politinių veikėjų sprendimų.

Apibendrinami informantų pateiktas autentiškas citatas galima daryti išvadą, jog nevyriausybinių organizacijos negali tapti pagrindinėmis socialinių paslaugų teikėjomis, nes Konstitucijoje pasakyta, kad valstybė privalo pasirūpinti žmogumi senatvėje, nėra sukurta tinkama teisinė bazė, kuri būtų palanki nevyriausybinių organizacijų plėtrai, bei pačios nevyriausybinių organizacijos yra dar tik kūrimosi stadijoje. Ateityje, didėjant bendradarbiavimui su viešuoju sektoriumi, nevyriausybinių organizacijų vaidmuo, teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms gali vykti lygiagrečiai, papildant viena kitą ir taip būtų sukuriama sistemingai veikianti socialinių paslaugų teikimo sistema.

Išvados

1. Apžvelgus socialinių paslaugų ir nevyriausybinių organizacijų sampratą, bei visuomenės senėjimo demografinius rodiklius, galima daryti išvadą, kad Lietuvoje pastebima spartesnė visuomenės senėjimo tendencija nei kitose Europos šalyse ir socialinės paslaugos tampa prioritetinga sritis, kurioje nevyriausybinės organizacijos užima svarbų vaidmenį. Nors dauguma tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių autorių, socialinių paslaugų ir nevyriausybinių organizacijų sąvokas apibūdina skirtingai, bet pagrindinė mintis išlieka ta pati – socialinės paslaugos skirtos padėti, palaikyti ir t.t., o nevyriausybinės organizacijos, kaip pelno nesiekiančios ir būdamos arčiausiai žmogaus, sunkiai išsilaikydamos socialinių paslaugų rinkoje, gali veikti tik bendradarbiaudamos su valstybės įstaigomis ir lygiagrečiai padėti labiausiai pažeidžiamoms grupėms – senyvo amžiaus žmonėms. Mokslininkai analizuodami šiandienos socialinių paslaugų teikimo sistemą ir nevyriausybinių organizacijų vaidmenį, pasigendama jų prognozių, kurios leistų įsigilinti į ateities problemų mastą, kai senyvo amžiaus žmonių skaičius žymiai išaugs.
2. Projekto tyrime, norint plačiai ir visapusiškai išanalizuoti nevyriausybinių organizacijų vaidmenį socialinių paslaugų teikime senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje, buvo pritaikytas kiekybinio tyrimo metodas, naudojant apklausų duomenų analizę su SPSS programa, kuriuo buvo siekiama įvertinti Lietuvos gyventojų požiūrį į senyvo amžiaus žmonių priežiūrą bei pateiktos žmonių amžiaus grupių nuomonės apie valstybės indėlį užtikrinant deramą gyvenimo lygį senatvėje. Taip pat suformuluoti du kokybinio tyrimo metodai: turinio analizė, kuriame nagrinėjama Lietuvoje publikuojamų straipsnių socialinių paslaugų sistemos senyvo amžiaus žmonėms tema ir pateikiama analizė naudojant MAXQDA programą, bei tiesioginio interviu metodas, kuriame informantai buvo apklausiami naudojant pusiau struktūruotą klausimyną.
3. Lietuva yra viena sparčiausiai senstančių ES narių ir ateityje didžioji dalis gyventojų bus senyvo amžiaus. Tad valstybei priimant iššūkį ir bandant patenkinti vis didėjantį socialinių paslaugų poreikį, neapsiriboja vien institucine globa ir stengiasi skatinti bei plėtoti įvairias paslaugas namuose organizuodama projektus ir perleisdama dalį paslaugų nevyriausybinėms organizacijoms. Vertindami nevyriausybinių organizacijų teikiančių socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje veiklos perspektyvas ir nagrinėdami informantų pateiktas autentiškas citatas galima daryti išvadas:
  - ❖ nevyriausybinių organizacijų veiklos perspektyvos socialinių paslaugų teikimo rinkoje yra labai didelės, nes jų teikiamos paslaugos yra lengvai prieinamos, kokybiškos, paremtos nuoširdumu, rūpesčiu bei meile savo darbui;
  - ❖ norint, kad senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistema Lietuvoje veiktų sistemingai ir sklandžiai, sistemoje turi dalyvauti tiek valstybė, tiek šeima, tiek ir NVO;
  - ❖ tinkamos teisinės bazės sukūrimas, bendradarbiavimo su viešojo sektoriaus institucijų atstovais stiprinimas bei informacijos sklaidos didinimas paskatintų nevyriausybinių organizacijų augimą bei socialinių paslaugų spektro plėtimąsi;
  - ❖ Lietuvos Konstitucijoje pateikiama, kad valstybė laiduoja piliečių teisę gauti socialines paslaugas senatvėje, tad NVO vaidmuo teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms gali būti papildantis valstybės teikiamas paslaugas, taip sukuriant sistemingai veikiančią socialinių paslaugų teikimo sistemą.

Rekomendacijos

Remiantis magistro baigiamojo projekto tiriamojame dalyje atliktos literatūros, teisinių dokumentų analize bei kokybiniu ir kiekybiniu tyrimais, pateikiamos rekomendacijos, kurios galėtų stiprinti nevyriausybinį organizacijų vaidmenį socialinių paslaugų teikime senyvo amžiaus žmonėms:

1. Lietuvos Konstitucijoje pateikta, kad valstybė visiems žmonėms, sulaukusiems senyvo amžiaus, privalo užtikrinti jiems būtinas socialines paslaugas, tačiau jei šių paslaugų senyvo amžiaus žmogui valstybė dėl tam tikrų priežasčių negali suteikti, rekomenduojama kompensuoti dalį paslaugų kainos, kad pats senyvo amžiaus žmogus galėtų savarankiškai pasirinkti į kokias organizacijas ar privačias įstaigas galėtų kreiptis, kad gauti socialines paslaugas užkertant kelią bet kokioms korupcijos apraiškoms;

2. Lietuvoje nėra vieno telefono numerio, kuriuo pasiskambinęs senyvo amžiaus žmogus gautų visą susistemintą informaciją apie socialines paslaugas teikiančias organizacijas ir jų teikiamų paslaugų spektrą. Rekomenduojama Lietuvoje įvesti senyvo amžiaus žmonėms konsultacijoms skirtą nemokamą trumpąjį numerį, kuriuo pasiskambinus, ne tik gautų visą informaciją apie socialines paslaugas, bet ir ištikus netikėtai ligai, būtų pateikiamos rekomendacijos kur gauti kompensacinę techniką, patarimus dėl dokumentacijos tvarkymo bei pateikti jiems per priimtinausius informacijos sklaidos komunikacinius kanalus;

3. Nevyriausybinių organizacijų plėtros galimybes riboja pastovi finansų stoka bei finansuojamų socialinių projektų tęstinumo neužtikrintumas, rekomenduojama finansuojamų socialinių paslaugų projektų konkursus nesusieti su finansiniais metais, kad konkursai vyktų žymiai anksčiau ir būtų užtikrintas nevyriausybinių organizacijų finansinis stabilumas bei galimybė planuoti savo veiklos tęstinumo darbus;

4. Kadangi nevyriausybinių organizacijų daugiausiai išsilaiko savanorių dėka, rekomenduojama Lietuvoje aktyviau skatinti savanoriystę, pritraukiant įvairaus amžiaus žmones, tai pat didinti informacijos sklaidą apie savanoriavimo galimybes. Keisti visuomenės požiūrį į pačią savanoriškos veiklos sąvoką, akcentuojant nematerialinę naudą, propaguoti bei garsinti šią veiklą, pateikiant savanoriavimo naudą visuomenei;

5. Norint stiprinti visuomenės pasitikėjimą nevyriausybėmis organizacijomis ir skatinti šių organizacijų įsitraukimą į socialinių paslaugų teikimą senyvo amžiaus žmonėms, rekomenduojama LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai daugiau dėmesio skirti NVO atstovų bei savanorių kvalifikacijos kėlimui ir kompetencijų vystymui. Labai svarbu organizuoti nemokamus mokymus, seminarus savanoriams bei žmonėms, slaugantiems artimą žmogų, kurie suteiktų žinių ir kompetenciją slaugant artimą žmogų, kuris nebepakyla iš lovos, kaip naudotis kompensacine technika bei padėti atpažinti kylančias grėsmes susijusias su slaugančiojo ligomis. Taip pat derėtų sudaryti sąlygas namuose artimąjį globojančiam ir dirbančiam asmeniui dirbti lankstesniu darbo grafiku.

Literatūros sąrašas

1. Aleksienė, A. (2013). *Alternatyvių socialinių paslaugų pagyvenusiems bendruomenės nariams poreikio dinamika* (Doctoral dissertation, Lithuanian University of Educational Sciences). [žiūrėta 2019-10-01]. Prieiga per internetą <https://vb.vdu.lt/object/elaba:2073882/>
2. Alcockas, P. (2010). Strateginė vienybė: apibrėžti trečiąjį JK sektorių. *Savanoriško sektoriaus apžvalga*, 1 (1), 5–24. [žiūrėta 2019-10-23] Prieiga per internetą <https://www.birmingham.ac.uk/Documents/college-social-sciences/social-policy/tsrc/working-papers/working-paper-24.pdf>
3. Aidukaitė, J., Bogdanova, N. & Guogis, A. (2012). *Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė?*. Lietuvos socialinių tyrimų centras. [žiūrėta 2019-10-27]. Prieiga per internetą https://lsta.lt/download/Geroves_valstybes_kurimas_visas.pdf
4. Bagdonienė, L., & Hopenienė, R. (2004). *Paslaugų marketingas ir vadyba*. Kaunas: Technologija, 29-163.
5. Bussell, H. & Forbes, D. (2002). Understanding the volunteer market: The what, where, who and why of volunteering. *International journal of nonprofit and voluntary sector marketing*, 7(3), 244-257. [žiūrėta 2019-09-28]. Prieiga per internetą <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/nvsm.183>
6. Bode, I. (2003). Lankstus atsakas besikeičiančioje aplinkoje: pereinamasis Vokietijos trečiojo sektoriaus modelis. *Ne pelno ir savanorių sektoriaus ketvirčiai*, 32 (2), 190–210. [žiūrėta 2019-09-28]. Prieiga per internetą <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0899764003032002002>
7. Centrinė projektų valdymo agentūra. (2013). *Lietuvos ir Šveicarijos bendradarbiavimo programos nevyriausybinų organizacijų (NVO) subsidijų schemos galimybių studija*. [žiūrėta 2019-09-26]. Prieiga per internetą https://www.cpva.lt/data/public/uploads/2018/06/galimybiu_studija_lt.pdf
8. Dunajevas, E. (2011). *Asmeninių socialinių paslaugų sistemos raida pokomunistinėje Lietuvoje* (Doctoral dissertation, Vilnius University). [žiūrėta 2019-09-17]. Prieiga per internetą <https://epublications.vu.lt/object/elaba:2046246/>
9. Danusevičienė, L., Jurkuvienė, R. ir Stasiukaitienė, R. (2013). Shaping home care services in Lithuania. *International journal of integrated care*, 13(8). [žiūrėta 2019-09-26]. Prieiga per internetą <https://doi.org/10.5334/ijic.1485>
10. Danusevičienė, L. (2016). *Namuose teikiamos integralios pagalbos asmenims, turintiems specialųjį nuolatinės slaugos poreikį, veiksmingumo įvertinimas* (Doctoral dissertation, Lithuanian University of Health Sciences). [žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą <https://publications.lsmuni.lt/object/elaba:18870617/>
11. Elliott, O. V. & Salamon, L. M. (2002). *The tools of government: A guide to the new governance*. Oxford University Press. [žiūrėta 2019-10-07]. Prieiga per internetą https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=iIUDASOPc4oC&oi=fnd&pg=PR5&dq=Salomon,+L.+M.,+ed.+2002.+The+Tools+of+Government:+A+Guide+to+the+New+Governance.+New+York:+Oxford+University+Press&ots=6adNItL3Lr&sig=d6EFIX-qyGjF7kaDsnLCWuTdIVY&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
12. Fitzgerald, R., Morkevičius, V. (2017). ESS8, pagrindinio ir papildomo klausimyno duomenys [žiūrėta 2019-10-14]. Prieiga per internetą http://www.lidata.eu/data/quant/LIDA_ESS_0308

13. Gaigalienė, B., Filipavičiūtė, R., Alekna, V., & Čeremnych, E. (2004). Vilniaus miesto ilgaamžių socialinės ir medicininės pagalbos tyrimas. *Visuomenės sveikata*, 3, 26. (psl. 42-45). [žiūrėta 2019-09-30]. Prieiga per internetą [http://www.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/VS_2004_3\(26\).pdf](http://www.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/VS_2004_3(26).pdf)
14. Gineitienė, D. & Domarkas, V. (2000). *Visuomeninių organizacijų įtaka viešojo administravimo institucijoms: mokomoji knyga*. Technologija.
15. Gečienė, J. & Gudžinskienė, V. (2018). Socialinės globos įstaigų, dirbančių su senyvo amžiaus asmenimis, teikiamų paslaugų kokybės vertinimas. *Socialinis ugdymas*, 49(2). [žiūrėta 2019-09-25]. Prieiga per internetą <http://www.socialinisugdymas.leu.lt/index.php/socialinisugdymas/article/view/240>
16. Gečienė, J. & Gudžinskienė, V. (2018). Socialinės globos įstaigų, teikiančių paslaugas senyvo amžiaus asmenims, darbuotojų požiūris į teikiamų paslaugų kokybę. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 17, 37-56. [žiūrėta 2019-09-26]. Prieiga per internetą <http://www.journals.vu.lt/STEPP/article/view/11900>
17. Gudžinskienė, V. ir Mačiukienė, D. (2011). Senyvo amžiaus asmenų, gyvenančių socialinės globos namuose, socialinių darbuotojų teikiamos pagalbos vertinimas. *Socialinis ugdymas*, (15), 41-51. [žiūrėta 2019-09-25]. Prieiga per internetą <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367176442907/>
18. Guogis, A. & Gudelis, D. (2005). Socialinių paslaugų sektoriaus plėtros galimybės Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, (12), 77-85. [žiūrėta 2019-10-07]. Prieiga per internetą <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367152759428/>
19. Guogis, A., Gudelis, D. & Stasiukynas, A. (2014). Nevyriausybinų organizacijų ir savivaldybių santykių reikšmė, plėtojant vietinę demokratiją: atvejo tyrimai dviejose Lietuvos savivaldybėse. [žiūrėta 2019-10-27]. Prieiga per internetą <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/12697/2249-4807-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
20. Hitaitė, L. & Spirgienė, L. (2007). Pagyvenusių žmonių slaugos bei socialinių paslaugų poreikis Kauno rajono bendruomenėje. *Medicina*, 43(11), 903-908. [žiūrėta 2019-03-14]. Prieiga per internetą <https://publications.lsmuni.lt/object/elaba:6194807/>
21. Holmes, D. J. & Austad, S. N. (1995). The evolution of avian senescence patterns: implications for understanding primary aging processes. *American Zoologist*, 35(4), 307-317. [žiūrėta 2019-09-30]. Prieiga per internetą <https://academic.oup.com/icb/article/35/4/307/173819>
22. Išoraitė, M. (2007). *Socialinių paslaugų administravimas*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
23. Jarmalavičienė, V. (2012). *Socialinių paslaugų teikimo organizavimo ypatumai nevyriausybinėse organizacijose*. [žiūrėta 2019-09-29]. Prieiga per internetą https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:856Xc_31vGMJ:https://vb.vdu.lt/object/elaba:1891473/1891473.pdf+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt
24. Jokubaitis, A. & Norkus, Z. (2006). Socialinės gerovės koncepcijos ir pilietybės renta kaip viešosios politikos orientyrai. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 18, 5-36. [žiūrėta 2019-09-29]. Prieiga per internetą <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=24551>
25. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai* [Research methodology and methods]. Šiauliai, Lithuania: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.

26. Kaminskienė, S. (2011). *Socialinio darbo dienos centruose teikiamų paslaugų efektyvumo vertinimas* (Doctoral dissertation, Lithuanian University of Educational Sciences). [žiūrėta 2019-09-23]. Prieiga per internetą <https://vb.vdu.lt/object/elaba:1971157/>
27. Kanopienė, V. & Mikulionienė, S. (2006). Gyventojų senėjimas ir jo iššūkiai sveikatos apsaugos sistemai. *Gerontologija*, 7(4), 188-200. [žiūrėta 2019-09-30]. Prieiga per internetą http://www.gerontologija.lt/files/edit_files/File/pdf/2006/nr_4/2006_188_200.pdf
28. Kaplan, H., Lancaster, J. & Robson, A. (2003). Embodied capital and the evolutionary economics of the human life span. *Population and Development Review*, 29, 152-182. [žiūrėta 2019-09-30]. Prieiga per internetą https://www.jstor.org/stable/3401350?seq=1#page_scan_tab_contents
29. Kliucevičienė, D. (2006). *Nevyriausybės organizacijos kaip socialinių paslaugų teikėjos* (Doctoral dissertation, Lithuanian University of Educational Sciences). [žiūrėta 2019-10-07]. Prieiga per internetą <https://vb.vdu.lt/object/elaba:2061805/>
30. Kirkwood, T. B. & Austad, S. N. (2000). Why do we age? *Nature*, 408(6809), 233. [žiūrėta 2019-09-30]. Prieiga per internetą <https://www.nature.com/articles/35041682>
31. Kiznis, M., Dagilytė, S., Mickūnas, R., Balčiūnaitė, J., & Šilinskaitė, J. (2005). Nevyriausybinių organizacijų dalyvavimas teikiant viešąsias paslaugas. Administracinės ir teisinės aplinkos analizė. *Nacionalinis plėtros institutas*. [žiūrėta 2019-09-23]. Prieiga per internetą http://www.3sektorius.lt/docs/analize_2005_2013-01-17_15_29_27.pdf
32. Kröger, T. (2001). *Comparative research on social care: the state of the art*. European Commission. [žiūrėta 2019-10-01]. Prieiga per internetą <http://cordis.europa.eu/documents/documentlibrary/90834291EN6.pdf>
33. Lemme, B. H. (2003). *Suaugusiojo raida*. Kaunas: UAB „Poligrafija ir informatika“ . (p. 28).
34. Lukamskienė, V., & Budėjienė, A. (2013). Socialinės paslaugos vyresnio amžiaus asmenims: savipagalbos ir socialinės globos aspektai. *Gerontologija*, 14(4), 228-234. [žiūrėta 2019-09-23]. Prieiga per internetą http://www.gerontologija.lt/files/edit_files/File/pdf/2013/nr_4/2013_228_234.pdf
35. Margelienė, L. (2009). *Socialinių paslaugų teikimo modelis: teorinis ir empirinis pagrindimas* (Doctoral dissertation, Lithuanian University of Educational Sciences). [žiūrėta 2019-09-23]. Prieiga per internetą <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:EHL82bNw7nkJ:gs.elaba.lt/object/elaba:1755585/1755585.pdf+%&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>
36. Markauskaitė, Ž. (2005). Subsidiarumo ir solidarumo reikšmė nevyriausybinių organizacijų organizuojamoms bei teikiamoms socialinėms paslaugoms Lietuvoje. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, (1), 19-25. [žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2005~1519920625893/>
37. Matonytė, I., Kazlauskaitė, R. & Poškutė, V. (2019). Ilgalaikė senyvo amžiaus asmenų globa Lietuvoje: visuomenės nuostatos ir paslaugų teikėjų požiūriai. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 18, 74-95. [žiūrėta 2019-10-23] Prieiga per internetą <http://www.journals.vu.lt/STEPP/article/view/12561/11051>
38. Matonytė, I., Kazlauskaitė, R. & Poškutė, V. (2019). Ilgalaikė senyvo amžiaus asmenų globa Lietuvoje: visuomenės nuostatos ir paslaugų teikėjų požiūriai. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 18, 74-95. [žiūrėta 2019-10-23] Prieiga per internetą <http://www.journals.vu.lt/STEPP/article/view/12561/11051>

39. Mikulionienė, S. (2011). Socialinė gerontologija. *Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidyba. (psl. 312) [žiūrėta 2019-09-30]. Prieiga per internetą <https://ebooks.mruni.eu/pdfreader/socialin-gerontologija26713#>
40. Mikulionienė, S. (2016). Lietuvos vyresnio amžiaus žmonių socialinės atskirties rizika: akademinis ir politinis diskursas. *Lietuvos gyventojų grupių socialinė kaita*, 154. [žiūrėta 2019-09-26]. Prieiga per internetą https://www.lstc.lt/wp-content/uploads/2019/04/Socialine_kaita_visas.pdf#page=154
41. Mikolaitytė, J. ir Mejerė, O. (2012). NVO valdymo konceptas: samprata, principai ir modeliai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2(26), 56-64. [žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/ekonomika/2012_2_26/mikolaityte_mejere.pdf
42. Munday, B. (2007). *Integruotos socialinės paslaugos Europoje: ataskaita*. Council of Europe. [žiūrėta 2019-10-01]. Prieiga per internetą https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=apglWPiq-ToC&oi=fnd&pg=PA7&dq=MUNDAY,+Brian.+European+social+services:+A+map+of+characteristic+s+and+trends.+2007&ots=sxCtRqyHzL&sig=4rIT4MU7e7I25ZEZmDeorks4oJY&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
43. Morkevičius, V., Telešienė, A. (2019). S210M106 Kompiuteriniai metodai kokybinio tyrimo procese: *paskaitų medžiaga, 2019*.
44. Morkevičius, V. (2012). Europos socialinis tyrimas: patikimas viešosios politikos analizės ir sprendimų duomenų šaltinis. *Viešoji politika ir administravimas*, 11(3), 526-529. [žiūrėta 2019-12-19]. Prieiga per internetą <http://www.vpa.ktu.lt/index.php/PPA/article/view/2508>
45. Morkevičius, V. (2019). *Turinio analizė*. [žiūrėta 2019-12-19]. Prieiga per internetą https://www.lidata.eu/index.php?file=files/mokymai/NVivo/nvivo.html&course_file=nvivo_II_2_7.html
46. Pilietinės atsakomybės fondas. (2010). Diskusija: *Jaunimo organizacijų ir verslo įmonių bendradarbiavimas*. [žiūrėta 2019-09-29]. Prieiga per internetą <https://www.slideshare.net/LesuPaieskosAgentura/1-paieka-i-verslo-sektorius>
47. Pilipavičienė, E. (2006). *Socialinių paslaugų teikimo organizavimas*. Lietuvo žemės ūkio universitetas. [žiūrėta 2019-10-02]. Prieiga per internetą http://jaunasis-mokslininkas.asu.lt/smk_2006/kaimo_pletra/Pilipaviciene%20Edita.pdf
48. Salamon, L. M., Sokolowski, S. W. & List, R. (2003). Global Civil Society: An Overview.-Baltimore: The Johns Hopkins University. *Institute for Policy Studies, Center for Civil Society Studies*. [žiūrėta 2019-10-07]. Prieiga per internetą <http://ccss.jhu.edu/wp-content/uploads/downloads/2011/08/Global-Civil-Society-I.pdf>
49. Stepukonis, F. & Svensson, T. (2006). Senatvės ir sergamumo nutolinimas ilgėjant gyvenimo trukmei: teorijos ir tyrimų apžvalga. *Gerontologija*, 7(1), 43-56. [žiūrėta 2019-09-30]. Prieiga per internetą http://www.gerontologija.lt/files/edit_files/File/pdf/2006/nr_1/2006_43_56.pdf
50. Sipavičienė, A. (2006). *Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė*. Tarptautinė migracijos organizacija. Socialinių tyrimų institutas. [žiūrėta 2019-10-01]. Prieiga per internetą http://www.iom.lt/images/publikacijos/failai/1430204018_seima-abipus-sienos.pdf
51. Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2018). *Kur kreiptis, norint gauti socialines paslaugas?* [žiūrėta 2019-09-25]. Prieiga per internetą <http://www.sppd.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-globa/kur-kreiptis/>

52. Stankūnienė, V., Jasilionis, D. (2016). Demografinių tyrimų centras. Vytauto Didžiojo universitetas. *Lietuvos demografinės raidos trajektorijos ir netolygumai: iššūkiai ekonominei plėtrai ir socialinei politikai*. [žiūrėta 2019-10-01]. Prieiga per internetą http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:_S_Qs2hpYSoJ:www.lrs.lt/sip/getFile%3Fguid%3D86741e8f-a405-4980-a765-289d9fd08001+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt
53. Šilinskytė, A. (2013). Nevyriausybinių organizacijų veikla ir vaidmuo Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 12(2), 326-338. [žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą <https://www.cceol.com/search/viewpdf?id=5895>
54. Šimašius, R. (2000). Nevyriausybinių organizacijų aplinkos Lietuvoje apžvalga. *Pranešimas konferencijoje „Lietuvos ir Baltarusijos bendradarbiavimas: kelias į pilietinę visuomenę*. [žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą www.lrinka.lt/pranesimai/nvo.ptml
55. Šimašius, R. (2007). *Ne pelno organizacijos: prigimtis ir reglamentavimas*. Vilnius: Leidykla Eugrimas. [žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=6NZ_1GjO8DkC&oi=fnd&pg=PA8&dq=%C5%A0IMA%C5%A0IUS,+Remigijus.+Ne+pelno+organizacijos+prigimtis+ir+reglamentavimas&ots=HGrlJJrQKX&sig=Sx5mFfC68Veq24Fzz9zHmSsOz58&redir_esc=y#v=onepage&q=%C5%A0IMA%C5%A0IUS%2C%20Remigijus.%20Ne%20pelno%20organizacijos%20prigimtis%20ir%20reglamentavimas&f=false
56. Šurkienė, G., Stukas, R., Alekna, V. & Melvidaitė, A. (2012). Populiacijos senėjimas kaip visuomenės sveikatos problema. *Gerontologija*, 13(4), 235-239. [žiūrėta 2019-09-30]. Prieiga per internetą http://www.gerontologija.lt/files/edit_files/File/pdf/2012/nr_4/2012_235_239.pdf
57. Tamutienė, I., Naujanienė, R. (2014). Senyvo amžiaus asmenų socialinių paslaugų prieinamumo namuose patirtys. *Tiltai*, 65(4), 63-78. [žiūrėta 2019-09-26]. Prieiga per internetą <http://193.219.76.12/index.php/tiltai/article/view/476>
58. Telešienė, A. (2015). Kokybinių duomenų rinkimo metodai. *Interviu metodas*. [žiūrėta 2019-10-13] Prieiga per internetą <http://www.lidata.eu/index.php>.
59. Tereškinas, A. (2004). Konfliktinė hegemonija: žiniasklaida ir moterys Lietuvoje bei Europos Sąjungoje. *Sociologija: mintis ir veiksmai. Klaipėda: KU Sociologijos katedra., 2004, nr. 3*. [žiūrėta 2019-11-20] Prieiga per internetą <http://www.zurnalai.vu.lt/sociologija-mintis-ir-veiksmai/article/view/5975/4883>
60. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003.
61. Vorevičienė, J. (2016). Trečiasis sektorius ir socialinė gerovė; nevyriausybinių organizacijų vaidmuo gerovės valstybėje. *Kultūra ir visuomenė: socialinių tyrimų žurnalas*, 2016, nr. 7 (2), p. 49-71. [žiūrėta 2019-09-28]. Prieiga per internetą https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/33924/1/ISSN2335-8777_2016_N_7_2.PG_49-71.pdf
62. Zaleskienė, I. & Rutkauskienė, L. (2015). Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas. *Psil // Socialinis darbas*. 2003. Nr. 1 (3). [žiūrėta 2019-09-28]. Prieiga per internetą <https://repository.mruni.eu/handle/007/13338?show=full>
63. Žalimienė, L. (2003). *Socialinės paslaugos*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.

64. Žalimienė, L. (2006). Socialinių paslaugų vadyba: balansavimas tarp socialinio teisingumo ir ekonominio racionalumo. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, (1), 183-189. [žiūrėta 2019-09-14]. Prieiga per internetą <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367157512132/>
65. Žalimienė, L. (2006). Nauji iššūkiai socialinių paslaugų plėtrai-mišrios socialinių paslaugų rinkos kūrimas. *STEPP: socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, (3), 139-147. [žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367157511044/>
66. Žalimienė, L. & Rimšaitė, E. (2007). Nevyriausybinių organizacijų metamorfozės: nuo labdaringos pagalbos vargšams XVIII amžiuje iki socialinių paslaugų rinkos dalyvio šiuolaikinėje visuomenėje. [žiūrėta 2019-10-01]. Prieiga per internetą <https://www3.mruni.eu/ojs/social-work/article/view/2072/1882>
67. Žalimienė, L., Lazutka, R. (2009). Socialinės globos paslaugos Lietuvoje: nuo hierarchinio prie mišrios globos ekonomikos modelio. *Pinigų studijos*, (2), 22-36. [žiūrėta 2019-09-28]. Prieiga per internetą <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367171279748/>
68. Žalimienė, L. & Rimšaitė, E. (2015). *Nevyriausybinių organizacijų metamorfozės: nuo labdaringos pagalbos vargšams XVIII amžiuje iki socialinių paslaugų rinkos dalyvio šiuolaikinėje visuomenėje*. [žiūrėta 2019-09-28]. Prieiga per internetą <https://www3.mruni.eu/ojs/social-work/article/view/2072/1882>

Informacijos šaltinių sąrašas

1. *Dėl socialinės paramos koncepcijos*, 1994 m. gegužės 9 d. Nr. 360. (1994). [žiūrėta 2019-09-28]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.12831?jfwid=-m92g8wjuc>
2. *Dėl socialinio darbo veiklos statistinių ataskaitų formų patvirtinimų*, 2006 m. lapkričio 24 d. Nr. DĮ-227. (2006). [žiūrėta 2019-09-18]. Prieiga per internetą https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/TAIS.288037/format/ISO_PDF/
3. *Dėl asmens (šeimoms) socialinių paslaugų poreikio nustatymo ir skyrimo tvarkos aprašo ir senyvo amžiaus asmens bei suaugusio asmens su negalia socialinės globos poreikio nustatymo metodikos patvirtinimo*, 2006 m. balandžio 5 d. Nr. A1-94. (2006). [žiūrėta 2019-09-30]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/011e1e700beb11e687e0fbad81d55a7c>
4. *Dėl socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų kvalifikacinių reikalavimų, socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo tvarkos bei socialinių darbuotojų atestacijos tvarkos aprašų patvirtinimo*, 2006 m. balandžio 5 d. Nr. A1-92. (2006). [žiūrėta 2019-09-28]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.274447/GnlTKjTZEi>
5. *Dėl Nacionalinės gyventojų senėjimo pasekmių įveikimo strategijos patvirtinimo*, 2004 m. birželio 14 d. Nr. 737. (2004). [žiūrėta 2019-11-28]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.235511>
6. Department of Economic and Social Affairs. (2009). *World Population Ageing 2009*. [žiūrėta 2019-09-30]. Prieiga per internetą <https://www.un.org/en/development/desa/publications/world-population-ageing-2009.html>
7. Eurostat statistical books. (2011). *Europe in figures – Eurostat yearbook 2011*. [žiūrėta 2019-09-30]. Prieiga per internetą <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5729317/KS-CD-11-001-EN.PDF/2b62ee78-6f91-4341-9098-1f815ff42536?version=1.0>
8. Eurostat. (2018). *Social protection in 2016*. [žiūrėta 2019-10-27]. Prieiga per internetą <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9443901/3-12122018-BP-EN.pdf/b6764f92-e03e-4535-b904-1fdf2c2d4568>
9. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. (2006). *Employment in social care in Europe*. [žiūrėta 2019-10-01]. Prieiga per internetą <https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/46241/Employment%20in%20Social%20Care%20in%20Europe%20-%202006.pdf?sequence=2>
10. European health for all database (HFA-DB). (2018). *World Health Organization Regional Office for Europe*. [žiūrėta 2019-09-30]. Prieiga per internetą <http://data.euro.who.int/hfad/>
11. ISSP Research Group. (2018). *International Social Survey Programme: Role of Government V - ISSP 2016*. GESIS Data Archive. Cologne. [žiūrėta 2019-09-26]. Prieiga per internetą <https://dbk.gesis.org/dbksearch/download>
12. Lietuvos statistikos departamentas. (2004). *Lietuvos gyventojų skaičiaus prognozės 2005- 2030*. [žiūrėta 2019-10-01]. Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=5665>
13. Lietuvos statistikos departamentas. (2009). *Socialinių paslaugų statistinio tyrimo metodika*. [žiūrėta 2019-10-02]. Prieiga per internetą

https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/577543/2009_158metodika.pdf/ebc6e831-139e-477f-a4f8-cf14bb410aa9

14. Lietuvos statistikos departamentas. (2011). *Lietuvos statistikos metraštis 2011*. [žiūrėta 2019-10-01]. Prieiga per internetą https://osp.stat.gov.lt/documents/29256/35781/SDVeiklos_ataskaita_2011.pdf
15. Lietuvos statistikos departamentas. (2014). *Pagyvenę žmonės Lietuvoje*. [žiūrėta 2019-09-30]. Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=3030>
16. Lietuvos statistikos departamentas. (2015). *2014 m. Lietuvos gyventojų sveikatos statistinio tyrimo rezultatai*. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas. [žiūrėta 2019-09-26]. Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/paieska?q=%20Lietuvos%20gyventoj%C5%B3%20sveikatos%20statistinio%20tyrimo%20rezultatai>
17. Lietuvos statistikos departamentas. (2018). *Statistinių rodiklių analizė: 65+*. [žiūrėta 2019-09-25]. Prieiga per internetą [https://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualizatio n&hash=1a88086f-f59d-4de2-b447-cd193d59bc4d#/.](https://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualizatio n&hash=1a88086f-f59d-4de2-b447-cd193d59bc4d#/)
18. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas, 1997 m. rugsėjo 17 d. Nr. 112. (1997). [žiūrėta 2019-09-17]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=rivwzvpvg&documentId=TAIS.50659&category=TAD>
19. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006 m. sausio 19 d. Nr. X-493. (2006). [žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342>
20. Lietuvos Respublikos nevyriausybių organizacijų įstatymas, 2013 m. gruodžio 18 d. Nr. XIIP-493(3). (2013). [žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.462614?jfwid=-2y4hgylc4>
21. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas. *Dėl nevyriausybių organizacijų ir bendruomeninės veiklos stiprinimo 2020 metų veiksmų plano patvirtinimo*, 2019 m. rugsėjo 5 d. Nr. A1-493. (2019). [žiūrėta 2019-09-28]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4ee821f2d01411e9a4c8c3d3af57ad27/asr>
22. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2019). Kas yra socialinės paslaugos? [žiūrėta 2019-09-23]. Prieiga per internetą <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/socialines-paslaugos-ir-socialinis-darbas/kas-yra-socialines-paslaugos>
23. National Institute of Ageing. (NIH) (n.d.). *Global Aging*. [žiūrėta 2019-09-30]. Prieiga per internetą <https://www.nia.nih.gov/research/dbsr/global-aging>
24. National Organization for Human Services (NOHS). (n.d.). *What is Human Services?* [žiūrėta 2019-10-01]. Prieiga per internetą <https://www.nationalhumanservices.org/what-is-human-services>
25. Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras. (2001). *Savivaldybių ir nevyriausybių organizacijų partnerystė*. 56. [žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą http://www.3sektorius.lt/docs/mokymo_medziaga_01_partneryste_2013-01-17_14_30_45.pdf
26. Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras. (2013). *Savivaldybių ir nevyriausybių organizacijų bendradarbiavimas*. [žiūrėta 2019-10-07]. Prieiga per internetą http://www.3sektorius.lt/docs/Knygelepilna_2013-12-18_11:06:27.pdf

27. Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras. (2019). *Nacionalinio NVO forumo išvados, 2018*. [žiūrėta 2019-10-27]. Prieiga per internetą http://www.3sektorius.lt/docs/Forumo_isvados_2019_2019-01-17_14_15_28.pdf
28. Oficialios statistikos portalas. (2018). *Socialinės paslaugos 2017 m.* [žiūrėta 2019-09-26]. Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/naujienos?articleId=5756111>
29. United Nations. Department of Economic and Social Affairs. (2019). *Population Division 2015*. [žiūrėta 2019-10-01]. Prieiga per internetą <https://www.un.org/en/development/desa/population/theme/trends/index.asp>
30. Valstybinė akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnyba prie sveikatos apsaugos ministerijos. (2018). PSO. [žiūrėta 2019-09-18]. Prieiga per internetą <https://www.vaspvt.gov.lt/node/331>
31. World health organization (WHO). (2002). Duomenų bazė: Tarptautinis: Active ageing: a policy framework. 2002. [žiūrėta 2019-09-25]. Prieiga per internetą <http://www.who.int/hpr/ageing/publications/>
32. WHO. (2018). *Senėjimas ir sveikata*. [žiūrėta 2019-09-30]. Prieiga per internetą <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health>

Priedai

1 priedas. Klausimynas paslaugų gavėjams

Tyrimas – nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje

Laba diena, aš esu Rūta Malakauskienė, KTU socialinės gerovės ir politikos magistrantė. Rašau magistro baigiamąjį projektą pavadinimu – „Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje“ ir savo darbe naudosiu interviu su paslaugų gavėjais ir teikėjais. Noriu jums užduoti keletą klausimų apie nevyriausybinių organizacijų įsitraukimą į socialinių paslaugų teikimą senyvo amžiaus žmonėms. Noriu paprašyti jūsų leidimo, kad būtų galima mūsų pokalbį įrašyti. Jūsų vardas ir pavardė šiame projekte nebus minimi, tad anonimiškumas yra garantuojamas.

Klausimai paslaugų gavėjams:

1. Kaip manote, kas turėtų pasirūpinti žmogumi senatvėje: valstybė, šeima ar NVO? Atsakymą pagrįskite.
2. Kiek reikalingos ir kokios socialinės paslaugos reikalingos senyvo amžiaus žmonėms?
3. Kokios priežastys lemia vyresnio amžiaus žmogaus apsisprendimą į kokias organizacijas kreiptis, kad gauti socialines paslaugas?
4. Kaip jūs vertinate viešojo sektoriaus ir NVO teikiamas socialines paslaugas? Kiek jūsų gaunamos socialinės paslaugos atitinka jūsų lūkesčius?
5. Su kokiomis problemomis susiduria senyvo amžiaus žmogus norint gauti socialines paslaugas į namus iš viešojo sektoriaus ir NVO?
6. Ar pakankama informacijos sklaida apie nevyriausybinių organizacijų teikiamas socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonių grupei Lietuvoje?

2 priedas. Klausimynas paslaugų teikėjams

Tyrimas – Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje

Laba diena, aš esu Rūta Malakauskienė, KTU socialinės gerovės ir politikos magistrantė. Rašau magistro baigiamąjį projektą pavadinimu – „Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms Lietuvoje“ ir savo darbe naudosis interviu su paslaugų gavėjais ir teikėjais. Noriu jums užduoti keletą klausimų apie nevyriausybinių organizacijų įsitraukimą į socialinių paslaugų teikimą senyvo amžiaus žmonėms. Noriu paprašyti jūsų leidimo, kad būtų galima mūsų pokalbį įrašyti. Jūsų vardas ir pavardė šiame projekte nebus minimi, tad anonimiškumas yra garantuojamas.

Klausimai paslaugų teikėjams (viešojo sektoriaus ir NVO):

1. Kaip jūs vertinate senyvo amžiaus žmonių priežiūros sistemą Lietuvoje?
2. Kaip manote, kas turėtų pasirūpinti žmogumi senatvėje: valstybė, šeima ar NVO? Atsakymą pagrįskite.
3. Kas dabar jūsų nuomone rūpinasi senyvo amžiaus žmogumi Lietuvoje?
4. Su kokiomis problemomis susiduria senyvo amžiaus žmogus norintis gauti socialines paslaugas Lietuvoje? Ar visiems senyvo amžiaus žmonėms prieinamos socialinės paslaugos? Jei ne, tai kokios priežastys?
5. Kaip jūs vertinate, ar pakankamas nevyriausybinių organizacijų įsitraukimas teikiant socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms?
6. Kokios yra nevyriausybinių organizacijų veiklos perspektyvos? Ar nevyriausybinės organizacijos gali tapti pagrindinėmis socialinių paslaugų teikėjomis?